ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΤΟΣ ΛΑ΄. — 1956 — ΤΕΥΧΟΣ Α΄.
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ

ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ "ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ,,

ΕΧΟΥΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΘΗ ἤδη τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν Περιοδικοῦ «Ὀρθοδοξία». Κατοπτρίζονται δὲ ἔν τινι μέτρῳ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀπηρτισμένων τριάκοντα σεμνῶν τούτων τόμων της ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μιᾶς συγκλονιστικῆς καὶ μεγάλης, τιτανικῆς καὶ δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἅπασαν, καὶ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον περιόδου. Ὁ χρόνος καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας δὲν μετρεῖται, οὔτε μὲ τοὺς μῆνας καὶ τὰ ἔτη, οὔτε μὲ τὸν ὄγκον καὶ τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία τελειοῖ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ της, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ δύναται μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου νὰ λέγῃ : «Τότε δυνατή εἰμι, ὅταν ἀσθενῶ.» Καὶ ἔχει πάντοτε ἡ Ἐκκλησία βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς μεγάλης ἀποστολῆς της καὶ τῶν εὐθυνῶν της. Μὲ τὴν συναίσθησιν αὐτήν, καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ οἰκουμενικότης της, ἀνταποκρινομένη ἑκάστοτε εἰς τὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν, ἀνανεώνεται.

Αἱ τελευταῖαι δεκαετηρίδες ὑπῆρξαν, τῷ ὄντι τρομεραὶ καὶ μεγάλαι. Ἂν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μικροὶ καὶ ἀδύνατοι, ἐστάθημεν ὅμως ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ καθήκοντός μας. Δὲν ἐκοιμήθημεν εἰς τὰς τρικυμίας, ἐπιστεύσαμεν εἰς τὴν οἰκουμενικότητα καὶ τὸ ἀκατάλυτον τῆς Ἐκκλησίας, ἐστηρίχθημεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰργάσθημεν. Αὐτὸ ἤρκεσε, τὰ παραπάνω τὰ ἔκαμεν ὁ Θεός. Διότι πᾶν ὅ,τι γίνεται εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὰς μεγάλας του γραμμάς, τελεσιουργεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὸς κατευθύνει τὸν κόσμον, Αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος κτίστης τῆς Ἱστορίας. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀνήκουν αἱ λεπτομέρειαι. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην διδάσκει ὄχι μονάχα ἡ Γραφὴ καὶ ἡ Πίστις, ἀλλὰ τὴν διαπιστώνει καὶ ἡ ἴδια, ἡ πανανθρώπινη Ἱστορία. Μελετήσατε τοὺς μεγάλους Ἱστορικούς, Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην, καὶ τοὺς ἄλλους, ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, ἡμετέρους καὶ ξένους, καὶ θὰ σᾶς τὸ διακηρύξουν ἀπεριφράστως. Δι' αὐτό, ἐπιτελοῦντες τὸ καθῆκόν μας, πρέπει νὰ ἀφήνωμεν τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς Αὐτὸν νὰ ἐπαναπαυώμεθα. Ἀπὸ Αὐτὸν ἐπλάσθημεν, καὶ εἰς Αὐτὸν κατευθυνόμεθα. Ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος ὁμιλεῖ διὰ τὴν Πολιτείαν τοῦ

Θεοῦ, ἡ ὁποία κτίζεται ἐπάνω ἀπὸ τὰς παροδικὰς πολιτείας τῶν ἀνθρώπων. Τὸ μεγάλο Μυστήριον εἶναι, ἡ ζωντανὴ παρουσία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον. Μὲ ὀρθανοίκτους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν βλέπομεν καὶ ἡμεῖς τὴν παρουσίαν Του εἰς τὰ σκληρὰ καὶ κρίσιμα τελευταῖα χρόνια. Διότι, μονάχα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύνανται νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ μεγάλα καὶ σπουδαῖα νεώτερα ἐπιτεύγματα τοῦ ἡμετέρου Θρόνου, τὰ ὁποῖα προσθέτουν δόξαν εἰς τὴν Ἱστορίαν του. Μὲ πλοίαρχον τὸν Θεόν, ἐφθάσαμεν αἰσίως εἰς τὸν σημερινὸν λιμένα. Περὶ τούτου ὁμιλοῦν εὐκρινῶς καὶ μὲ σεμνότητα αἱ σελίδες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν Περιοδικοῦ. Τὰς ἐγράψαμεν μέσα ἀπὸ τὸ Μοναστήριόν μας τὸ μεγάλο, μέσα ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖόν μας, τὸν χρυσοπλοκώτατον τοῦτον Πύργον, τὸ καράβι φάντασμα, ὅπου σιγᾷ, κατευνάζεται ὁ ὀρυμαγδὸς τῆς τιτάνειας ἐν τῷ κόσμῳ πάλης, καὶ ἀκούεται εὐκρινέστερα τὸ ψιθύρισμα τῆς Θείας Προνοίας, καὶ ὅπου καταυγαζόμεθα ἀπὸ ἱλαρὸν φῶς. Τόνους μελῳδικοὺς τῆς Θείας Προνοίας θὰ εὕρῃ κανεὶς ἀποθησαυρισμένους εἰς τὰς σελίδας τῶν τριάκοντα διαμαντένιων τόμων τῆς «Ὀρθοδοξίας», ἡ ὁποία ἤδη αἰσίως εὑρίσκεται εἰς ἕνα προκεχωρημένον σταθμόν, βλέπει νὰ διανοίγεται νέα δι' αὐτὴν λαμπρὰ προοπτική, καὶ χαίρει δι' αὐτό.

Τὴν μεγάλην καὶ ἁπλῆν αὐτὴν χαράν της ἡ «Ὀρθοδοξία» ἀνυψώνει πρὸς τὸν Θεὸν ὡς αἶνον εὐχαριστίας πρὸς Αὐτόν, μὲ ταπείνωσιν καὶ πειθαρχίαν. Ὁ καλύτερος δὲ ὕμνος πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι νὰ ὑπακούωμεν εἰς Αὐτὸν καὶ νὰ Τὸν ὑπηρετῶμεν. Αὐτὸς δὲ θὰ τὴν ἐνισχύσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ ἄξια τὸ ἔργον της, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ διακονία τῆς Ἁγίας Του Ἐκκλησίας, ἡ ἐξυπηρέτησις τῆς Βασιλείας Του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἡ οἰκοδομὴ τῶν πάντων εἰς ἑνότητα καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν. Εἶναι φρικτὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν εἰς ἀπομόνωσιν καὶ ἐγκάθειρξιν εἰς τὸν ἑαυτόν των, εἰς ἐρημίαν, νὰ τοὺς διαφεύγῃ ἡ ἀληθινὴ ζωή, ἡ ὁποία ἔχει νόημα βαθύ, καὶ ἀξίαν ἀνωτέραν. Ὁ κόσμος, ὅπως τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, εἶναι τάξις, ἀλληλουχία, συνάρτησις καὶ ἁρμονία. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως διαιροῦνται καὶ διασπῶνται, καὶ ὁ καθένας ἀγνοεῖ ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἑνὸς εἶναι καὶ εὐτυχία τοῦ ἄλλου. Πλανῶνται νομίζοντες ὅτι ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἑνὸς πρέπει νὰ γίνῃ εἰς βάρος τῶν ἄλλων. Δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας, νὰ μάθωμεν τί ὁ ἄλλος βλέπει ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἰδικόν μας. Χωρὶς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, θὰ ἔλειπεν ἡ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας, θὰ ἔλειπε ἡ βαθυτέρα γνωριμία τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἡ ἀκτινοβολία της, ἡ ἐκ νέου τοποθέτησίς της εἰς τὸ προσκήνιον τῆς γῆς, ἡ οἰ-

κοδομή της καὶ συμβολὴ εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἐπιλέκτων τέκνων τῆς Ἀνθρωπότητος καταβαλλομένας προσπαθείας, διὰ νὰ εὕρῃ ὁ κόσμος τὸν ἀληθινὸν δρόμον τῆς σωτηρίας καὶ ἀνορθώσεώς του.

«Δὲν εἶναι καλὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ μείνῃ μόνος». Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν συλλογικόν, εἰς κάθε λαόν, εἰς κάθε ἵδρυμα. Ἐν ἐπαφῇ καὶ συνεργασίᾳ καὶ ἀλληλεγγύῃ ὁ Θρόνος ἡμῶν θὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ ὅ,τι κέκτηται καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Τὴν μεγαλόπνουν ἐργασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, βαθύτατα κατενόησε τὸ Περιοδικόν μας «Ὀρθοδοξία», καὶ προσεπάθησε, μὲ ὅσην εἶχε δύναμιν καὶ εὐλογίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ τὴν ἑρμηνεύσῃ καὶ νὰ τὴν ἀποθησαυρίσῃ εἰς τὰς σελίδας της. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀληθινὴ οὐσία τῆς ζωῆς μας καὶ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου βάσιν ἔχει τὴν ἑνότητα, καὶ συνοχήν, καὶ ἁρμονίαν. Γνωρίζομεν ὅτι πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ ὡριμότητα, ὥστε ἡ χαρὰ τοῦ ἑνὸς νὰ μὴ ἐμποδίζῃ τὴν χαρὰν τοῦ ἄλλου, καὶ ἡ εὐφροσύνη τὴν ὁποίαν παίρνομεν νὰ εἶναι κοινὴ εὐφροσύνη εἰς ὅλους. Πρέπει νὰ θελγώμεθα οἱ πάντες ἀπὸ τὸ αὐτὸ θέαμα καὶ ἄκουσμα, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν Τέχνην, εἰς τὸ Δρᾶμα, ὅπου οἱ πάντες καταλαβαίνομεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἀδιείσδυτοι, ἀκατάληπτοι, ἀνεπικοινώνητοι, ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον.

Ὑπάρχει μιὰ ἀνωτέρα πραγματικότης, καὶ οἱ ἄνθρωποι ζοῦν μακρὰν αὐτῆς. Ὑπάρχει βαθεῖα ἐπικοινωνία συνειδήσεων πρὸς ἀλλήλας, αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδιαίτερον δόγμα τὸ χαρακτηρίζον τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, καὶ αὐτὸ ἔταξεν ὡς κοίτην του τὸ Περιοδικόν μας. Τὸ μεγαλεῖόν μας τὸ ἀληθινό, ἡ οἰκουμενικότης τοῦ Θρόνου μας, θὰ εἶναι νὰ ἐπανεύρωμεν, νὰ συλλάβωμεν ἐκ νέου, νὰ γνωρίσωμεν τὴν πραγματικότητα αὐτήν, τὴν πραγματικὴν ζωήν, τόσον τὴν ἰδικήν μας, ὅσον καὶ τὴν τῶν ἄλλων.

Ἡ θρησκεία μας ἔχει καταλύσῃ τὴν ἀπομόνωσιν, ὄχι μονάχα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπομόνωσιν τῶν διαφόρων κτισμάτων. Καὶ αὐτὰ δὲν ἔχουν ἐστραμμένα τὰ νῶτά των πρὸς ἄλληλα, ὅπως τὰ διαιρεῖ, τὰ τεμαχίζει καὶ τὰ ταξινομεῖ ἡ θετικὴ Ἐπιστήμη. Καὶ τὰ πράγματα εἶναι κάτι ἄλλο, καὶ ἡ Θρησκεία τὰ βλέπει, ὅπως τὰ βλέπει ὁ Ποιητής. Ὡσὰν νὰ μᾶς κάμνουν νεύματα καὶ αὐτά. Μᾶς καλοῦν νὰ πάρωμεν τὸ μήνυμα τὸ ὁποῖον μᾶς φέρνουν. Ἔχουν καὶ αὐτὰ κάτι δι' ἡμᾶς. Ὁμοιάζουν τὸν στάχυν, ὁ ὁποῖος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ κόκκους. Ὁμοιάζουν τὴν κυψέλην, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη ἀπὸ μέλι. Μᾶς τηλεγραφοῦν, μᾶς τηλεφωνοῦν. Εἶναι οἱ πρεσβευταὶ κάποιου βασιλέως. Τὰ πάντα εἶναι τμήματα ἀδιάλυτα τοῦ σύμπαντος. Διαφανὴς ἁπλώνεται παντοῦ ἑνότης. Ὅ-

λα συνέχοντα μὲ θαυμασίαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, ὅλα δένονται μὲ κόμβους ὑπέροχης ὀμορφιᾶς καὶ γλυκείας ἀγάπης. Ὅλα διαποτίζονται ἀπὸ τὸ αὐτὸ ἱλαρὸν φῶς. Κατοπτρίζονται τὸ ἕνα εἰς τὸ ἄλλο, συμπληρώνουν ἄλληλα, ἑνώνονται. Ὅλα ἔχουν μυστικὴν συμφωνίαν ἀναμεταξύ των.

Τέτοια εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα εἰς τὴν ὁποίαν ζῇ τὸ Πατριαρχεῖόν μας, αἰθερία ἀτμόσφαιρα, μυστική. Ἡ πνευματικότης του κυρίως ἔκαμε τὸν Θρόνον μας οἰκουμενικόν, τὸ ἐλεύθερον, τὸ φωτεινὸν καὶ εὐρὺ πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀνακαινίζεται τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Παρ' ὅλα, καὶ μέσα ἀπὸ ὅλα, χωροῦμεν πρὸς ἕνα κόσμον καλύτερον. Μᾶς καλεῖ, μᾶς περιμένει κἄτι, καὶ θέλει ἐπαφήν, διάλογον, θέλει συνεργασίαν.

Ἡ «Ὀρθοδοξία» ἐνεβάθυνε μὲ προσοχὴν καὶ κατανόησιν καὶ ἀγάπην εἰς τὸ τοιοῦτο πνεῦμα τοῦ Θρόνου, τὸ ὁποῖον ἀδιάλειπτα κτίζει καὶ ἀνανεώνει τὴν οἰκουμενικότητά του. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ μᾶς θέλει νὰ γεννηθῶμεν δύο φοράς, νὰ γίνωμεν ὥριμοι, ταπεινοί, εὐπειθεῖς, μὲ ἐσωτερικότητα, καὶ μὲ πορείαν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀπὸ τὸ ὑλικὸν εἰς τὸ πνευματικόν, ἀπὸ τὸ γήϊνον εἰς τὸ οὐράνιον. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐγαλουχήθη ἡ «Ὀρθοδοξία», καὶ ἀναμένει καὶ νέους συνεργάτας της, νὰ τὴν ἐνισχύσουν καὶ νὰ τὴν καταστήσουν ἀξίαν ἑρμηνεύτριαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν δίψαν της αὐτὴν ἡ «Ὀρθοδοξία», ἰδιαιτέρως ἀποβλέπει εἰς τὴν χορείαν τῶν Καθηγητῶν τῆς ὁσημέραι ἀναδιοργανουμένης καὶ ἀνασυντασσομένης Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, τὴν ὁποίαν ἡ συνείδησις τοῦ καθόλου ὀρθοδόξου κόσμου τὴν θέλει οἰκουμενικήν. Καὶ ὁ Πατριάρχης μας καὶ ἡ Ἱεραρχία, καὶ ὁ πολιτισμένος κόσμος, ὡς τοιαύτην τὴν ἀτενίζουν. Μὲ τὴν συστηματικὴν συνεργασίαν τῶν Καθηγητῶν, δὲν θὰ ἐνισχυθῇ μονάχα ἡ «Ὀρθοδοξία», θὰ αὐξηθῇ καὶ τὸ κῦρος καὶ τὸ ὄνομα τῆς πεφιλημένης ἡμῶν ταύτης Σχολῆς. Ἡ Σχολή μας γίνεται. «Πρῶτον χόρτος, εἶτα στάχυς, εἶτα πλήρης σῖτος ἐν τῷ στάχυϊ» (Χριστός). Ἡ Σχολὴ ἀφυπνίζεται. Ἀφύπνισις σημαίνει στροφὴν πρὸς τὴν βαθεῖαν ἐσωτερικότητα, εἰς τὸ φῶς τῆς αἰωνιότητος. Ἡ Σχολὴ κυοφορεῖ. Ἕνας ἐλαφρὸς καὶ γλυκὺς ψίθυρος ἀκούεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της, ὡσὰν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὥριμης ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀκούει τὸν θροῦν τῶν αἰωνίων πραγμάτων. Ὑπὸ τὴν συντελουμένην ἀναγέννησίν της, ἡ Σχολὴ θὰ βοηθήσῃ τὴν «Ὀρθοδοξίαν», τόσον εἰς τὴν γραμμήν της, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκλεκτήν της ὕλην.

† Ὁ Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ.

Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΑΥΤΟΥ ΕΡΓΟΝ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Μεταξὺ τῶν προσώπων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα συνεδέθη ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Βασίλειος Ἀντωνιάδης.

Τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς τὴν διαμορφώνουν οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι δι' ἓν ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα ἔρχονται, μένουν ὡς μαθητευόμενοι παρ' αὐτῇ καὶ κατόπιν ἀπέρχονται διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ γράμματα. Καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἐπιστρέφοντες ἐκ νέου συνδέουν διὰ βίου τὸ ὄνομα καὶ τὴν ζωήν των πρὸς αὐτήν. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης, ὅστις ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταετίαν περίπου παρέμεινεν ἐν τῇ Σχολῇ διδάσκων καὶ προσφέρων τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἁγνῶν ἰδανικῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας.

Κάθε προσπάθεια, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν μελέτην καὶ ἀνάλυσιν τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τῶν ἀναλωσάντων ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καθήκοντος διδασκάλων θεωρεῖται καὶ ἓν μνημόσυνον εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῶν μνήμην, προσέτι δὲ καὶ μία προσφορὰ εἰς τὸ πολύτιμον βιβλίον τῆς ἱστορίας τῆς Σχολῆς. Ἡ παροῦσα μελέτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἓν εὐλαβὲς μνημόσυνον εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Διδασκάλου καὶ μία ταπεινὴ προσφορὰ ἑνὸς τέκνου πρὸς τὴν Τροφὸν αὐτοῦ Σχολήν.

Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ἠσχολήθη μὲ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους τούτους τὸ ἔργον του εἶναι σημαντικόν. Ἐνταῦθα ἐξετάζεται μόνον τὸ θεολογικὸν αὐτοῦ ἔργον, προτασσομένης καὶ τῆς βιογραφίας αὐτοῦ.

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ 1)

Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1851 εἰς τὴν πολίχνην Ἰντζὲ Σοῦ, κειμένην πλησίον τῆς Καισαρείας εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίας.

Αἱ παραδόσεις τοῦ Γένους καὶ τῆς Θρησκείας ἤκμαζον τότε εἰς τὴν πάτριον γῆν καὶ ἐκεῖ ἔλαβε τὴν πρώτην αὐτοῦ παίδευσιν. Δωδεκαετὴς περίπου, κατὰ Μάϊον τοῦ 1863, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησε τὸ ὕστατον τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἀποθανοῦσαν μῆνάς τινας ὕστερον, τὴν ἡμέραν τοῦ νέου ἔτους 1864, ἀφῆκε τὴν γενέτειράν του καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του.

Τὸ ἔτος 1866 τὸν βλέπομεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, ἄγοντα τὸ πρῶτος ἔτος τῶν Γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου, ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀληθείας καὶ νύξεις τινὰς διὰ τὴν βαθυτέραν ἔρευναν τῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ συμβαινόντων. Φαίνεται ὅτι καὶ τότε, ὡς καὶ ἀργότερον, ἐγένετο ἀρκετὸς λόγος περὶ τῶν ὀνείρων καὶ τῆς σημασίας των. Ὁ ἴδιος λέγει,

«Σημειώσεως ἄξιον κρίνω καὶ τοῦτο, ὅτι πρωΐμως, κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος τῶν γυμνασιακῶν μου σπουδῶν (ἐν τῇ Μεγάλῃ Σχολῇ 1866), εἶχον περιέλθει εἰς κρίσιν τινὰ πνευματικήν, εἰς σκεπτικισμόν τινα περὶ τοιούτων ζητημάτων, διατελῶν δὲ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἢ ἐδυσπίστουν εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅσων ἤκουον ἢ ἀνεγίνωσκον ἀφηγήσεων περὶ τοιούτων ὀνείρων, ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως βεβαιωθέντων, ἢ ἀπέδιδον τὸ πρᾶγμα εἰς τυχαίαν σύμπτωσιν, μέχρις οὗ μετὰ τετραετίαν ἀπηλλάγην τοῦ συνέχοντός

---

1) Ἀπ. Μέξη, Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολή. 2 τόμοι. Πόλις, 1933—1953. Βραχέα σημειώματα περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Β. Ἀντωνιάδου. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κ. Δ., σελ. α—στ. Β. Ἀντωνιάδου, Ἔκτακτά τινα ὄνειρα. Νέος Ποιμὴν Β΄ (1920) 321—338. Μικραὶ Προσθῆκαι. Αὐτ. Γ΄ (1921) 173—179. Μία σελὶς ἐκ τῆς μαθητείας μου. Ὀρθοδοξία Β΄ (1927—28) 125—129. Βασίλειος Ἀντωνιάδης, Αὐτ. Ζ΄ (1932) 144—145. Ὁ Λόγος τοῦ Ἁγίου Τραπεζοῦντος, Αὐτ. 163—166. Ἐπιμνημόσυνος Λόγος εἰς τὸν καθηγητὴν Β. Ἀντωνιάδην ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἐπισκόπου Μιλήτου Αἰμιλιανοῦ. Αὐτ. 214—219. Β. Ἀντωνιάδης. Αὐτ. 221. Ἔκτακτον τεῦχος ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς. Αὐτ. ΙΘ΄ (1944).

με σκεπτικισμοῦ κατόπιν τοῦ πρώτου τῶν ἐφεξῆς ἀναγραφομένων ὀνείρων μου ἐκ τῶν τῆς προπαθείας». 2)

Εἰς τὸν Νέον Ποιμένα ἀφιερώνει δύο ἄρθρα περὶ τῶν ὀνείρων του, ἅτινα ἐβεβαιώθησαν καὶ ἐκ τῶν γεγονότων.

Ἡ ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένη ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν πίστιν ἐγένετο ἀναμφιβόλως τὸ ἐλατήριον, ὅπερ ἔφερε τὰ βήματα τοῦ νεαροῦ τότε Καππαδόκου εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικὴν Σχολήν, εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῆς ὁποίας καὶ κατετάγη τὸ 1868. Τὸ περιβάλλον τῆς Σχολῆς ὑπῆρξε πράγματι ὅ,τι ἐπεζήτει ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία τοῦ Ἱεροσπουδαστοῦ Ἀντωνιάδου. Ἡ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ διάνοια ἐτροφοδοτεῖτο καὶ ἀνεπτύσσετο ἀπὸ τὰς παραδόσεις τῶν διδασκάλων καὶ τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην. Ἡ θρησκεύουσα καρδία αὐτοῦ ἀνεύρισκε τὴν ἠρεμίαν εἰς τὴν ἐν τῷ Ναϊδρίῳ τῆς Σχολῆς τελουμένην θείαν Λατρείαν καὶ εἰς τὴν γαλήνην τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐν τῇ Σχολῇ μαθητείας αὐτοῦ (1870), λόγῳ ὁπωσδήποτε σοβαρᾶς ἀσθενείας ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ ἐπὶ 6—7 μῆνας τὰ μαθήματά του καὶ κατὰ ἰατρικὴν σύστασιν νὰ μεταβῇ κατὰ Μάιον τοῦ 1870, μετὰ ἑπταετῆ ἀποδημίαν εἰς τὴν γενέτειράν του πρὸς ἀνάπαυσιν. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Σχολὴν ἐσυνέχισε τὴν κανονικὴν παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1872, ὅτε διήνυε τὸ πέμπτον ἔτος τῶν μαθητικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἔχασε καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοιουτοτρόπως ἔμεινεν ὀρφανὸς ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς του.

Εἰς ἄρθρον του ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ». 3) μεταξὺ ἄλλων δίδει πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ διαβιώσεως αὐτοῦ.

«Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ σχίσματος — τοῦ Βουλγαρικοῦ — τὸν ἐπὶ διετίαν περίπου διευθύναντα τὴν Σχολὴν καὶ ἐπὶ εὐσεβεῖ τηρήσει τῶν πατρίων γνωστῶν Ἱεράρχην, τὸν Ἀγχιάλου Βασίλειον, τὸν ἔπειτα Μητροπολίτην Σμύρνης, εἶχε διαδεχθῇ εἰς τὴν διεύθυνσιν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φωτεινός, Χῖος τὴν πατρίδα, ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ταπεινὸς καὶ ἠπίου χαρακτῆρος, τὸ δὲ διδάσκον προσωπικὸν τῆς Σχολῆς, πλὴν τοῦ τῶν Τουρκικῶν, Κλεάνθους Χαραλαμπίδου (τὸν Γάλλον δὲν ἐνθυμοῦμαι· ἤλλασσον καὶ παρήλασσον συχνὰ) ἀπετέλουν ὡς λαϊκοὶ μὲν ὁ Ἠλίας Ταντελίδης, οἱ δύο Ἀδριανοπολῖται, ὁ Βασίλειος Γρηγοριάδης καὶ ὁ Χρῆστος Παπα-

2) Ἔκτακτα τινὰ ὄνειρα. Νέος Ποιμὴν Β΄ (1920) 325.

3) Μία σελὶς τῆς μαθητείας μου. Ὀρθοδοξία Β΄ (1927—28) 125—129.

δόπουλος, ὁ ἔπειτα καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὁ Ἰωάννης Βασματζίδης καὶ ὁ Γεώργιος Λιανόπουλος· ὡς κληρικοὶ δὲ ὁ συμπολίτης μου Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, ὁ ἔπειτα διευθυντὴς τῆς Μεγάλης Σχολῆς καὶ Μητροπολίτης Καισαρείας, Γρηγόριος ὁ Ζυγαβηνός, ὁ Κωνσταντῖνος Βαφείδης, ὁ Ἱλαρίων Κανάκης, ἐκ Κρήτης, καὶ ὁ τότε προσληφθεὶς εἰς τὴν ἕδραν τῶν Ἑβραϊκῶν καὶ τῆς Ἐξηγητικῆς λαϊκὸς θεολόγος Βασίλειος Γεωργιάδης, ἐκ τῶν προσφάτων τελειοφοίτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ νεαρώτατος τὴν ἡλικίαν, ὁ νῦν εὐκλεῶς πατριαρχεύων Βασίλειος ὁ ἀπὸ Νικαίας.

Ἐγὼ ἦγον τότε τὸ 22ον περίπου ἔτος τῆς ἡλικίας, εὑρισκόμην δὲ εἰς τὴν 6ην τάξιν τῆς Σχολῆς...»

Τὴν θέσιν τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος λαμπροῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1896, κατελάμβανε τὸ παλαιὸν κτίριον τῆς Σχολῆς, μὴ δυνάμενον βεβαίως νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ σημερινόν. Τὸ σύστημα τῶν κοιτώνων, τῶν μελετητηρίων καὶ τοῦ γενικοῦ φωτισμοῦ δὲν ὑπῆρχε. Μὲ τὴν «λάμπαν» οὐχὶ ἐκ πετρελαίου ἀλλ' ἐξ ἐλαιολάδου ἐπετυγχάνετο ὁ φωτισμὸς διὰ τὴν μελέτην καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας. Ἐν χρήσει ἦτο τὸ κελλιωτικὸν σύστημα. Εἰς ἓν δωμάτιον συνῴκουν δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρες. Οἱ μαθηταὶ τῆς 6ης τάξεως συνέτασσον «ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον», γύμνασμα ὁμιλητικόν, «ὅπερ τυχὸν τῆς ἐγκρίσεως τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ, ἀπηγγέλλετο καὶ δημοσίᾳ, ἐν τῇ εὐρυχωροτέρᾳ παραδόσει τῆς σχολῆς, παρόντων τῶν θεολόγων μάλιστα καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν ὅλων τῶν τάξεων». Τὰ Γερμανικὰ ἦσαν τότε ἡ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς. «Ἐγὼ ἤμην ἐξ ἐκείνων τῶν μαθητῶν, ὅσοι ἐμανθάνομεν κατ' ἰδίαν καὶ μερικὰ Γερμανικὰ πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν Γερμανικῶν συγγραμμάτων διὰ τὰ μαθήματα». Εἰς τὸ ἴδιον ἄρθρον ἀναφέρεται ἡ ἐπίσκεψις Κληρικῶν Καθολικῶν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς, μὲ ἀπώτερον ὅμως σκοπὸν τὴν παγίδευσιν μαθητῶν εἰς τὴν Οὐνίαν. Οἱ Κληρικοὶ οὗτοι ὑπισχνοῦντο εἰς ἀντάλλαγμα σπουδὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ἀπὸ τὰς σαγηνευτικὰς ταύτας προτάσεις παρεσύρθησαν τρεῖς ἐκ τῶν μαθητῶν, τοὺς ὁποίους συλλαβόντες οἱ συμμαθηταί των ἐνέκλεισαν εἰς δωμάτιόν τι. «Τὴν ἑπομένην πρωΐαν ὡδηγήθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα μετὰ ἀναλόγων γραμμάτων τῆς Διευθύνσεως πρὸς τὴν Ἐφορίαν καὶ δὲν ἐπανῆλθον πλέον, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς τὴν Οὐνίαν».

Τὸ 1874 ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ἀπεφοίτησεν ἀριστοῦχος τῆς Τροφοῦ Σχολῆς, ὑποβαλὼν καὶ τὴν Ἐναίσιμον αὐτοῦ Διατριβὴν καὶ ἐπὶ

μίαν πενταετίαν ἐδίδαξε τὰ Θρησκευτικὰ ἐν τῷ Ζαππείῳ Παρθεναγωγείῳ.

Ὁ ζῆλός του δι' ἀνωτέρας σπουδὰς δὲν ἐσβέσθη. Τυχὼν ὑποτροφίας ἐκ μέρους τῆς Τροφοῦ Σχολῆς ἐστάλη τὸ 1879 εἰς Γερμανίαν πρὸς συνέχισιν τῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν αὐτοῦ σπουδῶν. Ἐφοίτησεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀϊδελβέργης, Γοτίγγης καὶ Λειψίας. Πρωτοετὴς φοιτητὴς ἐν Γοττίγγῃ ἔλαβε μέρος εἰς διαγωνισμὸν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἡ δὲ λατινιστὶ γραφεῖσα μελέτη αὐτοῦ «περὶ τῆς Ἀνθρωπολογίας Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος» ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἐκείνης. Ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας ἀνηγορεύθη Διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντύπων ἢ χειρογράφων ἔργων αὐτοῦ, ἄλλων τε καὶ τῆς ἐν Ἀϊδελβέργῃ τὸ 1882 βραβευθείσης μελέτης αὐτοῦ περὶ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου καὶ τοῦ Μαριάνα.

Τὸ 1884 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἔνθα ἐπὶ μίαν τριετίαν (1885 –1888), μέχρι τοῦ τερματισμοῦ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ταύτης, ἐδίδαξε θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν. Διὰ δευτέραν φορὰν τότε, (1888), μετέβη εἰς Εὐρώπην πρὸς συνέχισιν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐπιδόσεων. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἑσπερίαν διαμονὴν αὐτοῦ ἐπεσκέφθη καὶ παρέμεινε μελετῶν ἐν Παρισίοις, Λονδίνῳ, τέλος δὲ ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη Διδάκτωρ ττῆς θεολογίας.

Ὁ Ἀντωνιάδης ἦτο κάτοχος τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑβραϊκῆς, παραλλήλως δὲ τῶν νεωτέρων, τῆς Γαλλικῆς, Γερμανικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Ρωσσικῆς. Εἶχε λάβει τὴν καλλιτέραν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν παίδευσιν τῆς ἐποχῆς. Παραλλήλως δὲ ἔτρεφε τὸν ζῆλον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ θεολογίας καὶ βαθεῖαν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν.

Τὸ 1890 ἐκλήθη ὑπὸ τῆς Τροφοῦ Σχολῆς, ἔνθα σχεδὸν ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον τεσσαρακονταετίαν ἐδίδαξε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Σχεδὸν δι' ὅλα τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα τῷ ἀνετέθησαν, συνέταξε καὶ ἰδιαίτερα Ἐγχειρίδια. Ὑπῆρξε σύμβουλος τῆς Ἐκκλησίας εἰς πάντα τὰ ἀπασχολοῦντα αὐτὴν ζητήματα. Ὁ ἐν τῇ Σχολῇ βίος αὐτοῦ προβάλλει ὡς μία διαρκὴς προσφορὰ πρὸς τὴν Σχολήν, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἐπιστήμην.

Εἰς τὴν οἰκογενειακὴν αὐτοῦ ζωὴν ἐποτίσθη μὲ πικρὰ ποτήρια, διότι εἶδε τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας των, ἀφαρπαζομένους ὑπὸ τοῦ θανάτου. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως μὲ τὴν ὑπομονὴν τοῦ Ἰὼβ καὶ τὴν βαθεῖαν πίστιν ἐδέχθη μετὰ καρτερίας τὰ κτυπήματα τῆς μοί-

ρας. Ἡ ἀφιέρωσις τῆς Ἱερᾶς Ἑρμηνευτικῆς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ υἱοῦ του Χαριλάου δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸν Τάφον τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ ἄλλα ἔργα τοιαύτης μορφῆς.

«Ἱερὸν τῷ ἀλήστῳ μοι Χαριλάῳ

Ὡς ὀφειλὴν παλαιὰν ἀναγράφω εἰς τὸ ὄνομά σου, υἱέ μου, τὴν Ἑρμηνευτικὴν ταύτην τῶν Θείων Γραφῶν, ὡς μνημόσυνον τῆς προθυμίας σου ἐκείνης, μεθ' ἧς, μόλις ἑπταέτης, προσέτρεχες νὰ βοηθήσῃς τὸν πατέρα σου εἰς τὰς διορθώσεις τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων κατὰ τὴν τότε τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ παρασκευαζομένην ἔκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἦτο ἡ πρώτη ἐκδήλωσις, ἡ ἀπαρχὴ τῆς φιλοτιμίας σου ἐκείνης, ἥτις κατὰ μὲν τὰς σπουδάς σου, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ξένοις, σὲ ἀνέδειξε μοντέλ, τύπον τάξεως, κοσμιότητος καὶ ἐπιμελείας, ἐν δὲ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος σου Βενιαμὴν μὲν τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' οὐδενὸς ὕστερον τῶν παλαιμάχων τῆς ὑπηρεσίας. Χρόνοι ἀλησμόνητοι ! ἀλησμόνητοι διὰ τὴν ἀντίθεσιν τῶν τότε καὶ τῶν νῦν, διὰ σὲ βεβαίως ὄχι, τὸν ἤδη ζῶντα τὴν ζωὴν τὴν ἀληθινήν, καὶ ἂν λέγηται θάνατος, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς ἄνευ σοῦ ζῶντας ἔτι τὸν θάνατον τοῦτον, καὶ ἂν λέγηται ζωή. Πιστεύεται ὅτι ἔχουσι καὶ οἱ πόνοι οὗτοι τὸ ἴδιον ἀντίδοτον, αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ εὕρισκον παρὰ σοὶ οἱ ξένοι κατὰ τὴν μακρὰν ἀσθένειάν σου καὶ ἐχαρακτήριζον ὡς resignation d'un Saint. Συναπεκόμισας καὶ τοῦτο μετὰ σοῦ, ὡσεὶ ὑπῆρχέ τις ἀνάγκη αὐτοῦ διὰ σὲ καὶ ἐκεῖ.

Βεβαίως δὲν προησθάνθης τίνα πόνον κατέλιπες εἰς ἡμᾶς. Ἄλλως ἡ στοργή σου ἡ παραδειγματικὴ θὰ προετίμα νὰ ἀφήσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ ὁλόκληρον τὸ ἀντίδοτον ἐκεῖνο. Θὰ εὕρωμεν ἆρά γε αὐτοῦ τὴν παῦλαν τῶν πόνων ἡμῶν, ἣν μάτην ζητοῦμεν ἐνταῦθα ;»

Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ἔζησεν ὅλα τὰ ἱστορικὰ στάδια, τὰ ὁποῖα διήρχετο ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, τὴν κατὰ τὸ 1894 συνεπείᾳ τοῦ σεισμοῦ κατάρρευσιν τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν αὐτοῦ δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Παύλου Στεφάνοβικ κατὰ τὸ 1896, τὸ τέλος τῆς Α΄ περιόδου τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὰ δεινὰ τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς ὡς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας (1919--1923), καὶ τέλος τὴν ἀρχὴν τῆς Γ΄ περιόδου ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἑξῆς.

Τὸ 1923 τῷ ἀνετέθη προσωρινῶς ἡ διεύθυνσις τῆς Σχολῆς καὶ ἔλαβε μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Κ. Πόλεως εἰς τὸ ἐν τῇ ἰδίᾳ Πόλει συνελθὸν ἀπὸ 10ης Μαΐου μέχρι 8ης Ἰουνίου 1923 Πανορθόδοξον Συνέδριον.

Τὸ 1926, καμφθεὶς ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν ἐτῶν καὶ πάσχων ἐκ καρ-

διακοῦ νοσήματος ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν ἐν τῇ Σχολῇ διδασκαλίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ ἓν ἔτος παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐφησυχάζων καὶ τὸ 1927 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν ἔπαυσε συγγράφων.

Ὁ ἀείμνηστος Σχολάρχης ἡμῶν Μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ τότε Ἐπίσκοπος Μιλήτου Αἰμιλιανός, ἐπισκεφθεὶς τὸν Διδάσκαλον κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά,

«Εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ μοιραίου οἱ εὐσεβεῖς ὑφίστανται ἐσωτερικήν τινα μεταμόρφωσιν, ὑφίστανται τὴν κατὰ Θεὸν ἀλλοίωσιν. Τὸ πνεῦμα καταυγάζεται ὑπὸ φωτὸς ὑπερκοσμίου. Ἡ καρδία ἀποκαθαιρομένη ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ προσκαίρου σταθερώτερον προσανατολίζεται πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ αἰώνια, μεταρσιοῦται πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι των φαίνονται ὡς ἀπήχησις ἑνὸς ἀνωτέρου κόσμου, μιᾶς πληρεστέρας ζωῆς καὶ ἔχουσι μίαν ὑπερκόσμιον γαλήνην, τὴν γαλήνην τῆς αἰωνιότητος. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ἐντύπωσις ἡμῶν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου. Αἱ σκέψεις του, οἱ λόγοι του ἀνεφέροντο μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὴν γῆν, εἶχόν τι τὸ ὑπερκοσμίως γαλήνιον. Ἐν τοιαύτῃ ψυχικῇ καταστάσει, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ἐν Κυρίῳ θνήσκοντας, παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Πλάστην. Ἀπέθανε μακρὰν ἡμῶν, ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησίς του πάντοτε ἐφέρετο πρὸς τὴν φιλτάτην Σχολήν». 4)

Ἀπέθανε τῇ 27ῃ Μαρτίου 1932 ἐν Ἀθήναις πλήρης ἡμερῶν εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν. Ἡ κηδεία του ἐτελέσθη μετὰ πάσης τιμῆς τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου, ἐκκλησιαστικῇ δαπάνῃ, προστάντος τοῦ μαθητοῦ του, τότε Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου. Τὸν ἐπικήδειον προσεφώνησεν ὁ τότε Ἀποκρισιάριος, καὶ οὗτος μαθητής του, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἀθήναις Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης ἐτέλεσε δὶς τρισάγιον παρόντων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῆς, πρὸς τοὺς ὁποίους δι' ὀλίγων ὁ τότε Σχολάρχης Ἐπίσκοπος Μιλήτου Αἰμιλιανὸς ἀνέλυσε τὸ ἔργον τοῦ ἐκλιπόντος καθηγητοῦ. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας διέκοψε τὰ μαθήματα αὐτῆς. Τὴν δὲ Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων, κατὰ μῆνα Μάϊον, ἐτέλεσε κατὰ συνοδικὴν ἀπόφασιν ἐν τῷ ναϊδρίῳ τῆς Σχολῆς ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου τὸν ἐπιμνημόσυνον ἐξεφώνησε λόγον ὁ Μιλήτου Αἰμιλιανός.

4) Ἐπιμνημόσυνος Λόγος εἰς τὸν καθηγητὴν Βασίλειον Ἀντωνιάδην. Ὀρθοδοξία Ζ' (1932) 218—219.

ΤΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΑΥΤΟΥ ΕΡΓΟΝ

2. Γ Ε Ν Ι Κ Α.

Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ἐθεράπευσε καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην παντοιοτρόπως. Διδάσκων ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ, συγγράφων τὰ συγγράμματά του καὶ προσφέρων ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν μεγάλων Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων οὐδὲν ἄλλο ἔπραττεν.

Τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐνεκαινίασεν ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ὅπου εἰργάσθη ἐπὶ μίαν τριετίαν (1885—1888), ἀλλὰ τὸ ὄνομά του συνεδέθη στενῶς μετὰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησε πιστῶς καὶ θεαρέστως ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον σχεδὸν τεσσαρακονταετίαν (1890—1926). Ὁ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην αὐτοῦ γράφων τὰ «Βραχέα σημειώματα περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου» μὲ τὴν ὑπογραφὴν Λ. λέγει σχετικῶς,

«Τοιαύτην ἔχων ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν θὰ ἀπέβαινε διὰ τὴν νηπιάζουσαν τότε ἐπιστήμην τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἐπωφελέστατος, ἂν ἐπανελθὼν τὸ 6ον ἐξ Ἑσπερίας κατελάμβανε τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ· ὁ δυστυχὴς αὐτὸς κλάδος θὰ εἶχε τώρα τὴν ἱστορίαν του καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ σπουδαὶ θὰ ἐσημείουν πρόοδον ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν χειραγωγίαν καὶ τὴν ἰσχυρὰν διάνοιαν τοῦ κ. Β. Ἀντωνιάδου. Ἀντὶ τούτου δ' ὅμως ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία Κ. Πόλεως εἰς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν». 1)

Παρηκολούθησε καὶ ἔζησε, καθὼς ἐλέχθη προλαβόντως, ὅλας τὰς στιγμὰς ἀκμῆς καὶ στασιμότητος, τὰς ὁποίας διήρχετο ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς ταύτης. Τὴν κατὰ τὸ 1894 συνεπείᾳ τοῦ σεισμοῦ κατάρρευσιν τοῦ κτιρίου της, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διῆλθε τὰ μαθητικὰ αὐτοῦ ἔτη καὶ τὴν δαπάναις τοῦ Μ. Εὐεργέτου Παύλου Στεφάνοβικ ἐπανίδρυσιν αὐτῆς κατὰ τὸ 1896. Τὰ δεινὰ τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ὅστις διετάραξε τὴν ὁμαλότητα πασῶν τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Τὴν λῆξιν τῆς Α' περιόδου εἰς τὴν ζωὴν τῆς Σχολῆς (1919), τὴν λειτουργίαν αὐτῆς ὡς Ἀκαδημίας (1919—1923) καὶ τέλος τὴν ἀρχὴν τῆς Γ' περιόδου ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἑξῆς.

Εἰς τὸ Καθηγητικὸν Σῶμα τῆς Σχολῆς εἰργάσθη μὲ Σχολάρχας μ. ἄ. τὸν Ἀρχιμ. Γερμανὸν Γρηγορᾶν, τὸν Ἀπόστολον Χριστοδούλου, τὸν

---

1) σ. 6.

πρώην Μελενίκου Εἰρηναῖον, τὸν Ἀρχιμ. Γερμανὸν Στρηνόπουλον, μετέπειτα Θυατείρων καὶ τὸν Ἀρχιμ. Ἰωακεὶμ Πελεκᾶνον, μετέπειτα Δέρκων καὶ μὲ συναδέλφους Καθηγητὰς μ. ἄ. τὸν Διάκονον Γερμανὸν Καραβαγγέλην, μετέπειτα Ἀμασείας καὶ Κ. Εὐρώπης, τὸν Χρῆστον Ἀνδροῦτσον, τὸν Ἀρχιμ. Ἰωάννην Εὐστρατίου, τὸν Παντολέοντα Κομνηνόν, τὸν Διάκονον Βασίλειον Στεφανίδην καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τὸν Ἰωάννην Παναγιωτίδην.

Ἐδίδαξε μαθήματα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά. Ἐκ τῶν θεολογικῶν, τὴν Ἱερὰν Ἑρμηνευτικήν, τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, τὴν Ἀνάγνωσιν καὶ Ἐξήγησιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, τὰ Ἑβραϊκὰ καὶ τὴν Χριστιανικὴν Ἠθικήν.

Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν δὲ τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, τὴν Φιλοσοφικὴν Ἠθικήν, τὴν Ψυχολογίαν, τὴν Λογικὴν καὶ τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν.

Τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ καταρτισμὸν εἰς τοὺς δύο τούτους κλάδους καὶ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πίστιν προσεπάθει νὰ μεταλαμπαδεύῃ εἰς τοὺς μαθητάς του χρησιμοποιῶν καὶτὸν προφορικὸν λόγον εἰς τὰς ἀπὸ τῆς ἕδρας παραδόσεις. Καθ' ἃ λέγουν οἱ μαθηταί του μειλίχιος εἰς τὸν χαρακτῆρα ἦτο συνήθως γαλήνιος καὶ ἤρεμος καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας. Ἐνίοτε ὅμως εἰς θέματα, ἅτινα ἐπέσυρον τὴν προσοχήν του ἐνθουσιωδῶς ἀνέπτυσσε τὰς ἰδέας του. Εὐκαιρίας διδομένης ἤλεγχε μετὰ πάσης παρρησίας τὰ κακῶς γινόμενα καὶ ὑπεδείκνυε τὰ ἀνακαινίσεως χρήζοντα.

«Δὲν θὰ ἔλεγέ τις ὑπερβολὴν διϊσχυριζόμενος ὅτι ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης, διὰ τῆς μακρᾶς καὶ γονίμου ἐν τῇ Ἱερᾷ ταύτῃ Σχολῇ καθηγεσίας, ζωηρὰν ἐπ' αὐτῆς ἀπετύπωσε τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδίας προσωπικότητος...

Ὅσοι ηὐτυχήσαμεν νὰ μαθητεύσωμεν παρ' αὐτῷ, θὰ ἔχωμεν ἀνεξάλειπτον τὴν εἰκόνα τοῦ λιτοῦ καὶ ἀπερρίτου καὶ ἀνωτέρου ἀνθρώπου, τοῦ μετριόφρονος καὶ ἀνεπιδείκτου σοφοῦ, τοῦ εὐρυμαθοῦς καὶ ἐμβριθοῦς καθηγητοῦ, τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου, τοῦ ὁποίου τὸ μάθημα ᾐσθανόμεθα ὡς κάθαρσιν, ὡς ἀνωτέραν τινὰ ἐπικοινωνίαν. «Σιγῶντά με πεφιμενοῦσι καὶ φθεγγομένῳ προσέξουσι καὶ λαλοῦντος ἐπὶ πλεῖον χεῖρα ἐπιθέσουσιν ἐπὶ τὸ στόμα αὐτῶν». 2)

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου προβάλλει ἀνάγλυφον εἰς τὰ συγγράμματα, ἅτινα κατέλιπεν. Σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ Σχολικὰ κείμενα, ὅσα συνέταξε πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς

2) Μιλήτου Αἰμιλιανοῦ, ἔνθ. ἀν. σ. 216—7.

Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Ἐγχειρίδιον τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας εἰς τρεῖς τόμους (Α΄, Ἀθῆναι, 1909. Β΄,Πόλις, 1929. Γ΄, αὐτ. 1930), τὸ Ἐγχειρίδιον κατὰ Χριστὸν Ἠθικῆς εἰς δύο τόμους, τὸ Ἐγχειρίδιον Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς εἰς δύο τόμους (τὸν Α΄ Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὸν Β΄ Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην), τὸ Ἐγχειρίδιον Ἱερᾶς Ἑρμηνευτικῆς, ἡ Ἐπίτομος Ἱερὰ Ἱστορία εἰς δύο τόμους (Α΄ Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Β΄ Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης).

Ἡ Πατριαρχικὴ ἔκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης (1904), θὰ παραμένῃ ἐσαεὶ μνημεῖον τῆς φιλοπονίας, τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ περὶ τὰς Γραφὰς καταρτισμοῦ, τοῦ κριτικοῦ του πνεύματος καὶ τῆς συγγραφικῆς του ἱκανότητος. Ἄλλαι ἐργασίαι του ἐξεδόθησαν αὐτοτελῶς, πολλαὶ δὲ πραγματεῖαί του γραφεῖσαι καὶ εἰς ξένας γλώσσας συναντῶνται εἰς ἡμέτερα καὶ ξένα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ περιοδικά.

Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης διετέλεσε Διευθυντὴς καὶ Συντάκτης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, Ἀρχισυντάκτης τοῦ Νέου Ποιμένος (1919 - 1923), τοῦ Θεολογικοῦ τούτου Παραρτήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας, καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1930.

Εἰς τὸ Α΄ τεῦχος τοῦ Α΄ ἔτους τοῦ Νέου Ποιμένος ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Πρόγραμμα ἡμῶν» δίδει τὰς γενικὰς γραμμάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβάδισε τὸ περιοδικὸν ἐκεῖνο (σελ. 1—13), ἀποτελέσαν πράγματι σταθμὸν εἰς τὰ θεολογικὰ γράμματα διὰ τῆς συνεργασίας τόσων ἐκλεκτῶν θεολόγων καὶ φιλολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ Α΄ τεῦχος τῆς Ὀρθοδοξίας Α΄ (1926 - 27), ὑπὸ τὸν τίτλον «τὸ Πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας» χαράσσει τὰς κατευθυντηρίους γραμμάς, ἅτινας ἠκολούθησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τηρῇ ὁ ἐκλεκτὸς οὗτος συμπαραστάτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ἡ Διεύθυνσις τῆς Ὀρθοδοξίας, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἀπευθυνομένη «πρὸς τοὺς ἀναγνώστας» ἔγραφε,

«Πρὸς εὐστοχωτέραν ἐξυπηρέτησιν τοῦ προγράμματος ἡμῶν προσελάβομεν ὡς διευθυντὴν τῆς συντάξεως τὸν ἐλλογιμώτατον κ. Βασίλειον Ἀντωνιάδην, καθηγητὴν τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, γνωστὸν ἐν τῷ Θεολογικῷ καὶ καθόλου ἐν τῷ κόσμῳ τῶν γραμμάτων διὰ τὰς σοφὰς αὐτοῦ θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς συγγραφάς, ἰδιαίτατα δὲ διὰ τὴν περὶ τὰ ἠθικοκοινωνικὰ προβλήματα ἐμβρίθειαν αὐτοῦ». 3)

3) Ὀρθοδοξία Α΄ (1926—27) 2.

Καὶ κατὰ τὸν θάνατόν του,

«Ἡ Ὀρθοδοξία, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ὑπάτην τιμὴν καὶ τὸ μέγα εὐτύχημα νὰ ἔχῃ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ὡς Ἀρχισυντάκτην τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ νὰ ἴδῃ τὰς σελίδας αὐτῆς φωτιζομένας ἀπὸ τὸ ἀμίαντον φῶς τῆς συγγραφικῆς καὶ ἐμπνευσμένης γραφίδος αὐτοῦ, εὔχεται αὐτῷ αἰωνίαν τὴν μνήμην». 4)

Ἕκαστον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου ἀπέβλεπε καὶ εἰς ἕνα σκοπόν. Τὰ σχολικά του κείμενα ἐγράφησαν διὰ νὰ πληρώσουν τὸ μέγα κενόν, τὸ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἔργων τοιαύτης μορφῆς ὑφιστάμενον. Πολλὰ ἐκ τῶν ἄλλων μελετημάτων αὐτοῦ συνετάχθησαν διὰ νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν σοβαρῶν Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ τὴν καθοδήγησιν τῆς κοινωνίας εἰς νομὰς σωτηρίους καὶ ἠθικότητος. Ὅλα ὅμως, παρὰ πᾶσαν τὴν εἰς ὡρισμένα ἐξ αὐτῶν ἐναντίαν γνώμην τοῦ συγγραφέως των, ἀπώτερον σκοπὸν εἶχον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων ἑνὸς συγγραφέως ἢ μεγάλου ἀνδρός, καὶ ἤδη ἀποιχομένου, διαφωτίζει τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν του καὶ μᾶς δεικνύει τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς μεθόδους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβάδισεν οὗτος. Ταύτας ὅμως καὶ τὰς προσωπικάς του σκέψεις καθιστοῦν ἔτι περισσότερον σαφεῖς οἱ πρόλογοι τῶν συγγραμμάτων καὶ ἡ ἀλληλογραφία του ἐὰν ὑπάρχουν. Εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστὴ ἡ σημασία τῶν δύο τελευταίων τούτων σημείων. Οἱ πρόλογοι τῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου δεικνύουν ἔν τινι μέτρῳ τὸν δρόμον ὃν ἠκολούθησεν ἡ σκέψις του, ἔχουσα ὡς ὄργανον τὴν χεῖρα καὶ τὸν κάλαμον ἐπὶ τοῦ χάρτου. Θὰ πρέπῃ καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἐν γένει βίον αὐτοῦ, νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ἡμῶν τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν ταπεινοφροσύνην.

Προλογίζων τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1909 ἐκδοθέντα Α´ τόμον τοῦ Ἐγχειριδίου τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας γράφει,

«Ὀλίγοι τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ἔχουσι τὴν ἄνεσιν καὶ τὰς εὐκολίας, διδάσκοντες καὶ συγγράφοντες νὰ ἀφορῶσι καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν περὶ ἃ διατρίβουσι μαθημάτων· οἱ δὲ πλείους καὶ λόγῳ καὶ γραφῇ παραδιδόντες ἀφορῶμεν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν μαθητευόντων. Ἐκ τοιαύτης ἀφορμῆς καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν συνετάχθη ἀπ' ἀρχῆς καὶ τὸ παρὸν Ἐγχειρίδιον τῆς Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ἡμετέρας Θεολογικῆς Σχολῆς».

---

4) Ὀρθοδοξία Ζ´ (1932) 145.

Τὸ ἴδιον ἀναφέρεται, στερεοτύπως σχεδὸν καὶ εἰς τοὺς προλόγους τῶν ἄλλων του κειμένων. Εἰς τὸ Ἐγχειρίδιον κατὰ Χριστὸν Ἠθικῆς ὁ Ἀντωνιάδης καθίσταται πλέον σαφής.

«Ἡ παρασκευὴ καὶ τοῦ παρόντος Ἐγχειριδίου κατὰ Χριστὸν Ἠθικῆς... οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς ὅ,τι χαρακτηρίζεται ὡς προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης. Ἤρξατο καὶ τοῦτο ἀπαρτιζόμενον πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἢ πρὸς πλήρωσιν κενοῦ... Τὸ ἕτερον, ἡ καλλιέργεια τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, παρίστατο ὡς τις πολυτέλεια ἀπέναντι τοῦ κυρίου στόχου τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας».

Τὰ συγγράμματά του οὐδόλως ἐνέμενον εἰς τὰς θεωρίας ἐκείνας, ὅσαι εἶχον ἀπωλέσει τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἀξίαν. Ἀντιθέτως μᾶλλον. Ἡ παρασκευὴ τοῦ Ἐγχειριδίου Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐγχείρησιν πρὸς τοὺς τροφίμους τῆς ἡμετέρας Σχολῆς «κειμένου ὁπωσδήποτε ἀνταποκρινομένου πρὸς τὰς νέας ἀπορίας καὶ τὰ νέα προβλήματα τοῦ μαθήματος, ὅσα προὐκάλεσαν αἱ εἰς τὰ ζητήματα τῆς Εἰσαγωγῆς Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης ἐφαρμοσθεῖσαι νέαι μέθοδοι κριτικῆς, καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης περὶ τῆς πρώτης τε ἀρχῆς καὶ προελεύσεως καὶ περὶ τῆς ἔπειτα συνθέσεως καὶ καταστάσεως τῶν διαφόρων βιβλίων ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν».

Ἐκτὸς τούτου καὶ ἕτερα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιστημονικὰ γνωρίσματα τῆς συγγραφικῆς του ἀξίας δὲν ἐλλείπουν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Διδασκάλου. Τοιαῦτα εἶναι τὸ εὐμέθοδον καὶ τὸ περιεκτικόν, ἡ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας ὄχι μόνον προσήκουσα ἔκθεσις καὶ παράστασις τῶν νοημάτων τῶν φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις, εἰς τὴν Ἀρχαίαν ἰδίως φιλοσοφίαν, τῶν λόγων καὶ τῶν ρημάτων «δι' ὧν οἱ φιλοσοφήσαντες αὐτοὶ ἢ οἱ περισώσαντες τὰ αὐτῶν ἡρμήνευσαν τὰ νοήματα αὐτῶν». Ὁ Ἀντωνιάδης ἐν ὑποσημειώσεσι καὶ εἰς τὰ σχετικὰ κεφάλαια παραθέτει τὴν βιβλιογραφίαν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ. Ἐπικρίνει ὅμως «τὴν ἔν τισι κύκλοις κρατοῦσαν ἐκδοχὴν καὶ χρῆσιν τοῦ λεγομένου «ἱστορικισμοῦ», τὴν κατὰ κόρον δηλαδὴ παράθεσιν τῆς φιλολογίας καὶ βιβλιογραφίας τοῦ μαθήματος, ἥτις ἀντικαθιστᾷ ἐνίοτε αὐτὸ τὸ μάθημα διὰ τῆς ἱστορίας τοῦ μαθήματος.

Ἄλλα γνωρίσματα εἶναι ἡ φιλολογική του ἱκανότης, αἱ μεγάλαι προτάσεις, αἵτινες περιπλέκουν ἐνίοτε τοὺς μαθητὰς ἡμῶν, ἡ σαφήνεια, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ καθαρότης τοῦ λόγου, ἡ λελογισμένη κριτική, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ὅπου δεῖ, ἡ ἁρμονικὴ τοποθέτησις τῶν συλλογισμῶν, ἡ λογικότης τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ, ἡ διαλεκτική του δεινότης, ἥτις ἐλευθέρως χρησιμοποιεῖ πάντα τὰ σχήματα τοῦ λόγου, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν,

δόσις τις λελογισμένης ἀπαισιοδοξίας καὶ αἱ ἀφορμαί, αἵτινες δίδονται εἰς τοὺς ἄλλους «πρὸς παραγωγὴν πληρεστέρων καὶ γενναιοτέρων ἔργων». Τὸ 1927 προλογίζων τὸν Γ' τόμον τῆς Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, λέγει, «ἀπόκειται εἰς νεωτέρας καὶ ἀκμαιοτέρας δυνάμεις ἡ ἐν ἰδίῳ τόμῳ συμπλήρωσις καὶ τῆς νεωτάτης φιλοσοφίας, μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ συμπληρώσαντος» καὶ ἡμεῖς προσθέτομεν, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Τὸ ἐν γένει ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ἐξεταζόμενον, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐξυπηρετεῖ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὡς μέλος τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τῆς Σχολῆς, τοῦ Συμβουλευτικοῦ τούτου Σώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, εὑρίσκετο πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἴτε διὰ μέσου τοῦ Σώματος τούτου, εἴτε καὶ ἀτομικῶς ἐξετύπου τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ἐκκλησίαν γενικῆς φύσεως θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὅπως ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Μεταρρυθμίσεων, θέματος πολλαχῶς συζητουμένου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ἐπὶ τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας, ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν Μυστηρίων τῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν προσερχομένων, ἐπὶ τῶν μαστιζουσῶν τὴν κοινωνίαν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀτασθαλιῶν, κ.ἄ. Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης ὑπῆρξε σύμβουλος τῶν δύο μεγάλων Πατριαρχῶν Κωνσταντίνου τοῦ Ε' καὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'.

Ἐξυπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς πολυτίμου του προσφορᾶς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν περιοδικῶν Αὐτῆς καὶ τῆς Πατριαρχικῆς ἐκδόσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τέλος δὲ διὰ τῆς παραμονῆς αὐτοῦ εἰς Ἐκκλησιαστικὰ Συνέδρια, ὅπως εἰς τὸ ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν συνελθὸν Πανορθόδοξον Συνέδριον τοῦ 1923.

Τοιαύτη ἦτο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ σπουδαία ὑπηρεσία τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, ἣν προσέφερεν εἰς τὸν τῆς θεολογίας κλάδον. Ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀναλύσωμεν ὡρισμένας σκέψεις του ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς.

3. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ 1)

Ὁ Ἑρμηνευτικὸς τῆς Θεολογίας κλάδος ἀπησχόλησε περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸν Βασίλειον Ἀντωνιάδην. Αἱ ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου με-

1) Βασιλείου Ἀντωνιάδου, Ἐπίτομος Ἱερὰ Ἱστορία, 2 τόμοι, Πόλις, 1897. Ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἐγκρίσει τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Πόλις, 1904. Ἐγχειρίδιον Ἱ. Ἑρμηνευτικῆς, Πόλις, 1921. Ἐγχειρίδιον Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, 2 τόμοι, Ἀθῆναι, 1936—37. Αἱ ὑποθέσεις τῶν νεωτέρων περὶ τῆς συγγραφῆς τῶν τριῶν πρώτων Εὐαγγελίων, Σαββατιαία Ἐπιθεώρησις (τ. Α΄ ἀρ. 42, 45). Φιλολογικὰ ἐκ τῆς Κ. Δ., Ἀθηνᾶ (τ. στ΄). Ἄρθρα ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, Ἴδε : Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Κ. Δ., σ. δ΄. Ποίμνη καὶ Ποιμήν, Νέος Ποιμήν Α΄ (1919) 13—22 65—80, 129—140. Γεωγραφικὰ ἐκ τῆς Κ. Δ., Ἀσία, Γαλατία, Φρυγία, Αὐτ. 193—208. Ὁ Θεὸς ἐν θυέλλῃ, Αὐτ. 504—512. Ἡ Συλλογὴ τῶν Ψαλμῶν καὶ τὰ διπλᾶ ἐν αὐτοῖς, Αὐτ. 577—586, 674—688. Ἡ Πατριαρχικὴ ἔκδοσις τῆς Κ. Δ. καὶ ἀναγνώσεις τινὲς αὐτῆς, Αὐτ. Β΄ (1920) 65—78. Ἀνθρωπολογικὰ ἐκ τῆς Κ. Δ. Αὐτ. 577—592, 641—650, 705—718, Γ΄ (1921) 1—14, 129—141, 193—202, 257—263, 449—458. Εἷς Μεσσιανικὸς Ψαλμός, Αὐτ. 203—208. Ἡ Καινὴ Διαθήκη Σαΐδιστί, Αὐτ. 321—324. Ἐν Ἡσαΐου 10, 27 μήπως ἀντὶ Ol Mippenev Shamen ἀναγνωστέον Allah Mippanay Shaman ; Θεολογία 4 (1926) 166—168. Ὁ Ἰὼβ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, Αὐτ. 8 (1930) 285—301) 285—301, 9 (1931) 5—16. 126—137, 193—208, 327—335, 10 (1932) 56—63, 133—139. Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον πρὸ τῆς ἀρνητικῆς Κριτικῆς, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 15 (1931) 7—10. Ὁ Ἐκκλησιαστὴς κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (τόμος πανηγυρικός). Ἡ ἱστορία ἀντιγράφεται, Ὀρθοδοξία Α΄ (1926—27) 17—21. Αἱ δαμάλεις τῆς Βασάν, Αὐτ. 49—53. Ὁ Ἰσραὴλ κατὰ τὸν 8ον Αἰῶνα. Αὐτ.185—190, 233—237. Ἀπὸ ἑσπέρας εἰς ἑσπέραν, Αὐτ. 487—490. Τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰούδα κατὰ τὸν 8ον Αἰῶνα, θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς, Αὐτ. Β΄ (1927—28) 53—59, 149—153. Τὸ Ὅραμα τοῦ Προφήτου καὶ ἡ προαγγελία τοῦ τέλους, Αὐτ. 189—192. Ἀνθρωπολογικὰ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, Αὐτ. 211—220, 356—362. 416—420. (Γ΄ (1928) 38—43). Ἐκ τῶν τοῦ Ἡσαΐου, Ὁ Μεσσίας καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου, Αὐτ. 241—247. Ἐκ τῶν τοῦ Δευτέρου Ἡσαΐου. Πιθανότης πρωθυστέρων ἐν τῷ δευτέρῳ Ἡσαΐᾳ, Αὐτ. 329—333, 441—445. Εὐλογῶ καὶ τὰ ἀπ᾽ αὐτοῦ, Αὐτ. Δ΄ (1929) 8—11. Δόξα καὶ τὰ ἀπ᾽ αὐτῆς, Αὐτ. 89—93. Τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἢ τῆς γλωσσολαλίας, Αὐτ. 189—191. Προφητεία καὶ Προφῆται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Αὐτ. 233—236. Ὅροι Χριστολογικοὶ ἀπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἐναίσιμα Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀθῆναι, 1931, σ. 470—474.

λέται του, ὡς αὐτοτελεῖς ἐργασίαι ἢ καὶ ἐν περιοδικοῖς, ὑπερτεροῦν πασῶν τῶν ἄλλων κατ' ἔκτασιν καὶ ὄγκον ἐν τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ.

Ἠσχολήθη μὲ τὰ φιλολογικά, ἱστορικά, γεωγραφικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ προβλήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ταῦτα δύνανται νὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, τὴν Ἱ. Κριτικήν, τὴν Ἱ. Ἑρμηνευτικὴν καὶ τὴν Ἐξηγητικὴν τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἐνταῦθα θὰ θίξωμεν κυρίως τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν εἰς τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν κλάδον.

Ἡ Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς νοεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς «. . ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις ἐκείνων ἰδίᾳ τῶν ἱστορικῶν καὶ γραμματολογικῶν ζητημάτων, ὅσα σχετίζονται πρὸς τὴν γένεσιν, τὴν σύστασιν καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν βιβλίων τῆς ἱερᾶς συλλογῆς, εἴτε ἐν τῇ ὁλότητι εἴτε ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς». 2)

Τὸ μάθημα τοῦτο χωρίζεται εἰς δύο μέρη : τὸ Εἰδικόν, ὅπερ καλύπτει τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς ἑκάστου βιβλίου κατ' ἰδίαν καὶ τὸ Γενικόν, τὸ διαλαμβάνον περὶ τῆς ὅλης συλλογῆς τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων.

Ἡ παλαιὰ Διαθήκη, καὶ ἡ καθόλου Ἁγία Γραφὴ περιέχει τὸ θεῖον καὶ ἀνθρώπινον μέρος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς προπαρασκευὴν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποκαλυφθείσας πρὸς αὐτὸ ἀληθείας, τὸ δὲ δεύτερον τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα καὶ συνιστοῦν τὴν ὕλην τοῦ μαθήματος τῆς Εἰσαγωγῆς. 3)

Ἡ ἐν γένει ἰδέα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ὡς περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο αἰτία ὅπως ἐγχαραχθῇ καὶ εἰς τὴν Φιλολογίαν αὐτοῦ, τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, θρησκευτικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτήρ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καταδεικνύει τὴν πρὸς τὰ προϊόντα τῆς φιλολογίας ἄλλων λαῶν ὑφισταμένην διαφοράν. Ἡ φιλολογία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων «ὄχι μόνον κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν περιβολήν», δηλ. ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν σύνταξιν, τὴν γραμματικήν, τὴν ποίησιν καὶ τοὺς ἐν γένει ἰδιωτισμούς. 4)

Ἡ συλλογὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὸ πάλαι περιεῖχε καὶ ἄλλα βιβλία, ἅτινα ἀπωλέσθησαν. Κατ' ἀρχαίαν καὶ συνήθη παρ' Ἑβραί

---

2) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, σ. 8.

3) Αὐτ., σ. 18.

4) Αὐτ., σ. 19—22.

οις ἀρίθμησιν περιλαμβάνουσα αὕτη 22 βιβλία ἀριθμεῖ ἐν ὅλῳ 39, ἐνῷ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ 49. Τὰ ἐλλείποντα ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Κανόνος «ἡ Ἀρχαία Ἐκκλησία ἀπεδέξατο ὄχι μὲν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μετὰ τῶν ἄλλων, τῶν ὡς κανονικῶν τιμωμένων, ἀλλ' ὡς χρήσιμα καὶ ψυχωφελῆ, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, καλοῦσα αὐτὰ ἀναγινωσκόμενα». 5) Τὰ ἀναγινωσκόμενα φέρουν διάφορον αὐθεντίαν καὶ σημασίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν καὶ σήμερον, δέχεται ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης.

Ἡ διαμόρφωσις τῆς Συλλογῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἠκολούθησεν ὡρισμένα στάδια. Συνοπτικῶς λέγεται.

«1) ὅτι ἡ παρ' Ἑβραίοις συλλογὴ τῶν ἱερῶν βιβλίων δὲν ἐγένετο διὰ μιᾶς καὶ ὑπὸ ἑνός τινος ἀνθρώπου ἢ σωματείου, ἀλλ' ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ τοῦ Μωϋσέως συνετελέσθη κατὰ διαφόρους χρόνους, ὃν τρόπον ἀκριβῶς συνέβη τοῦτο καὶ εἴς τινας ἐπὶ μέρους συλλογὰς τοῦ ἱεροῦ κανόνος, εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ψαλμῶν καὶ τὴν συλλογὴν τῶν παροιμιῶν.

2) ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος μέχρι τῆς σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις κανὼν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνιστώντων αὐτὸν βιβλίων καὶ ἑπτὰ ὅλους αἰῶνας πρότερον, τουτέστι περὶ τὰ τέλη τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἐν Ἀσίᾳ δὲν ἦτο πολὺ διάφορος, ἦτο δὲ τοιοῦτος ἀκριβῶς, οἷος, κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ μεταφρασθεὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εὕρηται νῦν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ο΄ Ἑρμηνευτῶν, ἐξαιρέσει τῶν ἀναγινωσκομένων, τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων.

3) ὅτι εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ κανόνος τούτου εἰργάσθησαν μὲν ὁ Ἔσδρας καὶ ὁ Νεεμίας, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν μορφὴν καὶ σύστασιν ἔλαβεν ὁ κανὼν οὗτος τρεῖς καὶ τέσσαρας γενεὰς μετὰ τὸν Ἔσδραν καὶ τὸν Νεεμίαν, καὶ δὴ οὐχὶ ὑπὸ ἑνός τινος προσώπου, ἀλλ' ὑπὸ συλλόγου τινὸς σεβασμίων ἀνδρῶν, ὑπὸ τῆς οὕτω καλουμένης Μεγάλης Συναγωγῆς...

4) ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων παρά τισι τῶν ραββίνων καὶ λογίων Ἰουδαίων ἀρξάμεναι ἀμφιβολίαι καὶ συζητήσεις περὶ τῆς ἀξίας μερῶν τινων τοῦ ἤδη παραδεδεγμένου καὶ καθιερωμένου κανόνος κατέληξαν ἐπὶ τέλους εἰς τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθήρ, διετηρήθησαν ἐν τῷ ἱερῷ κανόνι, μόνον δὲ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου καὶ ὁ Βαρούχ μετὰ μερῶν τινων τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς Ἐσθὴρ ἐξεβλήθησαν τοῦ ἱεροῦ κανόνος καὶ κατετάχθησαν εἰς τὰ ἀπόκρυφα.

(Συνεχίζεται)

5) Αὐτ., σ. 26.

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΗΣ

ΕΝΑΣ ΕΚΛΕΚΤΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ.

ΘΕΩΡΩ τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχῆ, διότι μὲ ἠξίωσεν ὁ Θεὸς νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Ἁγιώνυμον Πολιτείαν τοῦ Ὄρους καὶ νὰ συμπροσευχηθῶ μὲ τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ ἀσκητάς. Εἶμαι πολὺ ἱκανοποιημένος διότι ἐγνώρισα ἐκεῖ φυσιογνωμίας ἁγίων ἀνδρῶν τῶν ὁποίων ἡ ἀγαθότης, ἡ πίστις καὶ ἡ ταπείνωσις μοῦ ἀφῆκαν ἀνεξίτηλα ἴχνη εἰς τὴν ψυχή μου. Θὰ ᾐσθανόμην δὲ μεγάλην χαρὰν ἐὰν ἠδυνάμην μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ σκιαγραφήσω ἐκλεκτὰς φυσιογνωμίας τοῦ Ὄρους καὶ νὰ παρουσιάσω τὸ ἐπιτελούμενον ἔργον τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων.

Νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται σήμερον νὰ γνωρίσῃ τὸ Πανορθόδοξον πλήρωμα καὶ ὁ κόσμος τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἀσκητῶν πατέρων καὶ νὰ πληροφορηθῇ ὅτι ὄντως τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι «Μουσῶν καταγώγιον» καὶ «Κατοικία ἁγίων ἀνδρῶν».

Μὲ τὴν προοπτικὴν αὐτὴν παρουσιάζω ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Ὀρθοδοξίας τὴν συγγραφικὴν δρᾶσιν τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἁγίᾳ Ἄννῃ ἀσκουμένου Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θέλει ἐκτιμηθῇ δεόντως ἡ ἀξιόλογος αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικήν μας ὑμνογραφίαν.

† Ὁ Ρ. Ι.

ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου
Παναγίας «Κουκουζελίσσης».
Ὁσίας Εἰρήνης Χρυσοβαλάντου. (Ἐξεδόθη τρίς).
Ἁγίων Γεροντίου Μάρτυρος καὶ Γεροντίου Ὁσίου.
Ἁγίου Σεραφεὶμ Φαναρίου διὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.
Ἁγίου Προφήτου Ἰεζεκιήλ.
Ἁγίου Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐν Δυκῷ.
Ἁγίου Γεωργίου Νεομάρτυρος Σέρβου.
Ἁγίων 11 Διονυσιατῶν.
Ὁσίων 99 ἐν Κρήτῃ.
Ἁγίας Πλατωνίδος.
Ἁγίας Ἱερείας.
Ἁγίων Μακαρίων 4, κοινή, Μακαρίου Αἰγυπτίου, Μακαρίου Ἀλεξανδρέως, Μακαρίου Ρωμαίου καὶ Μακαρίου Κορίνθου.
Ἁγίου Ἰωάννου Κρητός. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Νεομάρτυρος Ἀκυλίνης.
Ἁγίου Κυρίλλου Φιλεώτου.
Ἁγίας Θεοδώρας Αὐγούστης.
Ἁγίου Γερασίμου Ἰορδανίτου.
Ἁγίων Καλλινίκης καὶ Βασιλίσσης.
Ἁγίου Θεοδώρου Ἐδέσσης.
Ἁγίου Μοδέστου Ἱερομάρτυρος.
Παναγίας «Γοργοεπηκόου». (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Ἀλεξάνδρας.
Ἁγίου Νεομάρτυρος Ἰωάννου Βουλγάρεως.
Ἁγίου Θεοκλήτου.
Ὁσίου Γεροντίου.
Ἁγίου Εἰρηναίου Λουγδούνων.
Ἁγίου Φιλοθέου Καρεώτου.
Ἁγίου Παύλου τοῦ ἐν Λάτρῳ.
Ἁγίου Λέοντος Μακέλλη. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Πινουφρίου καὶ Ναθαναήλ.
Ἁγίου Δοσιθέου.
Ἁγίου Συνεσίου.
Ἁγίου Λεοντίου τοῦ ἐν Ἀχαΐᾳ.

Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ, Μεθέορτος.
Ἁγίων τῶν ἐν Χίῳ διαλαμψάντων.
Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίου Νικολάου ἀνακομιδῆς.
Ἁγίας Ἑρμιόνης.
Ἁγίου Καισαρίου.
Ἁγίου Ἀποστόλου νέου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Χαραλάμπους εἰς θαῦμα.
Παναγίας «Γαλακτοτροφούσης».
Ἁγίου Παρθενίου νέου.
Ἁγίου Αὐγουστίνου.
Παναγίας «Ὁδηγητρίας».
Ἁγίας Χρυσῆς.
Ἁγίας Ὄλγας.
Ἁγίας Ὀλυμπιάδος.
Ἁγίου Ἰωάννου Βατάτση.
Ἁγίων Ὀνουφρίου καὶ Πέτρου (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Θεοχάρους καὶ Ἀποστόλου.
Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.
Ἁγίων Ἀθανασίου Μεγάλου, Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις καὶ Φωτίου Μεγάλου, κοινή.
Ὁσίου Ἀνθίμου.
Ἁγίου Μαξίμου Καυσοκαλύβη.
Ἁγίου Νικολάου εἰς θαῦμα.
Ἁγίου Ἀποστόλου Ναθαναήλ.
Ἁγίας Ζωῆς.
Ἁγίων Διονυσίου Ρήτορος καὶ Μητροφάνους. (Ἐξεδόθη).
Παναγίας ἐπὶ ὀπτασίᾳ Ὁσίου Μάρκου.
Ἁγίας Μαρίας Μαγδαληνῆς εἰς ἀνακομιδήν.
Ἁγίου Ἀγαπίου Βατοπεδινοῦ.
Ἁγίων Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Βικεντίου.
Ἁγίων ἐν Λέσβῳ λαμψάντων. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Μεθοδίας. (,Εξεδόθη).
Ἁγίων ἐν Κύπρῳ λαμψάντων. (Ἐξεδόθη).
Μετακομιδῆς Δεξιᾶς Τιμίου Προδρόμου.
Ἁγίου Γρηγορίου Διαλόγου.
Ἁγίας Εὐπραξίας. (Ἐξεδόθη).

Ἁγίων Ἰωάννου Κουκουζέλη καὶ Γρηγορίου Δομεστίκου.
Ἁγίου Εὐγενίου.
Ἁγίου Ἰωάννου Ναυκλήρου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Βρυαίνης.
Παναγίας ἐπὶ διασώσει νέων Πάρου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Εὐθυμίου Μεγάλου ἀνακομιδῆς.
Ἁγίων Μαρτύρων ἐν Μεγάροις Σεραφείμ, Δωροθέου, Ἰακώβου, Δημητρίου, Βασιλείου καὶ Σαράντη.
Ἁγίας Ἐλισάβετ.
Ὁσίων Γυναικῶν πασῶν ἐν ἀσκήσει λαμψασῶν.
Ἁγίων Μυροφόρων.
Ἁγιορειτῶν Ὁσίων Πατέρων προεόρτιος καὶ Μεθέορτος.
Ἁγίου Ζωσιμᾶ κηδεύσαντος Ὁσ. Μαρίαν.
Ἁγίου Παχωμίου Ὁσιομάρτυρος. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Κων)πόλεως.
Παναγίας «Γεροντίσσης». (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Φιλοθέου θαυματουργοῦ.
Ἁγίου Παναγιώτου Καισαρέως.
Ἁγίων ἐν Ἠπείρῳ λαμψάντων.
Ἁγίου Γεωργίου Νεαπολίτου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Ἀκύλα καὶ Πρισκίλλης.
Παναγίας «Ἐλευθερωτρίας».
Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἰωσὴφ Ἡγιασμένου.
Ἁγίου Τριανταφύλλου Νεομάρτ. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Καλλινίκου. (Κων)πόλεως).
Ἁγίας Θεκτίστης Λεσβίας.
Ἁγίου Ἀποστόλου Σίλα.
Ἁγίου Μοδέστου Ἱεροσολύμων Ὁσίου.
Παναγίας «Κυρίας τῶν Ἀγγέλων».
Ἁγίου Γρηγορίου, Πατρὸς Γρηγορίου Θεολ.
Ἁγίας Καλλιόπης.
Ἁγίων Χριστοδούλου καὶ Χριστοδούλης.
Σκέπης τῆς Θεοτόκου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Παχωμίου νέου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Παχωμίου, ἐλεύσεως λειψάνου.
Παναγίας «Γοργοεπηκόου» δι' Ἀθήνας.
Δωδεκαετοῦς Ἰησοῦ.

Ἁγίου Δημητρίου νέου Ὁσιομάρτυρος.
Ἁγίου Σωφρονίου Ἁγιαννανίτου.
Ἁγίου Λεωνίδου Ἀθηνῶν. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Μαρτύρων διὰ Κατακόμβας.
Σωτῆρος Χριστοῦ ὡς ἐργάτου.
Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Φίληκος, Φουρτουνάτου καὶ Ἀχιλλέως. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἐπικτήτου.
Ἁγίας Ἀργυρῆς.
Παναγίας «Ἐλεηστρίας». (Ἐξεδόθη).
Παναγίας «Δεξιᾶς». (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Βησσαρίωνος Λαρίσσης.
Ἁγίου Νικολάου Μετσόβου.
Σεισμῶν Ἑπτανήσου.
Ἁγίου Φιλοθέου θαυματουργοῦ, ἑτέρα.
Ἁγίας Σωπάτρας καὶ Εὐστολίας.
Ἁγίου Ἠλία Ἀρδούνη.
Ἁγίου Τιμοθέου Πεντέλης.
Ἁγίων Πάντων.
Ἁγίου Καλλινίκου, Μάρτυρος.
Ἁγίας Γλυκερίας.
Ἁγίου Παγκρατίου.
Ἁγίου Μελετίου Ἀντιοχείας.
Ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ.
Ἁγίου Θωμᾶ.
Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ.
Ἁγίου Ἀποστόλου Λουκᾶ.
Ἁγίου Ἱλαρίωνος τοῦ Μεγάλου.
Ἁγίου Ἀβερκίου.
Ἁγίου Γρηγορίου Θαυματουργοῦ.
Ἁγίων Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νυμφοδώρας.
Ἁγίου Φιλαρέτου, Ἐλεήμονος.
Ἁγίου Ἰωάννου Κουκουζέλη.
Ἁγίου Γεωργίου Ἰωαννίνων.
Ἁγίου Παρθενίου καὶ Λουκᾶ Στειριώτου.
Ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων.
Ἁγίου Τρύφωνος. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἀρσενίου Μεγάλου.

Ἁγίου Ἀθανασίου Ἄθω. (Ἐξεδόθη)
Ἁγίου Προκοπίου.
Ἁγίου Πολυεύκτου.
Ἁγίου Ἀποστόλου Σίμωνος.
Ἁγίου Εὐσταθίου.
Ἁγίων Στεφάνου καὶ Θεοδώρου Γραπτοῦ.
Ἁγίων Μηνᾶ, Βίκτωρος, Βικεντίου καὶ Θεοδώρου Στουδίτου.
Ἁγίας Χριστίνης.
Ἁγίου Ἀποστόλου Ματθαίου.
Ἁγίου Ἀποστόλου Μάρκου.
Ἁγίου Ἀθανασίου Χριστιανουπόλεως.
Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ.
Ἁγίας Συγκλητικῆς.
Ἁγίου Μιχαὴλ Μαυρουδῆ.
Ἁγίου Θεοδώρου Τριχινᾶ.
Ἁγίου Θεοδώρου Συκεώτου.
Ἁγίου Θεοδώρου Ἡγιασμένου.
Ἁγίου Ἀναστασίου Πέρσου.
Ἁγίου Κυπριανοῦ.
Ἁγίων Χρυσάνθου καὶ Δαρείας.
Εἰς τὴν ἑορτὴν Χριστουγέννων.
Ἁγίου Μακαρίου Αἰγυπτίου.
Ἁγίου Εὐμενίου.
Ἁγίου Εὐδοκίμου.
Ἁγίου Εὐσεβίου.
Ἁγίου Προφήτου Ἡσαΐου.
Ἁγίου Λουκιανοῦ.
Ἁγίων Γουρία, Σαμωνᾶ καὶ Ἀβίβου.
Ἁγίου Θεοδώρου Στρατηλάτου.
Ἁγίου Θεοδώρου Τήρωνος.
Ἁγίου Θεοδώρου Στρατηλάτου, ἀνακομιδῆς.
Ἁγίου Ἀμβροσίου Μεδιολάνων. (Ἐξεδόθη).
Παναγίας «Ἄξιόν ἐστι».
Ἀποτομῆς Τιμίου Προδρόμου, συμπλήρωσις.
Ἁγίου Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου.
Ἁγίου Ἀκακίου Καυσοκαλυβίτου.
Ἁγίου Ρωμανοῦ Ὁσιομάρτυρος.
Ἁγίου Δωροθέου Τύρου.

Τρίτης εὑρέσεως Κεφαλῆς Προδρόμου.
Παναγίας «Πορταϊτίσσης» διὰ Πελοπόννησον.
Ἁγίων Ἰωάννου Ἐλεήμονος καὶ Νείλου σοφοῦ.
Ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ ἐν Χίῳ.
Ἁγίου Λεοντίου Μάρτυρος.
Ἁγίας Εὐφρσύνης.
Ἁγίου Μηνᾶ.
Ἁγίας Παρασκευῆς.
Ἁγίου Νικήτα.
Ἁγίου Σπυρίδωνος.
Ἁγίου Μαρκέλλου Ἀκοιμήτων.
Ἁγίου Ἰωάννου Κουκουζέλη, ἑτέρα.
Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνανίου.
Ἁγίου Μάμαντος.
Ἁγίου Ἀγαθονίκου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Εἰρήνης Μεγαλομάρτυρος. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὀρέστου.
Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου.

ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ἁγίου Νικήτα Νισυρίου.
Ἁγίου Γεωργίου Ἰωαννίνων.
Ἁγίων Ἰωάννου Θεολόγου, Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις καὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίου Δημητρίου.
Ἕτερος ἐπὶ ἐπιδρομῇ Ἰταλῶν. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἀντίπα.
Ἁγίων Πατέρων ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίου Ἐφραὶμ Σύρου.
Ἁγίων Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου.
Ἁγίου Μαξίμου Καυσοκαλύβη.
Εἰς τὸν Σπηλαίῳ γεννηθέντα Κύριον.
Ἁγίου Ἐλευθερίου.
Ἁγίων Ταξιαρχῶν.
Παναγίας ἐπὶ πυρκαϊᾷ δασῶν.
Ἁγίου Ἀθανασίου Ἄθῳ, ὅμοιος.
Ἁγίων Θεοδώρων, ἕτερος.
Ἁγίου Θεοδοσίου Κοινοβιάρχου.
Ἁγίου Διονυσίου Ρήτορος καὶ Μητροφάνους. (Ἐξεδόθη).

Παναγίας «Ὁδηγητρίας».
Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου.
Ἁγίας Θεοφανοῦς.
Ἁγίας Εἰρήνης Χρυσοβαλάντου (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης.
Ἁγίου Νεκταρίου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ.
Παναγίαν «Κουκουζέλισσαν».
Ἁγίας Γλυκερίας.
Ἁγίου Φανουρίου.
Ἁγίων Ἰβηροσκητιωτῶν.
Ἁγίου Νικολάου Μύρων.
Ἁγίων Μακαρίων 4.
Ἁγίου Εὐσταθίου Ἄθω. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Εὐσταθίου.
Ἁγίων Πάντων.
Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.
Παναγίας «Παραμυθίας».
Ἁγίων Παντελεήμονος καὶ Γεροντίου.
Ἁγίας Θωμαΐδος.
Ἁγίων 99 ἐν Κρήτῃ.
Ἁγίας Συκλητικῆς.
Ἁγίου Νικολάου Μύρων, ἕτερος.
Ἁγίας Ἑρμιόνης.
Ἁγίου Χαραλάμπους.
Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.
Ἁγίου Γερασίμου Κεφαλληνίας.
Ἁγίας Αἰκατερίνης. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Στυλιανοῦ. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Μοδέστου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίας Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας.
Ἁγίας Ἀναστασίας Ρωμαίας.
Ἁγίου Εὐθυμίου Μεγάλου.
Ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν.
Ἁγίου Παντελεήμονος.
Ἁγίας Βαρβάρας.
Ἁγίου Χαραλάμπους, ἕτερος.
Ἁγίου Ἀρτεμίου. (Ἐξεδόθη).

Ἁγίας Μακρίνης (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου.
Ἁγίων Ἀναργύρων.
Ἁγίου Παρθενίου νέου.
Ἁγίου Λέοντος Μακέλλη.
Ἁγίου Γρηγορίου Θεολόγου.
Ἀναλήψεως Κυρίου.
Ἁγίων Πάντων, ἕτερος.
Ἁγίων Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου.
Ἁγίου Βασιλείου Μεγάλου.
Ἁγίας Ξένης.
Ὁσίων Πατέρων, πάντων τῶν ἐν ἀσκήσει.
Ἁγίου Συμεὼν Νέου Θεολόγου.
Παναγίας καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος.
Ἁγίας Εὐγενίας.
Παναγίας «Γαλακτοτροφούσης».
Ἁγίας Παρασκευῆς.
Ἁγίου Ἀντωνίου Μεγάλου.
Ἁγίου Προδρόμου, Ἀνδρέου κλπ.
Ἁγίας Βαβάρας, ἕτερος.
Ἁγίου Σάββα Ἡγιασμένου.
Ἁγίου Κυπριανοῦ.
Ἁγίου Μηνᾶ.
Ἁγίου Μακαρίου Κορίνθου.
Εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν.
Ἁγίου Προφήτου Ἠλιού.
Ἁγίου Ἀκακίου Καυσοκαλυβίτου.
Τιμίου Προδρόμου.
Ἁγίου Δημητρίου, ἕτερος.
Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου διὰ Μῆλον. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Ἀναργύρων, ἕτερος.
Παναγίας «Πορταϊτίσσης». (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Τριανταφύλλου. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Μάρκου Εὐγενικοῦ. (Ἐξεδόθη).
Ἁγίων Μαρτύρων τῶν ἐν Μεγάροις.
Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου διὰ Πρέβελην.
Ἁγίας Θεοκτίστης Λεσβίας.
Ἁγίου Νίκωνος Μετανοεῖτε. (Ἐξεδόθη).

Παναγίας «Καστριανῆς». (Ἐξεδόθη).
Ἁγίου Γεωργίου Ἰωαννίνων, ἕτερος.
Ἁγίων Μαρτύρων Εὐστρατίου κ.λ.π.
Ἁγίου Χαραλάμπους διὰ Κέαν.
Ἁγίου Φιλοθέου Διονυσιάτου.
Παναγίας «Οἰκονομίσσης».
Ἁγίου Τιμοθέου Πεντέλης.

ΟΙΚΟΙ 24.

Παναγίας «Κουκουζελίσσης».
Ἁγίου Γερασίμου Ἰορδανίτου.
Ἁγίων Διονυσίου Ῥήτορος καὶ Μητροφάνους (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίου Νήφωνος Κωνσταντινουπόλεως.
Ἁγίου Κορνηλίου Ἑκατοντάρχου.
Ἁγίας Θεοφανοῦς.
Ἁγίων Διονυσιατῶν 11.
Ἁγίου Νεκταρίου.
Ἁγίου Φανουρίου.
Ἁγίων Ἰβηροσκητιωτῶν Ὁσιομαρτύρων.
Ἁγίου Δημητρίου.
Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν Βουνένοις.
Ἁγίων Μακαρίων 4.
Ἁγίου Σεραφεὶμ Φαναρίου. (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίου Σάββα Ἡγιασμένου.
Ἁγίων Πατέρων ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίων 40 Μαρτύρων.
Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ἄθῳ. (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίου Ἰγνατίου.
Ἁγίου Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδείας αὐτοῦ.
Ἁγίων Πάντων.
Ἁγίων Παντελεήμονος καὶ Γεροντίου.
Ἁγίου Νείλου Μυροβλήτου.
Ἁγίου Βασιλείου Μεγάλου.
Ἁγίων 99 ἐν Κρήτῃ. (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίας Εἰρήνης Χρυσοβαλάντου. (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου.

Ἁγίου Ἀποστόλου νέου. (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίας Αἰκατερίνης.
Ἁγίας Παρασκευῆς.
Ἁγίου Κωνσταντίνου Ὑδραίου.
Ἁγίου Γρηγορίου Θεολόγου.
Ἁγίας Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας (Ἐξεδόθησαν).
Ἁγίας Μακρίνης.
Ἁγίου Ἐλευθερίου.
Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ.
Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.
Ἁγίων Ἰωάννου Θεολόγου, Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις καὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ.
Ἁγίου Μαξίμου Καυσοκαλύβη.
Ἁγίου Ἀθανασίου Μεγάλου.
Εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.
Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις.
Ἁγίου Σπυρίδωνος θαυματούργοῦ.
Ἁγίου Χαραλάμπους.
Ἁγίου Ρηγίνου.
Ἁγίων Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου.
Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.
Ἁγίων Ἁγιανναντιτῶν Ὁσίων.
Ἁγίου Ἀκακίου Καυσοκαλυβίτου.
Ἁγίας Εὐγενίας.
Ὁσίων πάντων τῶν ἐν ἀσκήσει.
Ἁγίου Ἀθανασίου Χριστιανουπόλεως.
Ἁγίου Συμεὼν νέου Θεολόγου.
Ἁγίου Ἰωάννου Κουκουζέλη.
Ἁγίας Γλυκερίας.
Πασῶν τῶν Ἀθληφόρων καὶ Μαρτύρων Ἁγίων Γυναικῶν.
Ἁγίων Νεομαρτύρων μετὰ τὴν ἅλωσιν.
Ἁγίου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου.
Ἁγίου Ἀρτεμίου.
Πάντων τῶν Ἁγίων Μαρτύρων.
Ἁγίων Μαξίμου, Νήφωνος καὶ Ἀκακίου.
Ἁγίου Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου.
Ἁγίας Εὐφροσύνης.
Ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ἐν Κυθήροις.
Ἁγίου Προφήτου Ἡσαΐου.
Ἁγίου Χριστοφόρου.
Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου.
Ἁγίων τῶν ἐν Κρήτῃ.
Ἁγίου Μακαρίου Κορίνθου.
Ἁγίου Προφήτου Ἠλιού.
Ἁγίου Τριανταφύλλου Νεομάρτυρος.
Κοιμήσεως Θεοτόκου.
Ἁγίας Θεοκτίστης Λεσβίας.
Ἁγίου Κυπριανοῦ.
Ἁγίου Φιλοθέου Διονυσιάτου.
Ἁγίου Εὐθυμίου Μεγάλου.
Ἁγίας καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος.
Ἁγίου Τιμοθέου Πεντέλης.

ΚΑΝΟΝΕΣ

Κανὼν Ἁγίου Γερασίμου Ἰορδανίτου.
» Ἁγίου Μελετίου Ἀντιοχείας.
» Ἁγίου Χριστοφόρου.
» Ἁγίου Γεωργίου Ἰωαννίνων διὰ λιτανείαν.
» Παναγίας.
» Ἁγίου Ἰσχυρίωνος.
» Ἁγίου Προφήτου Ἡσαΐου.
Κανόνες ὀκτώηχοι εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ.
» » εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.
» » Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.
» » εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.
» 5 εἰς τὴν Θεοτόκον.
» 2 τῆς Κυριακῆς τοῦ Ἀντίπασχα.
Κανὼν Ἁγίου Σεραφεὶμ διὰ λιτανείαν.
Κανόνες ὀκτώηχοι Ἀποστόλου Θωμᾶ.
Κανὼν Ἁγίου Χρυσοστόμου.
» Ἁγίου Ρωμανοῦ Μελῳδοῦ.
» Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.
» τῆς Θεοτόκου ἐκ μέρους τοῦ Ἄθω.
» Ἁγίων Διονυσίου καὶ Μητροφάνους.

Κανόνες 2 τοῦ Τιμίου Προδρόμου.
Κανὼν τῆς Θεοτόκου.
Κανόνες 2 τῆς ἑορτῆς Ἀκαθίστου διὰ Δάφνην Πελοποννήσου.
Κανὼν Ἁγ. Συμεὼν νέου Θεολόγου.
Κανὼν τῆς Θεοτόκου «Ἄξιόν ἐστι» διὰ Δάφνην Καλαβρύτων.
Ἕτερος τῆς «Πορταϊτίσσης» διὰ τὴν αὐτὴν Κωμόπολιν.
Κανόνες 2 Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
Κανὼν τῆς Θεοτόκου κατανυκτικός.
Κανόνες ὀκτώηχοι Ἁγίας Τριάδος.
» » Ἁγίας Εἰρήνης.
» Χρυσοβαλάντου. (Ἐξεδόθησαν).
Κανὼν τῶν ἐν Κύπρῳ Ἁγίων.
» Ζωοδόχου Πηγῆς διὰ Σίφνον. (Ἐξεδόθη).
» Ἁγίας Βαρβάρας διὰ Κίμωλον.
» Ἁγίας Σκέπης τῆς Θεοτόκου.

ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ, ΙΔΙΟΜΕΛΑ κ. λ. π.

Ἁγίου Χρυσοστόμου ἑσπέρια.
Ἁγίου Κωνσταντίνου »
Ἁγίου Δανιὴλ Στυλίτου ἀπόστιχα.
Ἁγίων Πάντων «Ἐκλογή».
Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ Καθίσματα.
Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τροπάρια.
Ἁγίου Βασιλείου Μικρὸν Ἑσπερινόν.
Ἁγίων Πάντων Δοξαστικὸν Αἴνων.
Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ Ἰδιόμελα.
Εἱρμοὶ πρὸς τὸ «Ὑγρὰν διοδεύσας».
Ἁγίων Ἰβηροσκητιωτῶν δοξαστικά.
Ἰδιόμελα ἐπὶ ὑποδοχῇ Ἁγίων Λειψάνων.
Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης προσόμοια.
Ἑορτῆς Χριστουγέννων «Ἐκλογή».
Τριῶν Ἱεραρχῶν «Ἐκλογή».
Ἁγίου Νήφωνος Κωνσταντινουπόλεως Λιτήν.
Ἁγίου Μηνᾶ δοξαστικά.
Ἁγίας Ταβιθᾶς δοξαστικά, Προσόμοια.
Ἁγίου Γερμανοῦ Δοξαστικόν.
Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἰδιόμελα, προσόμοια, καθίσματα.

Ἁγίου Νικολάου τροπάρια προεόρτια.
Ἁγίου Ἐλευθερίου Μικρὸν Ἑσπερινόν.
Ἁγίου Σεραφεὶμ τοῦ ἐν Δομπῷ ἀπόστιχα.
Ἁγίου Ἀρτεμίου προσόμοια.
Ἁγίων 99 Μικρὸν Ἑσπερινόν.
Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου προσόμοια 8ης Μαΐου.
Πεντηκοστῆς Τροπάρια διάφορα.
Ἁγίου Μηνᾶ ἑσπέρια καὶ ἀπόστιχα.
Ἁγίου Προφήτου Ἠσαΐου ἑσπέρια.
Εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς «Ἐκλογήν».
Ἁγίου Ἰακώβου Πέρσου προσόμοια.
Ἁγίου Ὀρέστου δοξαστικά.
Τιμίου Προδρόμου «Ἐκλογή».
Γεννήσεως Θεοτόκου ὀκτώηχον δοξαστικόν.
Ἁγίου Χρυσοστόμου «Ἐκλογή».
Ἁγίων Μαγδαληνῆς καὶ Μαρκέλλης δοξαστικὰ καὶ ἀπόστιχα.
Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου προσόμοια.
Ἁγίου Σπυρίδωνος «Ἐκλογή».
Ἁγίου Ἀνδρέου Πρωτοκλήτου «Ἐκλογή».
Ἁγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου «Ἐκλογή».
Ἁγίου Δημητρίου Μυροβλήτου «Ἐκλογή».
Ἁγίας Ἄννης «Ἐκλογή».
Ἁγίου Μοδέστου «Ἐκλογή».
Ἁγίου Τιμοθέου Πεντέλης «Ἐκλογή».
Ἀπολυτίκια, κοντάκια καὶ μεγαλυνάρια ἄνω τῶν χιλίων.

† Ρ. Ι.

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΦΩΤΙΟΥ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΣΠΑΝΙΩΣ εἰς τὴν Ἱστορίαν ἐνεφανίσθησαν πρόσωπα ἐξαιρετικῆς ἀξίας καὶ κυρίως μεγάλαι διάνοιαι συνυφασμέναι μὲ ἀνώτερον ἠθικὸν χαρακτῆρα, τὰ ὁποῖα — πρόσωπα — νὰ γίνουν ἀντικείμενον κρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτου ἀπὸ μέρους δύο ἀντιμαχομένων παρατάξεων ὡς ὁ μέγας καὶ ἱερός, κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, Φώτιος.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του μετεχειρίσθησαν τὰ χειρότερα ἐπίθετα διὰ νὰ τὸν παραστήσουν ὡς ἓν ἀπὸ τὰ περισσότερον κακοποιὰ στοιχεῖα εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ βιογράφος τοῦ Ἰγνατίου Νικήτας ὁ Παφλαγών, κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, δὲν παραλείπει εὐκαιρίαν, νὰ τὸν συκοφαντῇ ἢ μᾶλλον εὐκαίρως ἀκαίρως ἐκσφενδονίζει ὕβρεις κατὰ τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Αἱ λέξεις «ἀνοσιώτατος, δοξοχαρὴς καὶ σκανδαλοποιός, πρωτοστάτης τῶν ὑποκριτῶν, καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἐπικαταλαμβάνει θρόνον, καὶ τὴν πάλαι λῃστρικὴν αὐτοῦ καὶ τυραννικὴν γνώμην καὶ τὴν κατὰ τοῦ ἁγίου (Ἰγνατίου) λύτταν ἀνανεούμενος». 1)

Αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Α΄, ἕνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τῆς διαμάχης τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, πεισθεὶς εἰς τὰς συκοφαντίας τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Θεογνώστου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων μοναχῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὰ μοναστήρια, καὶ μὴ γνωρίζων

1) Ε. Π. Migne στ. 569, 573.

«οἵ μετὰ τοῦτο Φωτίῳ τινὶ σχισματικῷ ὄντι τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἐν ἀρχοντικῇ τελοῦντι τάξει... .... ὃς δὴ βασιλεὺς τὸν Φώτιον ἀντὶ Ἰγνατίου εἰσήγαγε παρὰ σχισματικῶν ψηφισθέντα... πολλοὺς δὲ (ὁ Φώτιος) εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, τοὺς μὲν φοβῶν... ἐν τῷ περιβλέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συνέδριον λῃστρικὸν συστησάμενος, καθαιρέσει καὶ ἀναθέματι τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον ὁ μοιχὸς καθυπέβαλεν.»..

ἴσως ἐπακριβῶς τὰς ἔναντι τοῦ ρωμαϊκοῦ θρόνου ἀντιλήψεις καὶ διαθέσεις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐν Βυζαντίῳ, ἐξετόξευσε πλείστας ὕβρεις κατὰ τοῦ ἀνωτέρου ἐκείνου ἀνθρωπιστοῦ καὶ κληρικοῦ, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα Φώτιος. «Μοιχός, κακοῦργος, ἐπιβήτωρ, νεόφυτος».. rapax, scelestus, adulter et pervasor, invasor Constantinopolitanae sedis (Fr. Dvornik, «Le schisme de Photius» σ. 153. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 863 ἀπηγγέλθησαν τὰ ὡς ἄνω ἐπίθετα ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λατερανοῦ.

Ὁ διάδοχος τοῦ Νικολάου Ἀδριανός, ὡς παρατηρεῖ ὁ V. Laurent, παρέστησε τὸν Φώτιον ὡς τὸν χειρότερον κακοῦργον. Τότε θὰ ἐκδοθῇ ἡ μοιραία ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ μείνῃ ὁ χάρτης τοῦ σχίσματος». (Echos d' Orient, 1930, p. 408).

Τὴν αὐτὴν γλῶσσαν περὶ τοῦ Φωτίου μετεχειρίσθησαν καὶ ἄλλοι σύγχρονοί του ἐχθροί, ὡς π.δ.χ. ὁ Νεοκαισαρείας Στυλιανός, 2) ὁ Σμύρνης Μητροφάνης 3) κ. ἄ. Οἱ Συνεχισταὶ τοῦ Θεοφάνους ἐπανέλαβον τὰ τοῦ Νικήτα Παφλαγόνος, Συμεὼν ὁ Μάγιστρος 4), Γεώργιος ὁ Μοναχός, Κεδρηνός 5), Σφραντζῆς καὶ ἄλλοι.

Ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἀκμάσας λατινόφρων Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης Βέκκος εἰς τὴν γνωστὴν «περὶ ἑνώσεως καὶ εἰρήνης τῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης Ἐκκλησιῶν» πραγματείαν του ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται περὶ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ καὶ «σοφώτατον». «Ἐπεὶ τοῦ σχίσματος ἀρχαιότατον Φώτιος ἦν τότε τοῦ πατριαρχικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου πρόεδρος... καὶ αὐτὸς ἦν ὁ πρῶτος εὑρετὴρ καὶ γεννήτωρ τῶν κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐφευρημένων προτάσεων..»

Ὁ Βέκκος διαιρεῖ εἰς δύο τὰς γνώμας καὶ προαιρέσεις ὡς πρὸς τὸ σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἑπομένως καὶ ἔναντι τοῦ Φωτίου. Ἡ μία «εὐσυνείδητος, διακριτικὴ καὶ εἰρηνικὴ» καὶ ἡ ἄλλη «πεισματική». Καὶ θέτει τὸ ἐρώτημα, νὰ ἐξετάσωμεν ὅτι ἐσχίσθημεν ἢ πῶς (τὴν αἰτίαν τοῦ

2) Mansi, XVI, 428.

3) Mansi, ἔνθ. ἀν. σ. 416. «ἐπέβη ὡς μοιχὸς τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, μὴ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ψηφισθεὶς κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὑπὸ μόνου τοῦ παραδυναστεύοντος...... καὶ ὡς εἴδομεν τὸ ἀγελαῖον πλῆθος τῶν ἐπισκόπων ὑποφθαρέν.» Βλέπε καὶ τὴν ἀντιφωτιανὴν συλλογὴν τοῦ Ἀνωνύμου, σ. 445, 448. «ὡς μοιχὸς συνιερουργῶν τοῖς κατακρίτοις.»

4) Ἔκδ. Βόννης, σ. 671.

θέτει τὸ ἐρώτημα, νὰ ἐξετάσωμεν ὅτι ἐσχίσθημεν ἢ πῶς (τὴν αἰτίαν τοῦ σχίσματος) ἐσχίσθημεν. (Δυστυχῶς δὲν ἀνήκει εἰς τὴν εὐσυνείδητον διάθεσιν. Ε. Π. Μὶγν 141 στ. 20, 24, 96).

Ὁ λίαν γνωστὸς Βαρώνιος (τέλη τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος), ἀντιγράφων ἐν πολλοῖς τὸν ἐχθρὸν τοῦ Φωτίου Στυλιανὸν Νεοκαισαρείας, εἰς τὸ ἔργον του «Annales ecclesiastici», ἐπανέλαβε τὰς κατὰ τοῦ Φωτίου κατηγορίας. Οὗτος ἐπηρέασε καὶ πολλοὺς μεταγενεστέρους του εἰς τὰς περὶ Φωτίου κρίσεις του. Μὲ τὰς περὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ Η΄. κρίσεις του, ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ περὶ τῆς παπίσσης Ἰωάννας μύθου.

Ὁ πολυθρύλητος Ρωμαιοκαθολικὸς Hergenröther, μὲ τὸ πολύκροτόν του ὀγκῶδες σύγγραμα, τὸ ὁποῖον ἐτιτλόφησε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου, παρουσίασε τὸν Φώτιον μὲ χρώματα μελανὰ καὶ παρέστησεν αὐτὸν ὡς τὸν δημιουργὸν τοῦ μεγάλου σχίσματος, τοῦ μὲ τόσα ποικίλης φύσεως ἐπακόλουθα ἱστορικοῦ ἐκείνου γεγονότος. Ἐμιμήθη τὸν Βέκκον.

Ὁ Γάλλος Ζαζὲρ πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ἔγραψεν ἔργον μὲ τὸν τίτλον : «Histoire de Photius, auteur du schisme des Grecs» (Paris 1855). 5α)

Διὰ τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ Φωτίου, ὁ ἡμέτερος Ι. Ν. Βαλέττας εἰς τὸ σύγγραμμά του : «,Επιστολαὶ Φωτίου», γράφει τὰ ἀκόλουθα πολὺ χαρακτηριστικά : «φεύγω τὸν πρὸς τοὺς κατηγόρους καὶ ὑβριστὰς τοῦ πανιέρου Φωτίου ἀγῶνα, ὡς οὐχὶ μιᾶς καὶ δευτέρας, ἀλλὰ πολλῶν καὶ πολλάκις γενομένων αὐτοῖς νουθεσιῶν, αὐτῶν δὲ τῆς ἀληθείας οὐ βουλομένων συνιέναι, ἀλλὰ λεπάδων δίκην τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ προσκειμένων». (σελ. 2) «Ὅτι, λέγουν οἱ ἐχθροί του, τοῦ μεγάλου ἐκείνου τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας σχίσματος, οὐχ ἡ τῶν Παπῶν ἀντίχριστος ἀλαζονεία, ἀλλὰ Φώτιος ἦν ὁ αἴτιος».

Καὶ ὀλίγον παρακάτω : «εἰ δέ τις αὐτοῖς μεγάλων καὶ σεβασμίων συνόδων ἀντιστήσειε τὰ πρακτικά, καὶ πολλῶν ἱερῶν ἀνδρῶν τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπιδείξειε συγγράμματα καὶ ἐπιστολὰς ὑπὲρ Φωτίου μαρτυροῦντα, αὐθαδέστεροι ἑαυτῶν γινόμενοι καὶ ἄλλας ἐξερεύγονται κατ' ἐκείνου ὕβρεις, πλαστογράφον ἀποκαλοῦντες καὶ φονέα τοῦ Ἰγνατίου καὶ τυμβωρύχον». 6)

---

5) Αὐτόθι, Β. σ. 172.

5α) Ἀναφέρεται συχνὰ ὑπὸ τοῦ Ι. Ν. Βαλέττα, «Ἐπιστολαὶ Φωτίου», Λονδῖνον 1864. (Εἰς τὰ προλεγόμενα). Ὁ Jager σημειώνει καὶ τοῦτο : «on décrit l' histoire, on ne la fait pas».

6) Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 69.

Ὁ ἴδιος Βαλέττας ἀναφέρει καὶ συγγραφεῖς συγχρόνους του ἢ παλαιοτέρους, οἱ ὁποῖοι κρίνουν εὐμενῶς τὸν Φώτιον, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὰς κακολογίας τῶν φθονερῶν ἀντιπάλων τοῦ μεγάλου Πατριάρχου. Ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων τὸν Γάλλον Bosnage (Histoire de l' Eglise).
Ὁ Γάλλος οὗτος τὰς κατὰ τοῦ Φωτίου κατηγορίας ἀποκαλεῖ μῦθον, ἐπικρίνει δὲ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Πατριάρχου ἐκείνου ἐπισκόπους ὡς θυσιάζοντας τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Ὁμολογεῖ ὅτι εἶχεν ἀξίαν. 6) Ὡσαύτως ἀναφέρει ὁ Βαλέττας καὶ τὸν Ἄγγλον J. C. Robertson «History of the Christian Church» (London 1856), ὁ ὁποῖος ὀρθῶς σταθμίζων πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Φωτίου γνωματεύει ὅτι οἱ περὶ Φωτίου γράφοντες βασίζονται εἰς τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας παρέχουν οἱ ἐχθροί του. Οἱ σημερινοὶ ἐχθροί του προβαίνουν εἰς κατακραυγὴν κατ' αὐτοῦ μὲ μνησικακίαν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς παπικῆς ἕδρας. 7)

Ὁ κατὰ τὸ 1715 ἀποθανὼν ἡμέτερος Ἠλίας Μηνιάτης ὡς ἑξῆς περιγράφει τοὺς διαφόρους, συγχρόνους τοῦ Φωτίου καὶ μεταγενεστέρους ἱστορικοὺς τοὺς ἀσχοληθέντας περὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον Πατριάρχην. «Ὅμως καθὼς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον (Φωτίου καὶ Ἰγνατίου) ὅλος ὁ Κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἦτον σχισμένος εἰς μέρη, τὸ ἕνα δηλαδὴ μὲ τὸν Ἰγνάτιον. τὸ ἄλλο μὲ τὸν Φώτιον, καὶ τὰ πράγματα ἐγίνοντο πολλὰ ἐμπαθῶς ἔτζη καὶ τὰ ἔγραψαν τότε, ἠκολούθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἴδια πάθη διὰ νὰ παραστήσωσι τὸ μέρος ὅθεν ἐκρατοῦσαν δικαιότερον. Καὶ πάλιν ἄλλοι μεταγενέστεροι κάμνοντες τὸ αὐτό, ὁ μὲν πιστεύων, ἑνός, ὁ δὲ ἄλλου ἱστορικοῦ ζωγραφίζουσι τὴν σκηνὴν ταύτην ὁ καθεὶς μὲ τὰ ἴδιά του χρώματα, παρρησιάζοντες ὄχι καθὼς εἶναι ἀληθινά, ἀλλὰ καθὼς ἀρέσκει, τῶν πραγμάτων τὴν ὄψιν». 8)

Ὁ σχεδὸν σύγχρονος τοῦ Μηνιάτου, Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῶν φωτιανῶν καὶ ἀντιφωτιανῶν συνόδων. Εἰς τὸ ἔργον : «Τόμος χαρᾶς» (ἔκδ. 1705) ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα μὲν ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ 879—880 ἐπὶ τῇ βάσει, ὡς λέγει ὁ ἴδιος (σ. 105) χειρογράφου ἑλληνικοῦ ἀποκειμένου ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων. Εἰς τὰς σημειώσεις του ὁ Δοσίθεος (σελ. 103)

7) Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 23. Ἐννοεῖ τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, οἱ ὁποῖοι ἐξηκόντισαν τὰ πλέον δηλητηριώδη βέλη κατὰ τοῦ Φωτίου.

8) «Πέτρα σκανδάλου». «Διασάφησις τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας τοῦ σχίσματος τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς». Βιέννη 1783 «Βιβλίον πρῶτον», σ. 2.

γράφει κατακρίνων τοὺς Λατίνους καὶ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ Η' καθαίρεσιν καὶ ἀναθεματισμὸν τοῦ Φωτίου. Ἐπικρίνει καὶ τοὺς ἡμετέρους συγχρόνους τοῦ Φωτίου, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἔχθραν τὸν ἐκακολόγουν. «Ἀπέθανε, γράφει, ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Βασίλειος Αὐτοκράτωρ ὁποῦ ἠνέσχετο (καθὼς ἐρραψώδει ἡ ἀνωτέρω σύνοδος) νὰ ἀκούῃ νὰ λέγῃ ἡ κατὰ Φωτίου σύνοδος, τὸν Φώτιον λαϊκόν, ἀνίερον, μὲ ψῆφον τῆς παρευρεθείσης συνόδου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀνάγει εἰς τὸν θρόνον Κων)πόλεως». Κατόπιν ἀναφέρει ὅτι «οἱ παπισταὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μαρτυριῶν τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Φωτίου Νεοκαισαρείας Στυλιανοῦ «καὶ κάποιου φλυάρου Συμεὼν Μαγίστρου Λογοθέτου» διαδίδουν (καὶ γράφουν) ὅτι «μὲ πολλαῖς πονηρίαις καὶ τέχναις καὶ μαγικὰ φαγητὰ καὶ πιοτά», ὁ Φώτιος ἐπανέλαβε φιλικὰς μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Βασίλειον σχέσεις. Ἀντικρούων αὐτὰ ὁ ρηθεὶς Πατριάρχης Ἱεροσολύμων σημειώνει ὅτι «μὲ καλὸν τρόπον ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ Φώτιος». Συνεχίζων ὁ Δοσίθεος προσθέτει καὶ τὰ ἀκόλουθα : «φανερὸν δ' ἐκ τούτων ὅτι ὁ Φώτιος ἦτο ἐνάρετος, ὅτι διὰ τὴν ἀρετήν του τὸν ἐτίμα ὁ βασιλεὺς καὶ ὄχι διὰ μάγια». (σ. 104). «Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πάντα τὰ κατὰ Φωτίου λεγόμενα, εἰσὶ πλάσματα καὶ προφανεῖς μῦθοι». Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἰωάννην Η' γράφει : «λέγεται ὅτι ὁ Ἰωάννης ἔλαβε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀνέβη εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ πάντων ἀκουόντων εἶπεν, ἔστω ἀνάθεμα Φώτιος. Ἀλλὰ ρητέον τοῦτο ἀναμφιβόλως ἐστὶ ψεῦδος· οὐ γὰρ ὁ Ἰωάννης τοιοῦτον ἐποίησεν.» Ἀναφέρει τὸν Ἀλάτιον καὶ τὸν Βαρώνιον, οἱ ὁποῖοι παραδέχονται ὅτι πολλοὶ «πάππιδες ἀνεθεμάτισαν μετὰ θάνατον τὸν Φώτιον.» Ὁ Δοσίθεος δὲν ἐκφράζεται σαφῶς ὡς πρὸς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον οἱ σύγχρονοι ἰδίως ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦν δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου καὶ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς σήμερον δὲν παραδέχονται. Σαφῶς ἐκφράζεται ὡς πρὸς τὴν καλὴν ἔναντι τοῦ Φωτίου στάσιν τοῦ πάπα Ἰωάννου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀξίαν τοῦ Φωτίου. (Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 103, ἀναφέρει τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον, τὸν Σκυλίτζην καὶ ἄλλους χρονογράφους τοῦ Βυζαντίου, «Στέφανος Ρώμης γράφων ἐπισκόποις καὶ λαῷ, λέγει, Φώτιος ἡσυχαστικὴν ζωὴν ἠρετήσατο.»)

Ὁ ἀμερόληπτος ἱστοριοδίφης πείθεται σήμερον ὅτι οἱ κατὰ τὸ διάστημα χιλίων καὶ περισσοτέρων ἐτῶν κατὰ τοῦ Φωτίου γράψαντες ἠκολούθησαν τοὺς συγχρόνους τοῦ Πατριάρχου ἐκείνου ἐχθροὺς καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποστροφὴν πλείστων ὅσων παπῶν.

Ὁ ἡμέτερος Κ. Παπαρρηγόπουλος εἰς τὴν γνωστὴν Ἱστορίαν του τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, παρασυρθεὶς ἀπὸ ξένους, δὲν ἐκφράζεται πάντοτε καλῶς περὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ ζήτημα

τῆς εἰκονομαχίας δὲν ἀποβλέπει παρὰ μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν πλευρὰν τοῦ ζητήματος. Ἐνῷ ἡ ἱστορικὴ εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἀμερόληπτος κρίσις ἀπαιτεῖ τὴν ἐξέτασιν ὅλων τῶν ἀπόψεων ἑκάστου ἱστορικοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς τοῦ α ἢ τοῦ β λαοῦ ἢ προσώπου. Περὶ τοῦ Φωτίου γράφει : «εἶχεν ὅλα τὰ προτερήματα καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ». Καὶ ἀλλοῦ: «Ὁ ἱστορικὸς λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ φοβῆται νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰς ἀδυναμίας, διότι αὗται κατ᾽ οὐδὲν ἀλλοιοῦσι τὸν ὅλον ἱερὸν αὐτῆς χαρακτῆρα». Καὶ ἀλλοῦ παριστάνει αὐτὸν ὄχι «δημαγωγόν, ἀλλὰ κόλακα τῶν μεγάλων...»

«Τὰ μεγάλα πνεύματα σώζουσι καὶ ἐν ταῖς κακίαις αὐτῶν ἀριστοκρατικάς τινας ἕξεις». Ὁμιλῶν δὲ περὶ αἰσθητηρίου λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ δὲν εὑρίσκει τὸ δεύτερον ἐν τάξει παρὰ τῷ ἱερῷ Φωτίῳ καὶ παραβάλλει αὐτόν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα Θεμιστοκλῆν. 9)

Ὁ διάσημος συγγραφεὺς τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας Γερμανὸς Κρουμβάχερ, ἐκθειάζει τὸν Φώτιον ὡς μέγαν τοῦ ἔθνους (ἑλληνικοῦ) διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος ἐνεφύσησε νέαν ἰσχυρὰν πνοὴν εἰς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν».

Ἀποδίδει ὁ ρηθεὶς Γερμανὸς τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πατριάρχου. «Ἡ κραταιὰ προσωπικότης τοῦ Φωτίου, μοναδικὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας καὶ Λογοτεχνίας. Ὄχι μόνον ὡς Ἱεράρχης, λόγιος καὶ θεολόγος εἶναι ὁ σημαντικώτατος ἀνὴρ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου κατέχει θέσιν, ἣν οὐδεὶς Βυζαντινὸς πλέον μετ᾽ αὐτὸν ἠξιώθη καὶ ἥτις τάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας...» Εἰς ταῦτα ὅμως προσθέτει καὶ τὴν αἰωνόβιον τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐπῳδόν. «Αὐτὸς εἶναι ὁ προκαλέσας τὴν κρίσιμον τῆς διαστάσεως ἐκείνης μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἔκρηξιν, ἥτις ἐγεννήθη μὲν ὁμοῦ μὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπεκαύθη δὲ ὑπὸ τῶν χριστολογικῶν ἀγώνων καὶ σφοδρότερον ἔτι ὑπὸ τῆς εἰκονομαχίας, δύο δὲ αἰῶνας μετ᾽ αὐτὴν κατέληξεν εἰς τὸ ὁριστικὸν μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας σχίσμα... Βεβαίως τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ μόνον εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Φωτίου, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο αὕτη. Ὁ Φώτιος κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τάσεις του ἦτο τέκνον τῆς ἐποχῆς του, γέννημα τῆς ἑλληνικῆς αὐταρεσκείας, ἥτις ἠξίου ἑαυτὴν ἀμέτρως

9) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔκδοσις Ἐλευθερουδάκη, τόμος Γ6, σ. 260, 269, 287, 290 κ. ἀλλ.

ὑπέροχον τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως καὶ ἠγωνίζετο νὰ ἐγείρῃ τὸ μεσότοιχον πολιτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν μεταξὺ ἑαυτῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ φιλοδοξία πρὸς κατοχὴν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἐναντίον τῆς αὐθεντίας τοῦ πάπα, ἣν αὐτὸς οὗτος προηγουμένως εἶχεν ἐπικαλεσθῆ, συνεδυάζετο πρὸς τὴν ἀγερωχίαν τοῦ ὅλου ἔθνους». Κατόπιν ἀναφέρει ὁ Κρουμβάχερ τὸ θανάσιμον διὰ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν τραῦμα, ἤτοι τὴν προσάρτησιν ἐπί τι διάστημα τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, καὶ τὴν προσβολὴν τῆς ἀγερωχίας τῶν Βυζαντινῶν διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ συνεχίζων προσθέτει : «ὁ ἐρεθισμὸς οὗτος τοῦ λαοῦ ἐβοήθησε τὸν Φώτιον νὰ καταφέρῃ κατὰ τῆς Ρώμης τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν πλῆγμα... Ὁ Φώτιος ἀπέθανε...» «ἀλλ' ἡ κατὰ τῆς Ρώμης ἐχθρότης δὲν ἀπέθανε μετ' αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἄριστα ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Φώτιος μᾶλλον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς (Ἐκκλησίας) ἐτάχθη ἢ αὐτὴ εἰς τὴν ἑαυτοῦ. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὑπηρέτησεν αὐτήν, δεικνύει χαρακτῆρα, ὅστις δὲν δύναται νὰ εὕρῃ χάριν πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τῆς ἀμερολήπτου ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἀλλ' ὅμως διάφορος εἶναι ἡ κρίσις ἣν οἱ μεταγενέστεροι ὀφείλουσιν εἰς τὸν ἄλκιμον πατριάρχην ὡς σοφὸν καὶ συγγραφέα.» 10)

Δὶς ἐπατριάρχευσεν ὁ Φώτιος· τὸ πρῶτον ἀπὸ Δεκεμβρίου 858 ἕως 25 Σεπτεμβρίου 867 καὶ τὸ δεύτερον ἀπὸ 26 Ὀκτωβρίου 877 μέχρι 29 Σεπτεμβρίου 886. Καὶ εἰς τὰς δύο πατριαρχείας διεδέχθη τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον. Κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχείαν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀδελφοῦ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας, Βάρδα, καὶ συνεπείᾳ τῆς κατακραυγῆς τῆς λεγομένης μερίδος τῶν φιλελευθέρων καὶ τῆς οἰκονομίας ἐξεγερθείσης κατὰ τοῦ κόμματος τῶν «ζηλωτῶν» ἢ ἄλλως ὀπαδῶν τῆς «ἀκριβείας» ἀποσυρθέντα μᾶλλον ἑκουσίως 11) ἀπὸ τὸν θρόνον, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀποθανόντα τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 877. Κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχείαν τοῦ Φωτίου βασιλεὺς τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου καὶ τῆς Θεοδώρας Μιχαὴλ ὁ Γ'., κατὰ δὲ τὴν δευτέραν Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καὶ κατόπιν ὁ υἱός του Λέων ὁ Σοφὸς (Στ'.) Πάπαι τῆς Ρώμης κατὰ τὰς ὡς ἄνω δύο πατριαρχείας τοῦ Φωτίου ἦσαν ὁ

10) Ἑλλ. μετάφρασις. Ἔκδοσις Μαρασλείου Βιβλιοθήκης. Α. σ. 26, 73, 139, 140, 141.

11) Fr. Dvornik, «Le schisme de Photius» (1950) σ. 140. «Τὸ πᾶν τείνει νὰ μᾶς κάμῃ νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ὁ Ἰγνάτιος τελικῶς ἐδέχθη τὴν τύχην του καὶ δὲν ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὴν Ρώμην».

χαρακτηρισθεὶς «μέγας» ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Νικόλαος 12) ὁ Α΄. (858—867) ὁ ἄμεσος διάδοχός του Ἀδριανὸς ὁ Β΄ (867—872), Ἰωάννης ὁ Η΄ (872—882), ὁ Μαρῖνος (882—884), Ἀδριανὸς ὁ Γ΄ (884—885) καὶ Στέφανος ὁ Ε΄ (885—891).

Τὸ ἐσωτερικὸν σχίσμα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ μεταξὺ τῶν Ἰγνατιανῶν καὶ Φωτιανῶν διαμάχη, προσέλαβε τὸν χαρακτῆρα καὶ σχίσματος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολῆς δ.λ.δ. καὶ Δύσεως, ὅταν ὁ Φώτιος καὶ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀπετάθησαν εἰς τὸν πάπαν Νικόλαον διὰ τὰ λείψανα τῆς ἔτι ἐνοχλούσης πολιτείαν καὶ ἐκκλησίαν εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως. Ἀπεστάλησαν ὡς παπικοὶ λεγάτοι ὁ Ροδόαλδος καὶ ὁ Ζαχαρίας, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 861 (Ἀπρίλιος—Σεπτέμβριος) συγκληθεῖσαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ γνωστὴν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πρωτοδευτέρα». Ἡ σύνοδος ἐκτὸς ἄλλων ἀποφάσεων κατεδίκασε τὸν Ἰγνάτιον συμφωνούντων καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα. Ὁ Νικήτας ὁ Παφλαγὼν ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται περὶ τῆς συνόδου αὐτῆς, σύμφωνα πάντοτε μὲ τὴν προφανῆ κατὰ τοῦ Φωτίου ἐχθροπάθειαν. «Ὁ Φώτιος τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν τῶν πονηρευομένων συναγαγών, καὶ πρὸς τῷ ἱερῷ τεμένει τῶν πανενδόξων Ἀποστόλων γενόμενος, καθαίρεσιν ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ μὴ παρόντος Ἰγνατίου· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζει καὶ ἀποκηρύττει...» 13)

Ἐπηκολούθησεν ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ πάπα Νικολάου καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ καὶ τοῦ Φωτίου. Ὁ Νικόλαος παραπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεογνώστου, διαμένοντος εἰς τὴν Ρώμην, καὶ πλημμυρισμένος μὲ τὰς περὶ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ παπικοῦ θρόνου ἐφ' ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιλήψεις «ὅτι μόνη ἡ ἐκκλησία Ρώμης δικάζει πατριάρχας καὶ ὁ ἀρχηγός της ὑπὸ οὐδενὸς δικάζεται 14) — συγκαλεῖ τὸν Αὔγουστον τοῦ 863 σύνοδον εἰς τὸ Λατερανόν. Ἡ σύνοδος αὐτὴ ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον καὶ ἀνενέωσε τὴν κατὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ἀσβεστᾶ — φίλου τοῦ Φωτίου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐχειροτόνησεν ὁ τῶν Συρακουσῶν τῆς Σικελίας ἐπίσκοπος ἐκεῖνος εὑρεθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεπείᾳ εἰσβολῆς τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του — ἀποκατέστησε (θεωρητικῶς) τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὸν θρόνον Κων)πόλεως καὶ κατεδίκασε τοὺς μὴ

12) Ἀπέθανε τὴν 13ην Νοεμβρίου 867.

13) Ε. Π. Migne 105, στ. 513.

14) «Prima sedes a nemine judicatur».

συμμορφωθέντας πρὸς τὰς παπικὰς ὁδηγίας δύο ἐκείνους λεγάτους. 15) Διὰ τοῦ πρώτου κανόνος καθαιρεῖ τὸν Φώτιον, διὰ τοῦ τρίτου καθήρει ὅλους τοὺς κληρικοὺς τοὺς ὑπὸ τοῦ Φωτίου χειροτονηθέντας, διὰ δὲ τοῦ τετάρτου ἀποκαθίστα τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν ἀρχιερατικήν του ἰδιότητα καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. 16)

Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦ πάπα Νικολάου προεκάλεσε τὴν προσύνοδον — τοπικὴν σύνοδον — Αὔγουστον — Σεπτέμβριον τοῦ 867, τὴν πολυθρύλητον ἐγκύκλιον τοῦ ἱεροῦ Φωτίου πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταγγέλλει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς καινοτομίας τὰς ὁποίας εἶχον εἰσαγάγει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Βουλγάρων — ἀσπασθέντων τὸ πρῶτον τὸν χριστιανισμὸν διὰ Βυζαντινῶν ἱεραποστόλων — οἱ παπικοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ προσκαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 867, ἡ ὁποία μεταξὺ ἄλλων θὰ ἀνεγνώριζε τὴν κατὰ τῶν εἰκονομάχων σύνοδον τοῦ 787 ὡς οἰκουμενικήν. Ἡ σύνοδος συνῆλθε τὸν Αὔγουστον τοῦ 867 καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀποφάσεων καθήρεσε τὸν πάπαν Νικόλαον. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου αὐτῆς ἐκάησαν ὑπὸ τῆς ἀντιφωτιανῆς συνόδου τοῦ 869-870. (Dictionnaire de Théologie catholique XII 2 στ. 1551).

Ἡ δολοφονία τοῦ ἀτυχοῦς Μιχαὴλ τοῦ Γ'., 24 Σεπτεμβρίου 867 ἀνατρέπει τὸν ῥοῦν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Βυζαντίῳ. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀναλαβὼν μόνος τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐζήτησε νὰ ρυθμίσῃ τώρα κατ' ἄλλον τρόπον τὴν μεταξὺ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου διάστασιν καὶ διάφορον νὰ δώσῃ τροπὴν εἰς τὰς πρὸς τὸν πάπαν σχέσεις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας. «Ἐπιστροφὴν δ' ἐποιήσατο καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων», γράφει ὁ Κεδρηνὸς (Βόνν. Β. σ. 205).

Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Νικήτα καὶ ἄλλων χρονογράφων «μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν» ὁ Βασίλειος καταβιβάζει ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Φώτιον καὶ τὸν ἐξορίζει εἰς μοναστήριον φέρον τὸ ὄνομα «Σκέπη». Καὶ συγχρόνως ἀποστέλλει τὸν δρουγγάριον τοῦ Στόλου Ἠλίαν ὅπως ἐπανα-

---

15) Hefele — Leclerq «Histoire des conciles». Δα σ. 257. Fr. Dölger, Regesten, p. 464.

16) Πέντε κανόνας ἐψήφισε. Ὁ Νικήτας ὡς ἑξῆς καταχωρίζει τὴν περὶ Φωτίου ἀπόφασιν τῆς παπικῆς συνόδου τοῦ 863· «ὁ πάπας αὐτόν τε (τὸν Φώτιον), ὡς τῶν σκανδάλων αἴτιον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κεχειροτονημένους, ὡς ὁμόφρονας τούτῳ δηλονότι καθεστῶτας, ἀποστολικῇ κρίσει, τῇ αὐτῇ ὑποβάλλει καταδίκῃ». Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 525.

φέρῃ τὸν Ἰγνάτιον ἀπὸ τὴν νῆσον, ὅπου ἦτο ἐξόριστος, διὰ νὰ ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὴν διοίκησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἡ δευτέρα πατριαρχεία τοῦ Ἰγνατίου διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἤτοι 23 Ὀκτωβρίου 877.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀποθνήσκει ὁ πάπας Νικόλαος (13 Νοεμβρίου 867) καὶ τὸν διαδέχεται ὁ Ἀδριανὸς ὁ Β΄ ἀκολουθήσας ἔναντι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του.

Μετ' ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τοῦ πάπα καὶ τοῦ Ἰγνατίου 17) ὡς καὶ τοῦ Βασιλείου ἀποφασίζεται ἡ σύγκλησις τῆς συνόδου τοῦ 869—870. Αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου ἤρχισαν ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τὴν 5ην Ὀκτωβρίου τοῦ 869 καὶ ἐτερματίσθησαν τὴν 28ην Φεβρουαρίου τοῦ 870. Ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι Ὀστίας Δονάτος καὶ ὁ Νέπης Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Μαρῖνος, κατόπιν πάπας Ρώμης. Τὰ τρία Πατριαρχεῖα Ἀνατολῆς, κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἀντεπροσωπεύθησαν διὰ διαφόρων κληρικῶν.

Μεταξὺ ἄλλων Λατίνων εὑρίσκετο τότε ἐν Κων)πόλει καὶ ὁ Βιβλιοθηκάριος Ἀναστάσιος σταλεὶς μαζὶ μὲ ἄλλους διὰ νὰ συνάψῃ τοὺς ἀρραβῶνας τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φραγγίας Λουδοβίκου τοῦ Β΄ μὲ τὸν Καίσαρα Κων)τῖνον, πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου. Ὁ Ἀναστάσιος γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, εἶχεν ἐπιφορτισθῇ ὑπὸ τοῦ πάπα νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν λατινικὴν τὰ πρακτικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνόδου. Τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τῶν πρακτικῶν, τὸ ὁποῖον κατόπιν οἱ λεγάτοι τοῦ πάπα μετέφερον εἰς Ρώμην, ἐκλάπη καθ' ὁδὸν ὑπὸ πειρατῶν. Περιεσώθη ἡ μετάφρασις τοῦ Ἀναστασίου ὑπὸ τοῦ ἰδίου· ἐπίσης διεφυλάχθη καὶ ἓν μακρὸν ἀπόσπασμα τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, γρα-

17) Ὁ Αὐτοκράτωρ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος τοῦ 868 ἔστειλεν εἰς Ρώμην τὸν Σπαθάριον Εὐθύμιον, κομιστὴν ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πάπαν. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐχάθη· περίληψίν της εὑρίσκομεν εἰς τὴν δευτέραν πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου, ἡ ὁποία περιεσώθη εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου 869—870. (Μάνσι 16. 46, 47). Ὁ πάπας ἐνεχείρισε δύο ἐπιστολὰς εἰς τὸν Εὐθύμιον, μίαν διὰ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ἑτέραν διὰ τὸν Ἰγνάτιον. Ἀπέστειλε δὲ καὶ τὸν Θεόγνωστον εἰς Κων)πολιν διὰ νὰ συνηγορήσῃ ἐκεῖ ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ Ρωμαίου Ποντίφικος.

φὲν ὑπὸ Ἀνωνύμου τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε μὲ λατινικὴν μετάφρασιν τῷ 1604 ὁ Ἰησουΐτης Mathieu Rader. 18)

Ἡ σύνοδος αὐτὴ ὁδηγήσασα διὰ τῆς βίας τὸν Φώτιον εἰς συνεδρίαν της τὸν καθήρεσε. Διὰ τῆς συνόδου αὐτῆς ἐπανελήφθησαν ἐπισήμως αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν διακοπεῖσαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 863 — διὰ τῆς προμνημονευθείσης συνόδου τοῦ Λατερανοῦ — καὶ κατόπιν διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τοῦ 867 σχέσεις. Ἡ γνώμη ὅτι ἡ σύνοδος ἐκείνη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθήρεσε μόνον τὸν Νικόλαον καὶ κατεδίκασεν ἁπλῶς τὰς λατινικὰς καινοτομίας τὰς διαδοθείσας εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τῶν παπικῶν μισιοναρίων εἶναι ἀστήρικτος. Ἡ περὶ πάπα ἀντίληψις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι, ὡς γνωστόν, τοιαύτη ὥστε καταδίκη τοῦ πάπα νὰ εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν καταδίκην αὐτῆς ταύτης τῆς παπικῆς ἐκκλησίας ὅταν αὐτή, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, ἐκτελῆται ὑπὸ ἄλλης ἐκκλησίας. 19)

Τὸ ἀπὸ τοῦ 863 μέχρι τοῦ 867 διαρκέσαν σχίσμα, τὸ κυρίως φωτιανὸν σχίσμα λεγόμενον, ἀφορᾷ τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν διάστασιν. Ἕτερον τὸ ἐσωτερικὸν σχίσμα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῶν δύο πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Ἰγνατίου καὶ τὸ ὁποῖον συνεχίσθη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο ἐκείνων ἱεραρχῶν καὶ ἐτερματίσθη τὸ 920 διὰ τοῦ λεγομένου τόμου τῆς ἑνώσεως ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ.

Πολὺς λόγος ἔγινε καὶ γίνεται περὶ τοῦ τιτλοφορηθέντος δευτέρου φωτιανοῦ σχίσματος, δηλ. τὴν ὕπαρξιν διαστάσεως μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν τοῦ Φωτίου (877—886). 20)

Ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἡ δευτέρα πατριαρχεία τοῦ Φωτίου ἤρχισε τὴν 26ην Ὀκτωβρίου τοῦ 877, ἤτοι τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προκατόχου του Ἰγνατίου. Πάπας τῆς Ρώμης ἦτο τότε, ὡς εἴδομεν ἀνωτέ-

---

18) Hefele—Leclercq «Histoire des conciles» IVα p. 483, 484. Mansi XVI col. 307. Ἀρχίζει ὡς ἑξῆς : «Ὁ θεαρχικώτατος Λόγος Χριστὸς καὶ πάντων ἡμῶν Σωτήρ τε καὶ Κύριος, καὶ πάντα εἰδὼς πρὶν ταῦτα γενέσθαι...».

19) Ὁ Φρ. Ντβόρνικ, μν. ἔργ. σ. 185 : «Γενικῶς παραδέχονται ὅτι ἡ σύνοδος τοῦ 867 ἐξηγέρθη ὄχι μόνον κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ πάπα, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τῆς ἰδέας τοῦ ρωμαϊκοῦ πρωτείου». Σελ. 183 : «Ἡ Σύνοδος τοῦ 867 δὲν ἀπηυθύνετο κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὡς τοιαύτης. Τὰ ἀναθέματα ἀπέβλεπον εἰς τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Μισιοναρίους».

20) M. Jugie μν. ἔργ. σ. 101, υ02.

ρω, Ἰωάννης ὁ Η΄. Οὗτος ἦτο πολὺ ἀνήσυχος διὰ τὴν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἐκκλησίᾳ δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, τοῦ βασιλέως τῆς χώρας ἐκείνης Βόριδος ἐκ νέου προτιμήσαντος τὴν ἀπὸ τὸν θρόνον Κων)πόλεως ἐξάρτησιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 878 δύο λεγάτους εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ὀστίας Εὐγένιον καὶ τὸν Ἀγκῶνος Παῦλον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καθαιρέσουν τὸν Ἰγνάτιον ἂν δὲν ἐδέχετο νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν εἰς Βουλγαρίαν ἀποσταλέντα ἑλληνικὸν κλῆρον. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν οἱ λεγάτοι εἰς τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὁ Ἰγνάτιος καὶ πατριάρχης ἦτο πλέον ὁ Φώτιος. 21)

Μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο λεγάτους καὶ τὸν πρεσβύτερον καρδινάλιον Πέτρον, τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ὁ πάπας Ἰωάννης μετὰ τὴν εἰς Ρώμην μετάβασιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου τοῦ 879—880, καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ἔλαβε χώραν ἡ σύνοδος αὕτη ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. 22)

Ἰδοὺ τί ἔγραφεν ὁ Ρόδου Νεῖλος περὶ αὐτῆς τῆς συνόδου : «ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ὀγδόη τῶν τριακοσίων ὀγδοήκοντα ἁγίων πατέρων γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, καθ' ἣν σύνοδον γέγονεν εἰρήνη μεταξὺ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχείων». Καὶ παρακάτω. «τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας συνόδου συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐπὶ ἑνώσει τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, προκαθεσθέντος Φωτίου ἐν τῷ εὐαγεῖ μεγάλῳ σεκρέτῳ». 23)

---

21) Hefele — Leclercq μν. ἔργ. Δα σ. 576, 577. Ἀναφέρει εἰς ἰδικήν του σημείωσιν τὰς ὡς ἄνω πληροφορίας ὁ Λεκλὲρκ ἐπὶ τῇ βάσει μάλιστα τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἰησουΐτου.

H. Lapotre «Ἰωάννης ὁ Η΄.». Βλέπε καὶ ἄρθρον «Bulgarie» τοῦ R. Janin εἰς τὸ «Dictionnaire d' histoire et de géographie ecclesiastiques», p. 1126, 1127.

22) Hefele — Leclercq ἔνθ. ἀν. σ. 567 κ. ἑξ.

23) Mansi 17α, σ. 372, 373. Ὁ Μπέβεριτζ πρῶτος ἐξέδωκε τεμάχιά τινα τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου τοῦ 789—880. Pandecta canonum II σ. 273. Ὁ Κλήμης ΙΑ΄, πάπας τῆς Ρώμης ἔδωκεν ἓν ἀντίγραφον τοῦ κειμένου τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὸν père Hardouin, ὁ ὁποῖος καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ τὸ 1714. Καὶ ὁ Δοσίθεος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Τόμον Χαρᾶς ἓν ἀντίγραφον ἐπὶ τῇ βάσει ἑλληνικοῦ χειρογράφου, ὡς ἤδη ἐσημειώθη.

Ἡ πρώτη συνεδρία ἔλαβε χώραν περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου τοῦ 879, ἡ δευτέρα 17 Νοεμβρίου ὁπότε ἀνεγνώσθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Πέτρου κομισθεῖσαι ἐπιστολαὶ τοῦ πάπα. Εἰς τὴν τρίτην συνεδρίαν ἀνεγνώσθη ἡ πρὸς τοὺς πατέρας τῆς συνόδου ἐπιστολὴ τοῦ πάπα, εἰς τὴν τετάρτην, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 879 ἀνεγνώσθησαν αἱ πρὸς τὸν Φώτιον ἐπιστολαὶ τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὴν πέμπτην συνεδρίαν λαβοῦσαν χώραν τὴν 28ην Ἰανουαρίου τοῦ 880, ὁ ἱερὸς Φώτιος προέτεινεν ὅπως δοθῇ ὁ χαρακτὴρ ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς τὴν κατὰ τῆς εἰκονομαχίας ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν σύνοδον τοῦ 787. Τὸ τοιοῦτον ἔγινε δεκτόν. Ἡ ἕκτη συνεδρία ἔγινε τὸν Μάρτιον τοῦ 880 (3 Μαρτίου) εἰς τὸ Τρίκλινον τοῦ Παλατίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσθη ὁ ὅρος τῆς συνόδου. Τῇ προτάσει τοῦ βασιλέως ἀνεκηρύχθη ὡς σύμβολον πίστεως τὸ τῆς Νικαίας — Κων)πόλεως ἄνευ δηλ. τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ». Ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ τοὺς υἱούς του ὑπέγραψε τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἀφοῦ προηγουμένως οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἀπηγόρευσαν πᾶσαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Ἡ ἑβδόμη συνεδρία ἦτο μία πανηγυρικὴ ἐπανάληψις τῶν ἀποφασισθέντων κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν. 24) Κατὰ τὴν στ'. συνεδρίαν ὁ διάκονος Θεοφάνης ἀνέγνωσε τὸ ἑξῆς : «ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Βασίλειος αὐτοκράτωρ ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ρωμαίων, ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ' συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κων)πόλεως καὶ πνευματικοῦ μου πατρός, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ γραφέντων καὶ λαληθέντων ἰδιοχείρως ὑπέγραψα». 25) Κατὰ τὴν ζ' συνεδρίαν «Πέτρος καὶ Εὐγένιος οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ ἔτι δὲ καὶ Πέτρος καρ-

---

24) Mansi 17α στ. 373—525. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου. Κατὰ τὴν ἑβδόμην συνεδρίαν ὁ Φώτιος εἶπε : «τῆς παλαιᾶς ἔριδος καὶ φιλονεικίας, λέγω δὴ τῆς σχισματικῆς πλάνης ἐκποδὼν γεγενημένης, συνεργασίᾳ δὲ καὶ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ πατρός... Εὔκαιρον ἡγοῦμαι τὸν χθὲς ἐκπεφωνημένον ὅρον ἀναγνωσθῆναι. Οἱ πατέρες εἶπον : «Οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως κραταιούμεθα... τοὺς παρὰ ταῦτα τί φρονοῦντας ὡς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγούμεθα. Ἔνθ. ἀνωτ. (Μάνσι), σ. 520.

25) Mansi 17α σ. 517.

δινάλης εἶπον : «εἴ τις αὐτὸν (τὸν Φώτιον) οὐκ ἔχει πατριάρχην ἅγιον, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν οὐκ ἀσπάζεται, ἔστω ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ μὴ συγκαταλέγηται ὅλως μετὰ Χριστιανῶν· καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησεν : ἅπαντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν καὶ δοξάζομεν· καὶ εἴ τις αὐτὸν οὐκ ἔχει ἀρχιερέα Θεοῦ, μὴ ἴδοι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. 26)

Καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν καὶ αὐτοὶ οἱ τέως ἀντίθετοι εἶπον ὑπὲρ τοῦ Φωτίου τὰ ἀκόλουθα : «πολλάκις καταγνόντες τῆς προτέρας ἡμῶν γνώμης καὶ διαθέσεως, νῦν ὁλοψύχῳ καρδίᾳ καὶ ἀκλινεῖ τῷ φρονήματι καὶ ἀρχιερέα καὶ δεσπότην καὶ ποιμένα ἐπιγραφόμεθα καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις διστάζοντας ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποβλήτους ἡγούμεθα». 27)

Ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς ὁ καρδινάλιος Πέτρος ἐγχειρίζων εἰς τὸν Φώτιον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Ἰωάννου εἶπε : «ἀπέστειλε τῇ ἁγιωσύνῃ ὑμῶν ἐπιστολήν, ἵνα δι' αὐτῆς γνῶσι πάντες, ὁποίαν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν κέκτηται εἰς τὴν κατὰ σὲ ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν καὶ ὁποίαν ἀγάπην καὶ πίστιν ἔχει εἰς τὴν σὴν ἁγιωσύνην.» Ὁ Φώτιος ἀπαντᾷ : «καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀκριβῶς τὴν πληροφορίαν ἐλάβομεν· καὶ νῦν οὐ διδασκαλίας τὰ γράμματα γίνεται, ἀλλὰ τῶν προεγνωσμένων προσθήκη καὶ ἐπιβεβαίωσις». 28)

Οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα κατὰ τὴν ε΄ πρᾶξιν μεταξὺ ἄλλων, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σμύρνης Μητροφάνους ὅπως προσέλθῃ δι' ἀπολογίαν — προφασισθέντος ἀσθένειαν — εἰς τὴν σύνοδον εἶπον καὶ τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα : «θέλομεν γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ὡς ὁ ἀποστολικὸς πάπας Ἰωάννης προσέταξεν ἡμῖν ταῦτα, ἃ προανηγγείλαμέν τε καὶ προανεκηρύξαμεν· δηλονότι ἵνα καὶ συγκαθαιρῶμεν καὶ συναθῳῶμεν οὓς ἂν ὁ Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἢ καθαιρέσει ἢ ἀθωώσει καθυποβάλῃ». Κατόπιν διακηρύττουν ὅπως οἱ καθαιρούμενοι ἢ ἀθωούμενοι ὑπὸ τοῦ Φωτίου κηρύσσωνται τοιοῦτοι καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τἀνάπαλιν. Μετὰ ταῦτα ἀ-

26) Mansi 17α σ. 524.

27) Mansi 17—18 α σ. 385.

28) Mansi 17. p. 380.— E. Amann, Dictionnaire de Théologie catholique. T. VIII. p. 604 et suite. «Jean VIII, sa politique orientale, Réhabilitation de Photius». Εἰς τὴν σ. 607 γράφει περὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀντιφωτιανοὺς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Ἰωάννου, ὅτι τοὺς ἀπειλεῖ μὲ ἀνάθεμα ἂν δὲν καταδικάσουν τὴν σύνοδον τοῦ 869 καὶ δὲν ἀναγνωρίσουν τὸν Φώτιον. Βλέπε καὶ Πίχλερ, Α. 199, ἀναφέρει τὰ ἴδια ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μάνσι, 17, 140 Α. Pichler, A. 199.

κολουθεῖ ὁ κανών : «ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ὥστε εἴ τινες τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἢ ἐπισκόπων ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ Εὐρώπῃ, ἢ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου ἐγένοντο, ἵνα ὦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὅρῳ κλπ. (Μάνσι, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 497). Ἡ σύνοδος ἐθέσπισε καὶ δύο ἄλλους κανόνας· ὁ ἕνας ἀποβλέπει εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ἀποσπασθέντας τὸν «μοναδικὸν βίον», εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαγορεύει τοῦ λοιποῦ «τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας». Ὁ ἄλλος (τρίτος) ἀναθέματι ὑποβάλλει τὸν λαϊκὸν ὁ ὁποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ κτυπήσῃ ἢ νὰ φυλακίσῃ ἐπίσκοπόν τινα». 29)

Αἱ περὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ Η' κρίσεις καὶ διαθέσεις τοῦ Φωτίου, ἀνάγλυφοι καταφαίνονται εἰς τὸ ἔργον του «Λόγος περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας». «Ὁ ἐμὸς Ἰωάννης (ἐμὸς γὰρ τά τε ἄλλα καὶ ὅτι πλέον τῶν ἄλλων ἐξῳκείωτο τὰ ἡμέτερα) οὗτος τοίνυν ὁ Ἰωάννης ἡμέτερος, ὁ τὸν νοῦν ἀνδρεῖος, ἀνδρεῖος δὲ τὴν εὐσέβειαν, ἀνδρεῖος δὲ μισεῖν καὶ καταβάλλειν ἀδικίαν πᾶσαν καὶ δυσσέβειαν καὶ οὐχ ἱεροῖς θεσμοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολιτικοῖς ἐπαρκεῖν δυνάμενος καὶ τὸ ἄτακτον εἰς τάξιν μεταβάλλειν... διὰ τῶν τοποτηρητῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνόδῳ (879—880) παραγεγονότων, ὡς ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία... καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς τὸ τῆς πίστεως ἀποδεχόμενοι σύμβολον γνώμῃ καὶ γλώσσῃ καὶ χερσὶν ἱεραῖς τῶν εἰρημένων περιφανεστάτων καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν (τῶν τοποτηρητῶν) ὑπέγραψέ τε καὶ ἐπεσφραγίσατο.

Καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ ἱερὸς Ἀδριανὸς 30) συνοδικὴν ἡμῖν ἐπιστολήν, ὥσπερ ἔθος παλαιόν, ἀναπέμψας, τὴν αὐτοῦ εὐσέβειαν δι' αὐτῆς ἀνεκήρυττε καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐθεολόγει ἐκπορεύεσθαι». 31)

Ὁ ὀξυδερκὴς καὶ διεισδυτικὸς ἱστορικὸς Ἰησουΐτης Α. Λαπὸτρ ἀνέλαβεν, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Λεκλέρκ, 32) νὰ ἀνεύρῃ τὰ πραγμα-

32) Histoire des conciles IVα. σ. 87. Καὶ Ρ. Ζανὲν πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Φωτίου καὶ πάπα Ἰωάννου σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ Λαπὸτρ εἰς τὸ ἄρθρον «Bulgarie» τοῦ Dictionnaire d, histoire et de géographie ecclésiastiques ἐξ ἀφορμῆς τῶν μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Ῥώμης προστριβῶν ,τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ ἐκχριστιάνισις τῶν Βουλγάρων.

29) Σύνταγμα Κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Β. σ. 705—712.

30) Ἀδριανὸς ὁ Γ' 884—885.

31) Ε. Π. Μὶγν 102, στ. 380.

τικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τόσον παραμορφωθέντος (καθὼς καὶ ὁ φίλος του Φώτιος παρεμορφώθηὑπὸ πολλῶν) πάπα Ἰωάννου τοῦ Η'. Τὸ ἔργον του ἐπιγράφεται : «Le pape Jean VIII». Ὁ ρηθεὶς Λεκλὲρκ περιγράφων τὸν Ἰωάννην τὸν Η' εἰς μίαν σημείωσίν του εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθὲν εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ συμπληρωθὲν ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Καρδιναλίου Χέφελε : «Ἱστορία τῶν Συνόδων» (4α 576' 577, 578) ἀναφέρων καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ προαναφερθὲν ἔργον τοῦ Λαπότρ, ἐκφράζεται περὶ τοῦ Ἰωάννου σχεδὸν ὅπως καὶ ὁ Φώτιος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῶν δύο ἀρχηγῶν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ τὴν πραγματικὴν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν φιλίαν.

«Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, γράφει ὁ Λεκλέρκ, πρέπει νὰ μείνῃ ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Η' δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ τῆς συμφιλιώσεως ἔργον του καὶ ὅτι ἄλλως τε οἱ ὑπολογισμοὶ τοὺς ὁποίους ὁ ποντίφιξ εἶχε στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βυζαντινοῦ Πατριάρχου εὑρέθησαν ἀκριβεῖς. Ὁ Φώτιος ἐπανελθὼν εἰς τὸν θρόνον, δὲν ἐπωφελήθη ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν διὰ νὰ ἀνανεώσῃ τὸν κατὰ τῆς Ρώμης πόλεμον, αἰ ὄχι μόνον ἐφόσον ἔζη ὁ Ἰωάννης Η' ἡ παπωσύνη ὑπῆρξε σεβαστὴ δι' αὐτόν, ἀλλά, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ νὰ καθορισθῇ καλύτερον ἡ χρονολογία τῆς ἐκδόσεως ἑκάστου τῶν συγγραμμάτων του, θὰ διεπιστώνετο ὅτι ὁ Βυζαντινὸς Πατριάρχης δὲν ἔλαβεν ἐκ νέου τὴν πένναν διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Δυτικῶν, παρὰ ὅταν ὁ πάπας Μαρῖνος ὁ Α' καὶ πρὸ πάντων ὁ πάπας Φορμόζος, ἔθεσαν ἐν ἰσχύϊ τὰς παλαιὰς κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ κατὰ τῶν χειροτονιῶν του ἀποφάσεις.

Νομίζω ὅτι αἱ ὡς ἄνω γραμμαὶ τοῦ Λαπὸτρ καὶ τοῦ Λεκλὲρκ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Φωτίου, ὡς εἴδομεν, ἀναφορικῶς πρὸς τὰ αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Φωτίου καὶ Ἰωάννου.

Βλέπε ἰδίως σ. 1126—1127. «Ὁ Φώτιος διεδέχθη τὸν Ἰγνάτιον, ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἰωάννου εἶχον φθάσει εἰς τὸ Βυζάντιον διὰ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, καὶ νέον ζήτημα ἐτίθετο, τὸ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Φωτίου ὡς πατριάρχου. Ἰωάννης ὁ Η' τὸ ἔλυσεν ἀμέσως ἀναγνωρίσας αὐτόν.» Καὶ ὁ Ἑ. Ἀμὰνν εἰς τὸ ἄρθρον του «L' epoque Carolingienne», καταχωρισθὲν εἰς τὴν «Histoire de l' Eglise», des Fliche et Martin (Τόμ. 6. σ. 496, 497) γράφει : «αἱ περὶ τοῦ Φωτίου διαθέσεις τοῦ πάπα Ἰωάννου δὲν ἤλλαξαν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν δεύτερον σχίσμα Φωτίου ἀποδεικνύεται ὁλονὲν ἀνύπαρκτον.,. Ὁ Φώτιος ἐλυπύθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἐπισυμβάντα τὸ 882. (Βλέπε καὶ Ε. Π. Μίγν. 102. στ. 380).

Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν περικοπὴν τὴν ἀναφερομένην εἰς τοὺς πάπας Μαρῖνον καὶ Φορμόζον, σύγχρονοι ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦν. Δὲν παραδέχονται ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν τοῦ Φωτίου ἔλαβε χώραν καὶ δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου. Πρῶτος ὁ ρηθεὶς Α. Λαπὸτρ ἀνέτρεψε τὴν αὐθεντίαν καὶ τὴν δῆθεν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς ἀντιφωτιανῆς συλλογῆς τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα καταχωρίζουν τὰ ὡς ἄνω. Τὸ 1895 ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμά του : L' Europe et le Saint siège à l' époque carolingienne. Le pape Jean VIII, (Paris).

Ὡς ἤδη ἐσημείωσα ἀνωτέρω, ὁ εὐρυμαθὴς οὗτος κληρικὸς διεσαφήνισε τὸ πρόβλημα τῆς ἀπέναντι τοῦ Φωτίου στάσεως τοῦ προμνησθέντος Πάπα. 33)

Τὸν Λαπὸτρ ἠκολούθησαν μὲ τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις περὶ Φωτίου καὶ πάπα Ἰωάννου Η', ὁ καθολικὸς πατὴρ Venance Grumel καὶ πρὸ πάντων ὁ εἰδικώτατα ἀσχοληθεὶς περὶ τὸν πατριάρχην Φώτιον Τσέχος κληρικὸς François Dvornik.

Τὸ ἔργον του κυρίως εἰς τὸ ὁποῖον — ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 34)— ἀνέλαβεν ὁ Ντβόρνικ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν Φώ-

---

33) M. Jugie μν. ἔργ. σ. 101, 131.

34) Ὁ Dvornik ἐδημοσίευσε α) Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Πράγα, 1933. β) Le second scisme de Photius. Une mystification historique, εἰς τὸ περιοδικόν του H. Grégoire, Byzantion, VIII (1933) σ. 425—474. γ) Le premier schisme de Photius, εἰς τὰ Actes du IVe Congrès internationale des études byzantines t. I p. 301—325, Sofia 1935. Ὁ Grumel ἔχει δημοσιεύσει : α) Y eut — il un second schisme de Photius ? εἰς τὴν Revues des schiences philosophiques et théologiques, t. XII (1933) p. 432—457. β) La liquidation de la querelle photienne εἰς τὰς Echos d' Orient 1934, p. 257—288. γ) La genèse du schisme photien εἰς τὰ Actes du Ve congrès international des études byzantines t. I p. 177 — 185. Rome, 1939. Ὁ Grumel γράφει διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα καὶ εἰς τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ πονήματός Regestes des actes ἀριθμ. 444—589 σ. 64—129.

Ὁ M. Jugie εἰς τὴν σημείωσιν 1 τῆς σελίδος 101—102 τοῦ ἔργου του «Le schisme byzantin» σημειώνει τὰ ἑξῆς ὀρθὰ ὡς πρὸς τὰς πηγὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντλεῖται τὸ ὑλικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Φωτίου : «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν ἀντικειμενικὴν μελέτην τῆς φωτιανῆς διενέξεως εἶναι ὁ μονόπλευρος χαρακτὴρ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔφθασαν ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Ὅλαι σχεδὸν αἱ πηγαὶ εἶναι ἀντιφωτιαναὶ καὶ μερικαὶ — τοιοῦτος εἶ-

τιον ὡς ἀδίκως κατακριθέντα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἐχθρῶν του καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου εἶναι τὸ τιτλοφορούμενον : «Σχίσμα τοῦ Φωτίου». Ἔχω ὑπ' ὄψιν τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ 1949 «Le scisme de Photius» (Paris) τὴν λαβοῦσαν χώραν εἰς μνήμην τοῦ διδασκάλου του, τοῦ λίαν γνωστοῦ βυζαντινολόγου Charles Diehl.

Θὰ ἀναφέρω πρῶτον τὰ ἑξῆς λόγια τοῦ Ντβόρνικ, ὁ ὁποῖος ὡς δεικνύουν καὶ οἱ τίτλοι μερικῶν ἔργων του — ὡς τά: Légendes mystification, Histoire et légende — προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ ἱστορικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς τὰ συναξαριστικὰ διηγήματα, ἀκολουθῶν ἴσως τὰ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου Herbert Spencer γραφέντα, ὅτι δηλ. καὶ εἰς τὰ «ψευδῆ πράγματα ὑπάρχει μία ψυχὴ ἀληθείας» (First principles), καὶ δίδει ἴσως περισσοτέραν σημασίαν εἰς τὰ δύο ρεύματα τὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φωτίου ὑπάρχοντα, συντηρητικῶν καὶ φιλελευθέρων, — καὶ αὐτὸ ὡς θὰ ἴδωμεν τὸ ἐπαναλαμβάνει πολλὲς φορὲς — θὰ ἀναφέρω λοιπὸν τὰ λόγια τοῦ Τσέχου ἱστορικοῦ. «Ὡς πρὸς τὴν περὶ Φωτίου κρίσιν τῶν Δυτικῶν δεικνύεται μία νοοτροπία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν κανένα λόγον νὰ ὑπερηφανευώμεθα· εἶναι ἓν παράδειγμα τῶν προκαταλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἱστορικῆς κριτικῆς.

Εἰς τὸ τέρμα μιᾶς μακρᾶς (περὶ Φωτίου) ἐργασίας, ἡ ἀναθεώρησις τῆς δίκης αὐτῆς ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ καλύτερα αἰσθήματα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας αἰῶνες ἔχουν χωρίσει· ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι ἀνωφελής. 35)

Ὁ μέγας αὐτὸς πατριάρχης καὶ πατὴρ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας περιεφρονήθη ὑπὸ τῆς Δύσεως...... Χαιρετῶμεν ἐν τῷ Φωτίῳ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα, τὸν σοφὸν ἀνθρωπιστήν, τὸν Χριστιανόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀρκετὰ γενναιόφρων ὥστε νὰ συγχωρήσῃ τοὺς ἐχθρούς του

ναι ὁ ἀντιφωτιανὸς φάκελλος ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ τῶν ἄκρων ὀπαδῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ προσαρτηθεὶς εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ὀγδόης οἰκ. συνόδου (870)— εἶναι ἄξιαι ἐλαχίστης ἐμπιστοσύνης, ὅταν δὲν εἶναι τελείως ἀπορρίψιμοι. Ὁ M. Jugie συνεχίζει : Εἰς τὸν στ΄ τόμον τῆς «Histoire de l' église» des Fliche et Martin : «L' époque Carolingienne, Paris 1938, p. 465—501, ὁ E. Amann κατεχώρισε ζῶσαν καὶ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῆς ἔριδος αὐτῆς (τοῦ Φωτίου)...

35) Καὶ αὐτὸς κατ' ἐμὲ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου του — καὶ τῶν παρομοίων — «Le schisme de Photius».

καὶ νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν συμφιλίωσιν. 36)

Ὁ Ντβόρνικ διὰ μακρῶν προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ κατὰ τοῦ Φωτίου ἐπιχειρήματα ἀρχαίων, νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἱστορικῶν «ὀλιγώτερον, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Père M. Jugie (μν. ἔργ. σ. 101), χρησιμοποιῶν νέας πηγὰς αἱ ὁποῖαι εἶναι σπάνιαι, περισσότερον δὲ ὑποβάλλων τὰς ἤδη γνωστὰς πηγὰς εἰς μίαν προσεκτικωτέραν κριτικὴν ἐξέτασιν.» Τυγχάνει ὁμολογουμένως ἀξιέπαινος εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, καὶ ἐμφανίζεται, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὁ ἀποκαθιστῶν ἐν πολλοῖς τὴν προσωπικότητα τοῦ μεγάλου Φωτίου εἰς τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν θέσιν. Βεβαίως κάπως ὑπερβολικὴν σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον διεδραμάτισαν αἱ δύο μερίδες, συντηρητικῶν καὶ φιλελευθέρων, ὡς εἴδομεν, 37) διὰ τὴν δημιουργίαν τόσον τοῦ ἐσωτερικοῦ μεταξὺ Φωτιανῶν καὶ Ἰγνατιανῶν σχίσματος ὅσον καὶ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν χωρισμοῦ. Πάντοτε εἰς κοινωνίας, ὁπωσδήποτε προηγμένας, ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουν ἀντιλήψεις διάφοροι εἰς τὴν κρίσιν διαφόρων ζητημάτων καὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα τὰς ἀπασχολοῦν εἰς μίαν ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον. Ἀλλὰ διὰ τὴν δημιουργίαν τοιούτων γεγονότων, ὡς π.δ.χ. τὰ σχίσματα, ἀναποφεύκτως συντρέχουν καὶ ἄλλα αἴτια ποικίλης φύσεως. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Φωτίου, τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα δὲν εἶχον ἐπὶ τῶν ἐκφάνσεων τῆς καθόλου συνολικῆς ζωῆς ὁποίαν ἐπίδρασιν εἶχον εἰς μεταγενεστέρας ἐποχὰς καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχήν μας. Εἰς τὰ «Actes du IVe Congrès byzantin» (τ. Α΄. σ. 320) χαρακτηρίζει τὸν Φώτιον «homonovus», 38) δηλ. ξένον πρὸς τὰ κομματικὰ τῆς ἐποχῆς του. Αὐτὸ

36) Le schisme de Photius σ. 581, 582. Διὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν δύο ρευμάτων αὐστηρᾶς ἀκριβείας καὶ φιλελευθέρας οἰκονομίας αὐτόθι σ. 31, 202, 215, 343, 381 καὶ ἀλλοῦ. Εἰς τὴν σ. 202 : «Συναντῶμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ δρᾶμα τὸν αἰώνιον ἀνταγωνισμὸν τῶν δύο πολιτικῶν κομμάτων, καλὰ ὠργανωμένων καὶ πάντοτε ἀκορέστως ἐπιθυμούντων νὰ καταλάβουν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.»

37) Οἰκονομίας καὶ ἀκριβείας ὡς ἀναφέρει τοὺς ὅρους αὐτοὺς καὶ ὁ ΛΖ΄ κανὼν τῆς πενθέκτης συνόδου. Σύνταγμα Ρ. Ποτλῆ. Β. σ. 388.

38) Μ. Ζουζὶ μν. ἔργ. 105, σημ. 1. Προσθέτει ὅτι ὁ Πὲρ Β. Γκροῦμελ φρονεῖ ὅτι ὁ Φώτιος ἦτο συνδεδεμένος μὲ τὸν Συρακουσῶν Γρηγόριον Ἀσβεστᾶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ σχίσματος. Ὁ Ζουζὶ προσθέτει : «δὲν φρονῶ ὅτι ὁ Φώτιος ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου. Ἁπλῶς ἐξετέθη πρὸ τῶν ὀμμάτων του διὰ τὰς μετὰ τοῦ ἐπαναστάτου ἀρχιερέως σχέσεις του.»

βεβαίως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπολύτως· ὁ Φώτιος εἶχε τὴν νοοτροπίαν τοῦ μεγάλου διανοουμένου καὶ κατ᾽ ἀνάγκην ἤσκει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πνευματικῶς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία ἀτομικὴ μεγαλοφυΐα ἤσκει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καθόλου ζωῆς πολὺ μεγαλυτέραν παρὰ σήμερον.

Ὁ Ντβόρνικ ἐνῷ ἀφ᾽ ἑνὸς ὑποστηρίζει τὸν Φώτιον μὲ σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ τὰς δύο Ἐκκλησίας ὅτι δὲν ἔχουν λόγους χωρισμοῦ, δι᾽ ὡρισμένας τοὐλάχιστον χρονικὰς περιόδους, ἀφ᾽ ἑτέρου ἐξ ἀφορμῆς ὡρισμένων γεγονότων τὸν παρουσιάζει ὑπὸ μορφὴν ὅλως ἐναντίαν. Ἰδοὺ τί γράφει εἰς τὴν σελίδα 582 τοῦ ἔργου του «Le schisme de Photius».

«Ἀλλ᾽ ὁ Φώτιος ἦτο ἐπίσης ἀνθρώπινος καὶ διέπραξε λάθη, ἐνίοτε μ ο ι ρ α ῖ α διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του. Στρέφομεν τὴν σκέψιν μας κυρίως εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 867 καὶ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Νικολάου. Ἀντὶ νὰ περιμένῃ εἰρηνικῶς καλυτέρους καιρούς, ἐξέσπασε ματαίαν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ πατριάρχου τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Τὰ μετέπειτα ἔδειξαν πόσον λυπηρὸν ἦτο αὐτὸ καὶ κατάφορτον ἀπὸ ἐπακόλουθα. Αὐτὸ ἐπέσπευσε τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου ἔναντι τῶν ἀδιαλλάκτων καὶ τοῦ πάπα· αὐτὸ ἐνίσχυσε τὴν θέσιν τοῦ ἐν Ρώμῃ ἀντιβυζαντινοῦ κόμματος εἰς στιγμὴν καθ᾽ ἣν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου ἔχανε τὴν ἐπίδρασίν του. Τὰ ἐπακόλουθα δὲν ἔγιναν αἰσθητὰ μόνον μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Φωτίου, ἀλλὰ καὶ μὲν τὴν ἐπιδείνωσιν τῶν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως σχέσεων.» Καὶ εἰς τὴν σελίδα 193 ἀναγινώσκομεν :

«Ὁ Φώτιος τολμήσας νὰ ἀπαγγείλῃ ἀπόφασιν **ἐναντίον ἑνὸς πάπα ἔκαμε κάτι ἀνήκουστον ἕως τότε εἰς τὴν Ἱστορίαν. Διεκινδύνευσε τὴν ἑνότητα τῆς χριστιανωσύνης, πρᾶγμα ἀσυγχώρητον καὶ ἀδικαιολόγητον.** Ἡ χειρονομία του κατέστη κατόπιν, δικαίως, ἀδίκως, ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἕνα παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκαλέσθησαν καὶ ἐμιμήθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔμελλον εἰς τὴν σειράν των νὰ ξεσχίσουν τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ χειρονομία τοῦ Φωτίου ἦτο πολὺ ἄωρος, ἀνόητος· εἶχεν ἄδικον ἀφίνων τὴν στάσιν τῆς ἠρέμου ἀναμονῆς. Ἡ θεία πρόνοια ἐκανόνιζε τὰ πράγματα καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν εἶχε νὰ κάμῃ ἄλλο παρὰ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτήν.»

Ἐπικρίνει ὁ Ντβόρνικ τὸν Φώτιον διότι ἐτόλμησε νὰ καταδικάσῃ τὸν πάπαν Νικόλαον. Ἀλλὰ ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται τί ἔκαμεν ὁ Νικόλαος κατὰ τοῦ Φωτίου εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Λατερανοῦ τὸ 863. Τὸν καθήρεσε, τὸν ἀνεθεμάτισε, τὸν περιέλουσε μὲ τὰ ὑβριστικώτερα καὶ ἀτιμωτικώτερα ἐπίθετα. Εἰς ἐκεῖνον ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα αὐτό, εἰς τὸν

Φώτιον τὸ καθῆκον τοῦ νὰ δέχεται τὰ πάντα σιωπῶν ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἓν σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἐπέμενεν ὁ Ντβόρνικ καὶ διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἰδιαιτέραν ἐξέδωκε πραγματείαν «Le second schisme de Photius» εἶναι τὸ ὅτι δὲν παραδέχεται ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ πάπας Ρώμης ἀνεκάλεσε τὴν περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ Φωτίου ὡς πατριάρχου, ἀπόφασίν του καὶ ὅτι τὸν καθήρεσε. Δὲν παραδέχεται ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως καὶ οἱ ἄμεσοι διάδοχοι τοῦ Ἰωάννου υἱοθέτησαν δεύτερον σχίσμα Φωτίου. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀναιρεῖ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Χεργκενρότερ καὶ ἄλλων. Διὰ νὰ δείξῃ δὲ ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐνέγραψε τὸν Φώτιον εἰς τὰ δίπτυχα τῶν κανονικῶν πατριαρχῶν Ἰγνατίου, Νικηφόρου καὶ ἄλλων ἀναφέρει τὸ συνοδικὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας· «Ἰγνατίου καὶ Φωτίου τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ἀοιδίμων πατριαρχῶν αἰωνία ἡ μνήμη.... Ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου, Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου, Ἀντωνίου καὶ Νικολάου γραφέντα ἢ λαληθέντα ἀνάθεμα, ἀνάθεμα, ἀνάθεμα. 39)

Εἰς τὸ σύγγραμμά του «Le schisme de Photius» σ. 302, 303, γράφει ὅτι ὁ Ἰωάννης οὐδαμοῦ παραπονεῖται κατὰ τοῦ Ἕλληνος πατριάρχου μετὰ τὴν φωτιανὴν σύνοδον (τοῦ 880), οὔτε πάλιν ὁ Φώτιος κατηγορεῖ τὸν Ἰωάννην δι' ὅ,τι δήποτε κατόπιν τῆς συμφιλιώσεώς του. Μόνον ἐγκώμια ἀπευθύνει πρὸς αὐτόν. Τὰ περὶ δευτέρας καταδίκης τοῦ Φωτίου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου λεχθέντα εἶναι ἀβάσιμα...... Βεβαιοῦντες ἄλλοι, ὅτι Ἰωάννης ὁ Η΄ ἀπηρνήθη τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τῶν ἀπεσταλμένων του καὶ κατεδίκασεν ἐκ νέου τὸν Φώτιον καὶ ὅτι ἡ καταδίκη αὐτὴ ἐπανελήφθη ὑπὸ τῶν διαδόχων του Μαρίνου, Στεφάνου Ε΄ καὶ Φορμόζου ἐβασίζοντο εἰς δεδομένα μερικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα κατεχωρίσθησαν εἰς τὴν ἀντιφωτιανὴν Συλλογὴν καὶ προσετέθησαν εἰς μερικὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου τοῦ 869—870.» 40)

Αὐτὴ ἡ συλλογὴ ἐπηρέασε καὶ τὸν ἡμέτερον Μηνιάτην ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου καταδίκην τοῦ Φωτίου. «Ὅταν ἔμαθε, γράφει εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του, σελ. 45, ὁ Ἰωάννης ὁ Η΄ τὰ τῆς συνόδου τοῦ 880, πρῶτον μὲν κατέκρινεν αὐτήν, καὶ τὸν πατριάρχην Φώτιον, ἔπεμψε δὲ λεγάτον ἐκείνου τὸν Μαρῖνον, ὅστις ἀπεσταλμένος παρ' Ἀδριανοῦ πα-

39) Μν. ἔργ. σ. 583—584. Ἀναφέρει τὸν Uspenski — A. Michel, Humbert und Kerullarios II σ. 13. — Διὰ τὴν πραγματείαν τοῦ Ντβόρνικ «Le second schisme de Photius» βλέπε «Byzantion» VIII σελ. 19, σημ. 2

40) Εὑρίσκονται εἰς τὴν Συλλογὴν Μάνσι τ. 16 σ. 409—457.

ρῶν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Φωτίου σύνοδον, ὅπως ἀλλάξῃ γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν. Ὁ Μαρῖνος, διάδοχος τοῦ Ἰωάννου, ἐνθυμούμενος τὰς ὕβρεις ὅπου ἔλαβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνεθεμάτισε καὶ αὐτὸς τὸν Φώτιον καὶ τὴν σύνοδον αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ ἔκαμε καὶ τοῦ Μαρίνου ὁ διάδοχος Ἀδριανὸς ὁ Γ΄ καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Στέφανος.» Ὁ Ἀνδρ. Δημητρακόπουλος δέχεται μὲν ὅτι ὁ πάπας Ἰωάννης ἀνεγνώρισε τὸν Φώτιον διὰ τῆς συνόδου τοῦ 879—880, ἀλλ' ὅτι «ὁ Μαρῖνος οὗτος τὸν Ἰωάννην εἰς τὸν παπικὸν θρόνον διαδεξάμενος, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 882, ἐπανέλαβε τὸν κατὰ τοῦ Φωτίου ἀφορισμὸν τῶν προκατόχων του...... τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἐν ἔτει 884 πάπας Ἀδριανὸς Γ΄ καὶ ὁ τὸν Ἀδριανὸν διαδεξάμενος Στέφανος Ε΄. Λέγεται δ' ὅτι καὶ ὁ τὸν Στέφανον διαδεξάμενος ἐν ἔτει 891 Φορμόζος ἀφώρισε τὸν Φώτιον, ἤδη τεθνεῶτα.» (Ἱστορία τοῦ σχίσματος. Λειψία 1867, σ. 15.Παραπέμπει εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀμφιλοχίων τοῦ Σοφοκλ. Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος τὰ ἴδια γράφει ἐπὶ τοῦ προκειμένου). Ὡς ὅμως εἴδομεν εἰς τὸ περὶ «μυσταγωγίας» ἔργον του ὁ Φώτιος ἐκφράζεται κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον καὶ διὰ τὸν Ἰωάννην καὶ διὰ τὸν Ἀδριανὸν τὸν Γ΄. Καὶ σύγχρονοι, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἱστορικοὶ δὲν παραδέχονται δευτέραν καταδίκην τοῦ Φωτίου.

Ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διαφωνεῖ πρὸς τὸν Μηνιάτην. Ἄπορον δὲ εἶναι πῶς ὁ τόσους ἄλλους ἀναφέρων Ντβόρνικ παραλείπει τὸν Παπαρρηγόπουλον μάλιστα συμφωνοῦντα μὲ ἐκεῖνον εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σημεῖον. «Τελευταῖον δὲ καὶ τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ Φώτιος οὐδέποτε ἐφάνη γινώσκων, ἢ καὶ πόρρωθεν ὅπως δήποτε αἰνιττόμενος, τὸ ἀνάθεμα τὸ ὁποῖον λέγεται ὁ Ἰωάννης ὁ Η΄ ἀπαγγείλας κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπεναντίας, ἐν τῷ πολὺ βραδύτερον συνταχθέντι λόγῳ 41) περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου εἰς τρόπον μηδεμίαν ἐπιτρέποντα ἀμφιβολίαν ὅτι ἐξηκολούθει φιλικώτατα πρὸς αὐτὸν διακείμενος.» 42)

Ὁ Β. Γκροῦμελ εἰς τὸ ἄρθρον του «La liquidation de la querelle photienne», ἀναφέρων τὸν Χεργκενρότερ καὶ τὸν Χέφελ ὡς παραδεχομένους τὸν ἐκ νέου ἀφορισμὸν τοῦ Φωτίου δηλ. τὸ δεύτερον σχίσμα

41) Ἀνέφερα αὐτὸν ἀνωτέρω.

42) Μν. ἔργ. Δα σ. 265, 266. «Συμπέρασμα, συνεχίζει ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὅτι ὁ πάπας Ἰωάννης Η΄ οὐδέποτε ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον καὶ οὐδέποτε ἀνεκάλεσε τὴν προηγουμένως δοθεῖσαν ἐπικύρωσιν τῆς συνόδου ἐκείνης. Περαιτέρω καταχωρίζει ὅτι ὁ Μαρῖνος ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον.

Φωτίου, ὁ ἴδιος ἀποκρούει τὸ τοιοῦτον. «Ἡ συλλογὴ (τῶν ἐγγράφων) ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθεν ἡ πατροπαράδοτος θέσις — ὅτι ὁ Φώτιος κατεδικάσθη καὶ κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν του — παρέχει τοὐναντίον τὴν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς ὁμαλῆς καὶ τακτικῆς θέσεως τοῦ Φωτίου κατὰ τὴν δευτέραν του πατριαρχείαν». Ἀναφέρει κατόπιν τὸν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα γράψαντα ὑπὲρ τοῦ Φωτίου Ντβόρνικ — «dont on connaît, γράφει l' esprit pénétrant et sagace — κατὰ τὸν ὁποῖον «ἡ δευτέρα πατριαρχεία τοῦ Φωτίου δὲν ἐγνώρισε ποσῶς σχίσμα». Κάπως διστακτικώτερος φαίνεται ὁ Β. Γκρουμέλ, ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν διαδόχων τοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ Φωτίου. «Δὲν ἔχομεν ἄμεσον πληροφορίαν περὶ τῆς στάσεως Φωτίου καὶ Μαρίνου μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ τελευταίου εἰς τὸν παπικὸν θρόνον.»

Καὶ ἀλλοῦ : «ὁ Μαρῖνος δὲν κατήνεγκε νέαν καταδίκην, ἀλλὰ περιεσκεμμένως ἀπέσχεν ἀπὸ πολλὰς μὲ τὸν Φώτιον σχέσεις.» Καὶ ἀφοῦ διατυπώνει ὁ Γκρουμέλ τὴν σκέψιν του ὅτι αἱ μερικαὶ διαφωνίαι του πρὸς τὸν Ντβόρνικ δὲν μεταβάλλουν τὸ οὐσιῶδες ἐπὶ τοῦ προκειμένου συμπέρασμα προσθέτει : «αὐτὸ δὲν μεταβάλλει κατ' οὐδὲν τὸ οὐσιῶδες συμπέρασμα, ὅτι δηλ. ὁ Φώτιος ἀνεγνωρίσθη νόμιμος πατριάρχης ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Η' καὶ τῶν διαδόχων του ἐφόσον κατεῖχε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ὅτι ἑπομένως δὲν ὑπῆρχε ποσῶς δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου.»

Παρακάτω ἀναφέρων τὸν πάπαν Ἰωάννην τὸν Θ' (898 — 900 κάμνει λόγον περὶ τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας παπικῆς εἰς Κων)πολιν, ἐπὶ πατριάρχου Ἀντωνίου τοῦ Καυλέα καὶ Αὐτοκράτορος Λέοντος Στ' τοῦ σοφοῦ, ἡ ὁποία ἔσχε πλήρη ἐπιτυχίαν. «Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ πατριάρχης καὶ ὁ κλῆρος ἐξετίμησαν ὑπερόχως τὴν σύνεσιν τῆς πράξεώς του καὶ παρέσχον πλήρη συγκατάθεσιν εἰς τὰ γραφόμενα συμπεριλαμβανομένης ἀσφαλῶς καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Φορμόζου... Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰωάννης Θ'. μὲ μίαν καὶ μόνην ἀπόφασιν ἔθετε τέρμα συγχρόνως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σχίσμα τοῦ Βυζαντίου καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ρώμην. Ἡ φωτιανὴ ἔρις ὁριστικῶς ἐκαθαρίζετο, παρὰ τὴν ἀντίστασιν ὀλίγων ἀνυποτάκτων ἀντιφωτιανῶν, βαθεῖα εἰρήνη ἐβασίλευσε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ.» 43)

Εἰς μίαν νεωτέραν μελέτην του (1953) ὁ ῥηθεὶς Γάλλος κληρικὸς σχολιάζων τὴν πρὸς τὸν Βασίλειον Α' ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Στεφάνου Ε'

43) «Echos d' Orient» 1934 σ. 257—288.

44) — ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἔγραφεν «ὁ κατὰ τοῦ ἁγίου Μαρίνου τὰς ἀκοάς σου κατατρίψας, (Φώτιος) οὐ γινώσκεις ὅτι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν αὕτη (ἡ Ρώμη) κατάρχει; 45) — παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς : «ὁ αὐτοκράτωρ ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἀλλὰ ὁ Φώτιος τὴν ἐνέπνευσεν.

Ὁ Ἀδριανὸς ὁ Γ' ἔστειλεν εἰρηνικὴν ἐπιστολὴν — ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του, εἰς τὸν Φώτιον, ὁ ὁποῖος καὶ κάμνει μνείαν αὐτῆς εἰς τὴν «Μυσταγωγίαν του» Ἔπρεπε νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον τὸ ὅτι ὁ προκάτοχός του Μαρῖνος ἀπέσχεν ἀπὸ τοιοῦτον.» 46)

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περὶ τοῦ ὡς ἄνω ζητήματος γνώμην τοῦ Λεκλέρκ, ἀνεφέραμεν αὐτὴν ἀνωτέρω. 47)

Ὁ Γ. Ζανέν, ὡς εἴδομεν, δὲν ἀρνεῖται τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου Η' ἀναγνώρισιν τοῦ Φωτίου ὡς νομίμου πατριάρχου. 48)

Ὁ Ἐ. Ἀμμὰν φρονεῖ ὅτι ὁ πάπας Ἰωάννης ὁ Η' εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Φωτίου εἶδεν ἓν προσώπου ζήτημα καὶ ὄχι ἀρχῶν. Καὶ διερωτᾶται : «δίκαιον εἶχεν ὁ Ἰωάννης ἢ ἄδικον ; Ἀναφέρει κατόπιν τὴν γνώμην τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Δ' (1265—1268), ὁ ὁποῖος ἀπέδιδε τὴν προέλευσιν τοῦ σχίσματος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Η' ἀποκατάστασιν τοῦ Φωτίου. Πέραν αὐτῆς δὲ ὁ Ἀμμὰν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : «πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους Ἰωάννης ὁ Η' γράφων, τοὺς ἀπειλεῖ δι' ἀναθέματος ἂν δὲν ἀναγνωρίσουν τὸν Φώτιον καὶ δὲν καταδικάσουν τὴν σύνοδον τοῦ 869—870. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἀμμὰν κάμνει μνείαν τοῦ γνωστοῦ père Lapôtre, ὁ ὁποῖος, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἀνέλαβε νὰ παραστήσῃ τὸν πάπαν Ἰωάννην Η' με τὰ πραγματικὰ χαρακτηριστικά του. Ὁ Ἀμμὰν προσθέτει : «εἰς τέλος, ὅμως, ὁ Π. Λαπότρ εἶδεν εἰς τὴν στάσιν τοῦ Ἰωάννου πολιτικὴν [illegible] του καὶ συγχρόνως χειρονομίαν μεγάλης σημασίας διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας.» 49)

---

44) Ἡ ἀπάντησις εἰς γράμμα τοῦ Βασιλείου σταλὲν πρὸς τὸν Ἀδριανὸν Γ'. (ἀποθανόντα ὅτε ἔφθασε τὸ γράμμα εἰς Ρώμην.)

45) Μάνσι τ. 16, σ. 422, 424. «πρὸς τίνα ἀπέστειλεν ἡ Ρωμαίων Ἐκκλησία ; πρὸς λαϊκὸν δηλονότι «τὸν Φώτιον.»

46) «Revue des études byzantines» 1953 σ. 135, κ.ἀλλ. καὶ ἀπὸ τὰ ἐν τῇ Ρεβὺ αὐτῇ γραφόμενά του φαίνεται ὁ Γκρούμελ ὀλιγώτερον θετικὸς ἀπὸ τὸν Ντβόρνικ εἰς τὰς περὶ τοῦ Φωτίου κρίσεις του.

47) Βλέπε σελ. 18 π. μελέτης.

48) Βλέπε σελ. 13 π. μελέτης.

49) Dictionnaire de Théologie Catholique VIIIa. col. 606, 607.

Ὥστε καὶ ὁ Ἐ. Ἀμμὰν ἠμπορεῖ μέχρι τινος νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν χορείαν τῶν Ντβόρνικ, Λαπότρ, Γκρούμελ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἱερὸν Φώτιον καὶ εἰδικῶς τὸ λεγόμενον δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου. Χαρακτηρίζει ὡς «μυθιστόρημα» τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης θὰ ἀπήγγελλεν ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Φωτίου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 881. Τὸ λεγόμενον ἀνάθεμα τοῦ Ἰωάννου κατὰ τοῦ Φωτίου «μᾶς μεταδίδεται ἀπὸ ἕνα κείμενον (μοναδικὸν) βυζαντινὸν τιτλοφορούμενον Synodica pondificorum Romanorum Nicolai, Hadriani, Ioannii, Marini... (Mansi XVI, col. 4400).

Αὐτό, συνεχίζει, εἶναι τμῆμα συλλογῆς ἐγγράφων συλλεγέντων ὑπὸ τῆς ἰγνατιανῆς μερίδος καὶ τῆς ὁποίας ἡ γνησιότης ἔδει ἐπιμελῶς νὰ μελετηθῇ.»

Ὁ Ἄγγλος George Every, εἰς τὸ σύγγραμμά του «The Byzantine Patriarchate», (London 1947 ἀκολουθεῖ τὸν Γκρούμελ καὶ τὸν Ντβόρνικ. «Πᾶσα σύγχρονος μαρτυρία δεικνύει ὅτι ὁ Ἰωάννης Η΄ ἐδέχθη ἐκείνας τὰς ἀποφάσεις (τῆς συνόδου τοῦ 879 - 880) καὶ ἀπέθανεν ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἱστορία ὅτι ἀπεδοκίμασε τοὺς λεγάτους του, μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μαρίνου, τοῦ κατόπιν πάπα, μὲ μίαν ἀποστολὴν ἐρεύνης φέρει ὅλας τὰς ἐνδείξεις ὅτι εἶναι μεταγενέστερον κατασκεύασμα, ἐπινοηθὲν ὅταν παρέστη ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ῥώμη ἀπὸ πᾶσαν ὑπόνοιαν ὅτι ἔχει συναινέσει εἰς τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦ Filioque.» 50)

Ὁ V. Laurent εἰς τὴν «Echos d' Orient» (1930) ἐδημοσίευσεν ἄρθρον μὲ τὸν τίτλον : «Le cas de Photius» ὅπου χαρακτηρίζει τὸν Φώτιον «φιλόδοξον» τὸ ὀλιγώτερον βαρὺ ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη-

---

50) Σελ. 134' Εἰς τὴν σημ. 2 τῆς ἰδίας σελίδος παραπέμπει εἰς τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ἐμφανισθείσας μελέτας τοῦ Γκροῦμελ, τοῦ Ντβόρνικ, τοῦ Ε. Ἀμὰνν κ. ἄ. Παραπέμπει εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἀμμὰν τὴν καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸν Δ΄ τόμον τῆς Histoire de l' Eglise τῶν Fliche et Martin ὑπὸ τὸν τίτλον : «L' époque carolingienne», σ. 879—880, ὅπου λέγει : «αἱ περὶ Φωτίου διαθέσεις τοῦ πάπα Ἰωάννου Η΄ δὲν ἤλλαξαν. Ἡ ὑπόθεσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ποντίφιξ οὗτος ἀνεκάλεσε βραδύτερον τὴν ὑπὲρ τοῦ Φωτίου ἐπιδοκιμασίαν του καὶ ἐξεσφενδόνισε νέον κατὰ τοῦ Φωτίου ἀνάθεμα, ἡ ὑπόθεσις αὐτή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευσαν ἄλλοτε διάσημοι συγγραφεῖς, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ εἰς μίαν προσεκτικὴν καὶ ἀμερόληπτον ἐξέτασιν σπανίων ἐγγράφων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησαν νὰ τὴν στηρίξουν.»

σαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου διὰ νὰ τὸν καυτηριάσουν. 51) Καὶ ὁ Λεκλὲρκ εἰς σημείωσίν του εἰς τὴν «Histoire des conciles» (IV α σ. 255) γράφει ὅτι ὁ Φώτιος ἦτο φιλόδοξος καὶ μᾶλλον βίαιος παρὰ ἐπιτήδειος. Ὁ Χίνγκαμος καὶ ὁ Φώτιος διετήρησαν, δικαίως ἢ ἀδίκως, τὴν φήμην τῶν ἐπαισχύντων πλαστογράφων, καὶ αἱ ἀπολογίαι δὲν ἀπήλλαξαν αὐτοὺς καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὴν κατηγορίαν αὐτήν.»

Ὁ père M. Jugie αὐστηρότερος ἐπικριτὴς εἰς τὸ ἔργον του : «Le schisme byzantin» (1942) γράφει ἡ σύνοδος τῆς Ἁγίας Σοφίας (879—880) ὑπῆρξεν **ὁ πλήρης θρίαμβος τῆς φιλοδοξίας τοῦ Φωτίου.** (σ. 123). Συμφωνεῖ μὲ τὸν Ντβόρνικ καὶ τὸν Γκρουμὲλ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τὸ ἀφορῶν τὴν μὴ καταδίκην τοῦ Φωτίου ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰωάννου. Διὰ τὰ μετὰ τὸν Ἰωάννην ὅμως γεγονότα — τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Φορμόζου καὶ τῶν διαδόχων του Βονιφατίου Στ' (895), Στεφάνου Στ' (896—897), Ρωμανοῦ (897), Θεοδώρου Β' (891) εἰς τὸ μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας σχίσμα — συμφωνεῖ μὲ τὸν Γκρουμέλ. Ὡς εἴδομεν, γράφει, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ μετὰ τῆς Ρώμης ἕνωσις διεσπάσθη ἐκ νέου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φορμόζου. Ἂν παραδεχθῶμεν τὴν τελευταίαν αὐτὴν γνώμην, ἡ ὁποία εἶναι τοῦ père Grumel, σαφὲς τυγχάνει ὅτι ἡ συμφιλίωσις ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου Θ' (898—900) εἶχε σημασίαν γενικὴν καὶ ὄχι μόνον τοπικήν». 52)

Ὁμιλοῦν περὶ φιλοδοξίας καὶ περὶ ἄλλων ἐλαττωμάτων πρὸς τὰ ὁποῖα ἦτο ξένος ὁ ἀνώτερος ἐκεῖνος ἄνθρωπος καὶ τοῦ Θεοῦ πιστὸς διάκονος.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ πεισθῇ ἀπὸ τὰ ἐπίσημα κείμενα τὰ καταχωριζόμενα εἰς τὴν μελέτην μου αὐτήν, ὅτι ὁ Φώτιος δὲν ἦτο οὔτε πλαστογράφος, οὔτε δημιουργὸς τοῦ σχίσματος, οὔτε φιλόδοξος. Τὴν σύγχρονον ὑ-

---

51) «Ὁ φιλόδοξος αὐτός, γράφει ὁ Λωράν, ἐσκόπευε νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ νὰ κάμῃ σχίσμα ἂν τὸν ἀπορρίψουν, νὰ ὑποταχθῇ δὲ καὶ νὰ ἑνωθῇ ἂν δὲν τὸν ἀπορρίψουν.» σ. 409.

52) Μν. ἔργ. σ. 133. Ὁμιλεῖ καὶ περὶ τοπικῆς συμφιλιώσεως διότι ὀλίγον παραπάνω γράφει : «Εἶναι βέβαιον ὅτι ἂν ἡ ρῆξις μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε παύσει ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἕως εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Φορμόζου (892), τὸ ἐσωτερικὸν σχίσμα τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον προεκάλει σύγκρουσιν τῶν τελευταίων ἀδιαλλάκτων Ἰγνατιανῶν μὲ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Ἱεραρχίας τὴν συνδεθεῖσαν μὲ τὸν Φώτιον, διετηρήθη ἀκόμη ἐπὶ Φορμόζου καὶ τῶν «διαδόχων του».

περάσπισιν τοῦ Φωτίου, ὡς εἴδομεν, συστηματικῶς ἀνέλαβεν ὁ πολὺς Ντβόρνικ, καίτοι δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ, ὡς ρωμαιοκαθολικὸς καὶ μάλιστα κληρικός, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ βέλη. Ἐμφανίζει ἀντιφάσεις. Οἱ μεγάλοι ἔπαινοι καταρρίπτονται μὲ τὸν ἀποδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Ντβόρνικ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ρόλον εἰς τὸν Φώτιον ἐν τῷ ζητήματι τῆς πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον συμπεριφορᾶς του καὶ ἐν τῷ τῆς δημιουργίας καθόλου τοῦ σχίσματος.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς περὶ Φωτίου κρίσεώς του χωρὶς ἴσως νὰ τὸ θέλῃ συμπεριλαμβάνεται ἐν μέρει μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔκριναν τὸν Φώτιον πότε δικαίως, πότε ἀδίκως. «Ὀλίγα ὀνόματα, γράφει, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐνέπνευσαν αἰσθήματα τόσον ἀντιφατικὰ ὅσον τὸ τοῦ Ἕλληνος πατριάρχου Φωτίου.» 53) Τὰ ἀντιφατικὰ ὡς πρὸς τὸν Ντβόρνικ, παρὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν ἐκτίμησιν τὴν ὁποίαν τρέφουν ὅλοι καὶ δικαίως, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀναφέρονται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον κρίνοντα τὸν Φώτιον,πότε μὲν λίαν ἐπαινετικῶς πότε δὲ ἀδίκως ἐμφανίζοντα αὐτὸν ὡς διαπράξαντα μεγάλα μοιραῖα λάθη. Ἕτερον ζήτημα τὸ ὅτι κανεὶς δὲν ὑπάρχει χωρὶς ἀτελείας. Τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχε δεύτερον σχίσμα τοῦ Φωτίου ἀναφέρει καὶ ὁ Νικήτας ὁ χαρτοφύλαξ ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπὶ Κηρουλαρίου ὁριστικὴν παγίωσιν τοῦ σχίσματος (1054) τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δύσεως. Ὁ Νικήτας ἐπιγράφει τὴν πραγματείαν του : «Κατὰ ποίους καιροὺς καὶ διὰ ποῖα αἰτιάματα ἐσχίσθη ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ρωμαίων Ἐκκλησία.» Ἀφοῦ ἀναφέρει διάφορα σχίσματα, προσωρινὰς διενέξεις καὶ διαιρέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, προσθέτει : «Μέγα ἐπὶ Φωτίου Κων)πόλεως ἦν σχίσμα. Καὶ πολλὰ τὰ αἰτιάματα τῶν Ρωμαίων, ὡς ἡ ἐγκύκλιος (πρὸς τοὺς πατριάρχας Ἀνατολῆς) παριστᾷ.. Γενομένης δὲ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, καθὼς ἡ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Φωτίου συστᾶσα σύνοδος δηλοῖ, καὶ ἑνωθέντος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ρώμης, κανονικῶς τὰ ἀρχαιότατα προνόμια, τὰ Ρωμαϊκὰ αἰτιάματα, ὅπερ καὶ ἡ Στ' σύνοδος, ὡς εἴρηται, καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος καταμέμφεται, εἰάσθησαν παντελῶς ἀνεξέταστα. Ἀπὸ γοῦν τῆς Στ' συνόδου μέχρι τῆς Ζ' παρέδραμον ἔτη ρη' καὶ ἦσαν αἱ Ἐκκλησίαι ἡνωμέναι καὶ οὐδεὶς λόγος περὶ τῶν σφαλμάτων τῶν Ρωμαίων γέγονεν, εἰ μὴ συνέβη ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις, δι' ἣν καὶ αὖθις ἐσχίσθησαν, ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδόμης καὶ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν μέχρι τοῦ Φωτίου οὐδὲ οὕτως λόγος τις ἐκινήθη περὶ τῶν ρωμαϊκῶν σφαλ-

---

53) «Le schisme de Photius», p. 29.

μάτων, ὧν καὶ ὁ Φώτιος καὶ ἡ Στ΄ ἐμνήσθη σύνοδος. Τοῦ δὲ Φωτίου μετὰ πολλὴν καταβοὴν καὶ ταραχὴν ἀπολυπραγμόνως πάλιν ἑνωθέντος τοῖς Ρωμαίοις, τῶν τε ἐκκλησιῶν ὑπῆρχεν ὁμοίως ἕνωσις». 54)

Καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ΄ ΄ αἰῶνος ἐπὶ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου ἔλαβε χώραν διάλογος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐξ ἀφορμῆς τῆς διενέξεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ κυρίως τῆς στάσεως τοῦ Φωτίου. «Νυνὶ δὲ ἀλλ' οὐδὲ τὸ οἱονοῦν ἐσφάλθαι συμβαίνει, ὅσον περὶ τὸ προκείμενον ζήτημα τὸν θειότατον τοῦτον ἄνδρα (τὸν Φώτιον) καὶ οὐδὲν ἄλλο μεῖζον ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας τῆς τοιαύτης ἡμῖν ἐγχειρήσεως παρασχόμενον· τοῦ ἀπορρῆξαι, λέγω, καὶ ἀποκόψαι τοὺς ἀθέους Ἰταλοὺς καὶ κακόφρονας. Κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις οὕτω δὴ καὶ ἐν τούτοις τὸ ψεῦδος παρρησιάζεται· καὶ τοῦτον αὐτὸν καλὸν διαιρέτην καὶ κακὸν συναφέα τινὲς εἰπεῖν οὐκ ἠδέσθησαν, ὡς ἄλλως τῆς ἀληθείας ἐχούσης, καὶ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου οὐχ ἁπλῶς οὐδ' ὡς ἔτυχε μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην καταδρομὴν τοὺς διαβληθέντας προσδεξαμένου καὶ ἑαυτῷ καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἑνώσαντος... ἤδη δὲ καὶ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον πρὸς αὐτὸν (τὸν Φώτιον) ὀρθῶς ἐγχαράξαντες (οἱ Λατῖνοι) καὶ οὕτω πιστεύειν ἀνωμολόγησαν καὶ μηδὲν προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν...» 55)

Κατόπιν ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Ἀγχιάλου κάμνει λόγον περὶ τοῦ πρώτου κανόνος τῆς φωτιανῆς συνόδου (879—880), τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον χρησιμεύει, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ντβόρνικ, 56) ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐκείνης τὰ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἀναφερόμενα εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχομεν σήμερον ὑπ' ὄψιν. «Τοῦτο γὰρ οἶμαι βαθέως ὑποδηλοῦν τὸ περιειλῆφθαι ἐν τῷ κανόνι, ᾧ τοὺς Ἰταλοὺς προσεδέξατο, ἵνα ὅντινα ὁ ἁγιώτατος Φώτιος ἀπόβλητον ἡγῆται καὶ ἀπαράδεκτον, διὰ δὲ τοῦ μέσου τούτου...» Ἐκ τούτου, προσθέτει ὁ ῥηθεὶς πατριάρχης, δῆλον ὅτι ὁ πάπας «οὐδὲν ποικίλος τοῦ φαινομένου τι πλέον ὑπονοεῖν τε καὶ διαπράττεσθαι».

Αἱ μαρτυρίαι καὶ τοῦ Νικήτα τοῦ Χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πατριάρ-

---

54) Ε. Π. Μὶγν 120 στ. 717. Βλέπε καὶ «Echos d' Orient», 1930, σ. 260 κ. ἑξ.

55) Καταχωρίζεται εἰς τὰ «Βυζαντινὰ Χρονικὰ», τόμος 14, σ. 344—357. Ἰδίως σ. 356. Βλέπε καὶ «Echos d' Orient», 1930 σ. 258 καὶ ἑξ. ἄρθρον τοῦ Β. Γκρουμὲλ. Τοὺς δύο αὐτοὺς — Νικήταν Χαρτοφύλακα καὶ Μιχαὴλ Ἀγχιάλου — ἀναφέρει καὶ ὁ Ντβόρνικ. Μν. ἔργ. σ. 537—539.

56) Μν. ἔρ. 538.

[illegible]
χου Μιχαὴλ τοῦ Ἀρχιάλου ἀποδεικνύουν ὄχι μόνον τὴν γνησιότητα τῶν πρακτικῶν τῆς φωτιανῆς συνόδου, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι καταφανὴς ἀπόδειξις τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς χριστιανικότητος τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὀρθοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ φωτιανοῦ σχίσματος.

Καὶ ὁ Η. Γκρεγκουὰρ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Βυζάντιον» παραδέχεται τὰ περὶ τοῦ Φωτίου συμπεράσματα τοῦ Ντβόρνικ. Εἰς τὸν Η' τόμον, σ. 531, ὁμιλεῖ περὶ τῶν συκοφαντιῶν κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Γ' καὶ φρονεῖ ὅτι οἱ συκοφάνται τῶν δύο αὐτῶν ἱστορικῶν προσώπων εἶναι οἱ ἴδιοι. Ἐδῶ περιορίζομαι μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Φωτίου. εἰς τὸν δεύτερον τόμον τοῦ ἔργου μου : «Ἱστορία τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου», θὰ ἐξετάσω καὶ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην συμμετοχὴν τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοκράτορος Μιχαὴλ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν Φώτιον.

Μεταξὺ τῶν ἀδικημάτων κατὰ τοῦ Φωτίου, θὰ ἀναφέρω καὶ τὸ ἑξῆς : Ὁ Φρ. Ντβόρνικ ἴσως παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου Ν. Adontz — Byzantion IX, 1933 «L' âge et l' origine de Basile I p. 232 —259— καὶ μὴ προσέξας εἰς τὸ κείμενον τῶν χρονογράφων συνεχιστῶν Θεοφάνους καὶ Κεδρηνοῦ γράφει : «Ὁ Φώτιος προφανῶς ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν καταγωγὴν [56α] τῆς οἰκογενείας τοῦ Βασιλείου Α', διότι καὶ αὐτὸς ὡσαύτως εἶχεν αἷμα ἀρμενικὸν εἰς τὰς φλέβας καθὼς καὶ ὁ Βασίλειος. Ἡ μήτηρ τοῦ Φωτίου, Εἰρήνη, ἦτο πράγματι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀρσαμπὲρ (Arshavir).» [57]

Παρεξηγοῦνται (κακῶς μετεφράσθησαν) [58] ἐπὶ τοῦ προκειμένου τόσον οἱ Συνεχισταὶ τοῦ Θεοφάνους ὅσον καὶ ὁ Κεδρηνός. Ὁ Adontz ἀναφέρει καὶ τὸν Ἄγγλον Bury «History of the Eastern Empir». (p. 516) τὸν Lebeau «Histoire du Bas Empire revue par Du saitn Martin tome XIII p. 300 – Κεδρηνὸς ἔκδ. Βόνν. II 161. Συνεχισταὶ ἰδ. ἔκδ. 174 —175). Ἰδοὺ τὸ κείμενον τῶν Συνεχιστῶν : «Ἦσαν οὖν οἱ δηλωθέντες ἄρρενες δύο ἀδελφοί, ὅ τε Πετρωνᾶς στρατηγὸς κατὰ τὸ Θρακήσιον καὶ Πατρίκιος τηνικαῦτα, καὶ Βάρδας ὁ δηλωθείς.... ἀδελφοὶ δὲ τρεῖς, ἥ τε

56α) Πρόκειται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Φωτίου συγγραφείσης γενεαλογίας τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου.

57) Μν. ἔργ. 237.

58) Ὁ M. Jugie παρατηρεῖ εἰς τὸ μν. ἔργον του σ. 106, σημ. 2, ὅτι ὁ Dvornik καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ χωρία δὲν ἐξήγησεν ὀρθῶς πδχ. «ἣν θεσπίσας», διὰ τοῦ nous avaitexrpimé le désir ἀντὶ «avait décréte, fixé» κ. ἄ.

εὐφήμῳ οὕτω καλουμένη ὀνόματι Καλομαρία καὶ Σοφία καὶ ἡ Εἰρήνη. Ἀλλ' ἡ μὲν Σοφία εἰς κοίτην ἐδίδετο Κωνσταντίνῳ τῷ κατὰ τὸν Βαβούτζικον, ἡ δὲ Καλομαρία Ἀρσαβὴρ τῷ τηνικαῦτα μὲν Πατρικίῳ (ἐδίδετο εἰς κοίτην) ἔπειτα δὲ καὶ μαγίστρῳ, (ἡ δὲ Εἰρήνη) τῷ Εἰρήνης τῆς μητρὸς τοῦ μετὰ ταῦτα τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντιλαβομένου Φωτίου ἀδελφῷ».

Ἐξέλαβον λοιπὸν οἱ προειρημένοι συγγραφεῖς τὸν σύζυγον τῆς Καλομαρίας Ἀρσαβὴρ — Καλομαρίας ἀδελφῆς τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας καὶ τῆς Εἰρήνης συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς τοῦ Φωτίου Εἰρήνης — ὡς ἀδελφὸν καὶ οὐχὶ ὡς σύζυγον τῆς Καλομαρίας καὶ ἑπομένως ὡς ἀδελφὸν καὶ τῶν προσημειωθεισῶν ἀδελφῶν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ἐξάγουν τὸ οὐχὶ ὀρθὸν συμπέρασμα ὅτι ὁ Φώτιος εἶχε καὶ ἀρμενικὸν αἷμα, συγχέοντες τὴν ἐξ ἀγχιστείας συγγένειαν μὲ τὴν ἐξ αἵματος.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ προσπάθεια τοῦ **Dvornik** πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Φωτίου ἐν τῇ ἱστορικῇ σκηνῇ θὰ μείνῃ πάντοτε ἀξιέπαινος καὶ ἂν ἀκόμη κρύπτῃ κάποιον σκοπὸν προσελκύσεως τῶν Ὀρθοδόξων εἰς μίαν ἑνότητα μὴ διασαλευθεῖσαν κατ' αὐτὸν καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους.

Δὲν παραλείπει ἀφορμὴν νὰ τονίσῃ ὅτι ὁ Φώτιος ἀνεγνώρισε τὸ πρωτεῖον ἐξουσίας τοῦ πάπα, πρᾶγμα, καθὼς λέγει, εἰς τὸ ὁποῖον ἕως τώρα δὲν ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἡ δέουσα σημασία. Ὁ Φώτιος δὲν εἶχεν, ὡς γράφει ὁ Ντβόρνικ, λόγους νὰ βλέπῃ σχίσμα Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἐξαίρων τὴν προσωπικότητα τοῦ Φωτίου, λέγει «ὁ Φώτιος δὲν εἶναι ἐναντίον τῆς παπικῆς ἕδρας· τὸν ἐκτιμᾶτε, ὀρθόδοξοι, μιμήθετε αὐτόν, «ἐλᾶτε, ἀναγνωρίσατε τὰ παπικὰ δικαιώματα, ἑνωθῆτε μὲ τὴν μητέρα ἐκκλησίαν.» Αὐτὰ ἔγραφε περίπου καὶ ὁ Κονγκὰρ εἰς τὸ σύγγραμμα «**L' Eglise et les Eglises.**» Ἕνωσις εἶναι κατ' αὐτὸν «ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα», ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἤρχισε νὰ ἀντιλαμβάνεται αὐτὸ ἡ παπωσύνη ἀπὸ ὡρισμένης ἱστορικῆς ἐποχῆς.

Ὅλοι οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Ἱδρυτὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιθυμοῦν εἰλικρινῶς τὴν ἕνωσιν. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν νεώτατος ἐδημοσίευσα γαλλιστὶ τὸ πονημάτιον «**Union ou rapprochement des Eglises chrétiennes**»

Ἐμμένω εἰς τὰς ἐν αὐτῷ διατυπωθείσας ἀπόψεις. Ἀλλὰ ἡ παπικὴ στάσις εἶναι πάντοτε ἡ ἰδία. Ἔχομεν τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, λέγουν οἱ παπισταὶ εἰς τὰ δογματικά, διοικητικά, ὑποτάχθητε. Αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουν. Θὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατεχώρισα εἰς τὸ ἔργον μου «Ἱστορία τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου (Α. σ. 158). Εἰς τὸ χειρόγραφον 35 τῆς Παναγίας Καμαριωτίσσης τῆς Χάλκης (ἑλλ. πατρολογία Μίγν, 11?, στ.

684—729) καταχωρίζεται «Νείλου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Καβάσιλα λόγος ἀποδεικνὺς μὴ ἄλλο τι τὸ τῆς διαστάσεως τῆς Λατίνων Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν μέχρι τοῦ παρόντος αἴτιον εἶναι ἢ **τὸ μὴ βούλεσθαι τοῦ ἀμφισβητουμένου διάγνωσιν ἐπιτρέψαι, ἀλλ᾽ αὐτὸν (τὸν πάπαν) μόνον διδάσκαλον ἐθέλειν τοῦ ζητουμένου καθέζεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητοῦ μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν. Καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀλλότριον τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατερικῶν καὶ τόμων καὶ πράξεων».**

Πρὸ τριῶν περίπου ἐτῶν, εὑρεθεὶς εἰς Παρισίους καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸ ἐκεῖ κέντρον «Istina» τῶν δομινικανῶν συνωμίλησα μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐξεχόντων κληρικῶν τοῦ Dumont καὶ τοῦ Congar. Ἐπρότεινα τὴν σύγκλησιν μιᾶς ἐπιστημονικῆς συνδιασκέψεως ἐκ θεολόγων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ πρότασίς μου ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ τῶν παρισταμένων· διὰ τὰ περαιτέρω ὅμως ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ἡ ἄδεια τοῦ ποντίφικος τῆς Ρώμης. Ὡς ἦτο ἑπόμενον ἡ ἀπάντησις ἦτο ἀρνητική. Προέτεινα τὸ ὡς ἄνω μέσον διὰ νὰ συζητηθοῦν ὕστερον ἀπὸ τόσον μακρὰν χρονικὴν περίοδον τὰ ἀμφισβητούμενα καὶ χωρίζοντα ἡμᾶς καὶ αὐτοὺς σημεῖα. Νὰ ἐξετασθοῦν ὅλα αὐτὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὴν σημερινὴν νοοτροπίαν τῶν Χριστιανῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἀλλ᾽ ἂς ἐπανέλθω εἰς τὸν ἱερὸν καὶ σοφὸν Φώτιον. Οὐδεὶς ἠρνήθη εἴτε εἰς τὸ παρελθὸν εἴτε εἰς τὸ παρὸν τὴν μεγάλην καὶ ἐξαιρετικήν του σοφίαν, τὴν μεγάλην του ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν Γραμμάτων ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει καὶ κατόπιν καὶ ἐν τῇ Δύσει. Ὁ πλέον ἀδιάλλακτός του ἐχθρός, ὁ Νικήτας, βιογράφος τοῦ Ἰγνατίου, ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα διὰ τὸ κεφάλαιον αὐτό : «Ἦν δὲ οὗτος ὁ Φώτιος οὐ τῶν ἀγενῶν τε καὶ ἀνωνύμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν κατὰ σάρκα, καὶ περιφανῶν σοφίᾳ τε κοσμικῇ καὶ συνέσει τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ στρεφομένων εὐδοκιμώτατος πάντων ἐνομίζετο. Γραμματικῆς τε μὲν γὰρ καὶ ποιήσεως, ρητορικῆς τε καὶ φιλοσοφίας καὶ δὴ ἰατρικῆς καὶ πάσης ὀλίγου δεῖν ἐπιστήμης τῶν θύραθεν. Τοιοῦτον ἑαυτῷ τὸ περιὸν (ἡ ἀνωτερότης ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους) ὡς μὴ μόνον σχεδὸν φάναι τῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ γενεὰν διενεγκεῖν, ἤδη δὲ καὶ πρὸς τοὺς παλαιοὺς αὐτὸν διαμιλλᾶσθαι. Πάντα γὰρ συνέτρεχεν αὐτῷ, ἡ ἐπιτηδειότης τῆς φύσεως, ἡ σπουδή, ὁ πλοῦτος δι᾽ ὃν καὶ βίβλος ἐπ᾽ αὐτὸν ἔρρει πᾶσα.» 59)

Ὁ Νικήτας λοιπὸν παρουσιάζει τὸν Φώτιον σοφὸν μεγάλης ὁλκῆς κατέχοντα δὲ τὰ πρωτεῖα ἐν τούτοις ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐποχήν του, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ παρελθόν.

59) Ε. Π. Μὶγν 105, στ. 504.

Οὐδεὶς ἠρνήθη τὰ προτερήματα τῆς σοφίας τοῦ Φωτίου. Ἦλθεν ὅμως ὁ καιρὸς ὅπως ἀναγνωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀμεροληπτους κριτάς του καὶ τὰ ἄλλα προσόντα, τοῦ ἀνωτέρου χαρακτῆρός του, τῆς χριστιανικῆς του ψυχῆς, τῆς ἐξαιρετικῆς του ἱκανότητος ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν θὰ βραδύνῃ ἴσως ἡ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπαναλάβουν καὶ οἱ ξένοι μαζὶ μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοὺς ὁποίους μᾶς περιγράφει ὁ Νικήτας διὰ τὴν σοφίαν τοῦ Φωτίου καὶ τὰ λόγια τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μιχαήλ, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν εἰς τὴν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Βασίλειον Α΄ ἐπιστολήν του : «Ἡ κραταιά σου βασιλεία ἀπέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν δόξαν αὐτῆς. Φαμὲν δὴ Φώτιον τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην, τὸν φωτοειδῆ καὶ φωτοποιὸν ἄνθρωπον, τῆς ἱερωσύνης τὴν τελειότητα, τὸν γνώμονα τῆς ἀληθείας τὸν ἀδιάστροφον, τῆς ἀρετῆς τὸν κανόνα τὸν εὐθύτατον, τῆς σοφίας τὸ ἐνδιαίτημα, τὸ κειμήλιον τῶν καλῶν τὸ σεβάσμιον, τῶν ξένων τὸ καταφύγιον. 60)

Ἂν ποτε πραγματοποιηθῇ — καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ διότι εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ — ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρωτίστως ἡ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἕνας ἀπὸ τοὺς συντελεστὰς θὰ εἶναι καὶ ὁ ἀποκαθιστάμενος εἰς τὴν πραγματικήν του ὑπόστασιν μέγας Φώτιος.

Μέγα Ρεῦμα, 22 Ἰανουαρίου 1956.

† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

60) Μάνσι 17, στ. 432.

ΕΔΙΔΑΣΚΕΝ Ο ΜΕΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
ΟΤΙ ΕΙΧΕΝ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΝ ΨΥΧΗΝ (*)

ΕΘΕΩΡΗΣΑΜΕΝ τὰς ἐμμέσως πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν σχετιζομένας ἀθανασιανὰς πηγὰς ὡς ἀναγομένας εἰς τρεῖς κατηγορίας, καὶ δὴ πρῶτον μὲν εἰς τὴν καθόλου ἀνθρωπίνην σάρκα τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὰς ταύτῃ παρομαρτούσας ἐκδηλώσεις τοῦ ζῆν, τοῦ βούλεσθαι, τοῦ νοεῖν, τοῦ γινώσκειν, ἢ καί πως ὑλικώτερον, τοῦ πάσχειν, τοῦ θλίβεσθαι, τοῦ πεινᾶν, τοῦ διψεῖν κλπ., δεύτερον εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς «συγγενείας» ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων κατὰ φύσιν πρὸς τὸν Κύριον, τὸν καὶ «ἀδελφὸν» ἡμῶν εἰς τὸ κατὰ σάρκα, τρίτον δὲ καὶ τελικῶς εἰς τὸ κατὰ πάντα τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ Κυρίῳ (1).

Αὐτονόητον, ὅτι σύντρεις αἱ κατόψεις αὗται τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως καὶ αἱ ἐπὶ τούτων σαφεῖς ἀντιλήψεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου, στηρίζουσι τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ Κύριος ἐκέκτητο ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἥν, ὡς εἰκός, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγνοήσῃ, ὡς ἀλήθειαν θεολογικήν, ὁ ἡμέτερος Ἀλεξανδρινὸς Συγγραφεύς.

Ὄντως, διὰ μὲν τὸ πρῶτον σημεῖον, δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐὰν ὁ σαρκωθεὶς Κύριος εἶχεν ἐν τῇ κατὰ σάρκα ζωῇ Αὐτοῦ πάσας τὰς εἰς τὴν σάρκα προσιδιαζούσας ἐκδηλώσεις τοῦ εἶναι, ἐκτὸς ἁμαρτίας, καὶ δὴ παρὰ ταῖς πνευματικωτέραις ἐκδηλώσεσι τοῦ βούλεσθαι, τοῦ νοεῖν, τοῦ γινώσκειν κλπ., καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς ὑλικωτέρας καὶ ἁπτοτέρας, οἷαι αἱ τοῦ πάσχειν, τοῦ θλίβεσθαι, τοῦ πεινᾶν καὶ διψεῖν, τοῦ κοπιᾶν καὶ αἰσθάνεσθαι κάματον, τοῦ ἐξαντλεῖσθαι, τοῦ λιποψυχεῖν κλπ., αὐτονόητον ὅτι ἐν τῇ οὑτωσὶ ἐκδηλουμένῃ Ἐνσαρκώσει Αὐτοῦ ἔχομεν ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς, ἤτοι τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἅμα, ἅτε ἐκ τῆς συνδρομῆς ἀμφοτέρων, ὡς γνωστόν, ἀπαρτιζομένων ἁπασῶν τῶν ὡς ἄνω αἰσθητικῶν καταστάσεων, τῶν δύο τούτων στοιχείων, τῆς ψυχῆς δηλονότι καὶ τοῦ σώ-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου (Ἔτος 30 (1955), σελ. 98).

(1) Ἴδε ἀνωτέρω, Ἔτος 29 (1954), σελ. 446)447.

ματος, ὑφισταμένων ἐν ἑκάστῃ ἐκ τῶν ἔξω ἢ ἐκ τῶν ἔσω νύξεων καὶ τῶν ἀναλόγων ἐρεθισμῶν κοινήν, τρόπον τινά, σύσπασιν, ἐξ ἧς ἐν ἀκαριαίᾳ καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετοχῇ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς γεννᾶται ἐν τῷ ὅλῳ ἀνθρώπῳ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ αἴσθημα, αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ ἀντίληψις κ. οὕ. κ.. Εἶναι, ἄλλαις λέξεσι, τὸ πρῶτον τοῦτο στοιχεῖον ἐπὶ τοσούτῳ προαγωγὸν τῆς θέσεως ὅτι ἐκέκτητο, κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ὁ Κύριος ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἐφ' ὅσον πᾶσαι αἱ ὡς ἄνω ἐκδηλώσεις, τυγχάνουσαι κοιναὶ καὶ ἐπιμεμαρτυρημέναι ὑπὸ τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον καθόλου ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως καὶ ἐμπειρίας, συναντῶνται ἀναμφιλέκτως καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον στοιχεῖον, τῆς «συγγενείας» ἡμῶν πρὸς τὸν Κύριον εἰς τὸ κατὰ σάρκα, καὶ ὡς πρὸς τὸ τρίτον στοιχεῖον, τοῦ τελείου δηλονότι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως Αὐτοῦ καὶ τοῦ πάντι ὁμοίου ταύτης πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν, παρατηρητέον ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος διὰ πολλῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐνδιατρίβων εἰς τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ τοῦ Κυρίου καὶ ἡμῶν συστοιχίας ὁμοιοτήτων καὶ ἀναλογιῶν, ἐπιμαρτυρεῖ ἐμμέσως περὶ τῆς ἐκ τῆς ψυχῆς ἀπαρτίσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐν τῷ Κυρίῳ φύσεως, τῆς «συγγενοῦς» καὶ «ἀδελφῆς» τῇ ἡμετέρᾳ, τῆς καὶ τελείας κατὰ πάντα καὶ πανομοίου τῇ φύσει καὶ ὀντότητι, ἣν ἡμεῖς φέρομεν.

*
* *

Ἰδοὺ ἀναλυτικώτερον πῶς ἐκφράζεται ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ὁ Μ. Ἀθανάσιος.

Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον σημεῖον, τῶν διαφόρων δηλονότι ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεων τοῦ ζῆν καὶ τοῦ εἶναι ἐν τῷ Κυρίῳ, εἰς τὸν καὶ πρότερον ἀναφερθέντα Λόγον του «Κατὰ Ἀρειανῶν», τὸν συνταχθέντα τὸ 356, ἤτοι ἀρκούντως πρότερον τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συνόδου καὶ τοῦ Τόμου πρὸς Ἀντιοχεῖς (362), λέγει (Λόγος Γ', § 34) : «Ὅταν λέγηται πεινᾷν, καὶ διψεῖν, καὶ κάμνειν, καὶ μὴ εἰδέναι, καὶ καθεύδειν, καὶ κλαίειν, καὶ αἰτεῖν, καὶ φεύγειν, καὶ γεννᾶσθαι, καὶ παραιτεῖσθαι τὸ ποτήριον καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ τῆς σαρκός, λεχθείη ἂν ἀκολούθως ἀφ' ἑκάστου· Χριστοῦ οὖν πεινῶντος καὶ διψῶντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ μὴ εἰδέναι λέγοντος, καὶ ῥαπιζομένου, καὶ κάμνοντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ φοβουμένου καὶ κρυπτομένου σαρκί· καὶ λέγοντος· Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ τυπτομένου, καὶ λαμβάνοντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ ὅλως πάντα τὰ τοιαῦτα «ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί»... Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τις σκανδαλιζέσθω, ἀλλὰ μᾶλλον γινωσκέτω, ὡς τὴν φύσιν αὐτὸς ὁ Λόγος ἀπαθής ἐστι, καὶ ὅμως δι' ἣν ἐνεδύσατο σάρκα, λέγεται πε-

ρὶ αὐτοῦ ταῦτα, ἐπειδὴ τῆς μὲν σαρκὸς ἴδια ταῦτα, τοῦ δὲ Σωτῆρος ἴδιον αὐτὸ τὸ σῶμα» (2).

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, κατὰ μίαν ἑξαετίαν ὅλην προηγούμενον τοῦ ἔτους 362, ὅτε ὁ Μ. 'Αθανάσιος ρητῶς εἰσήγαγεν, ὡς ἐλέχθη, ἐν τῇ θεολογικῇ αὐτοῦ φρασεολογίᾳ τὸν περὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ Κυρίῳ λόγον, τονίζει — καίτοι ἰδιαζόντως ὑπογραμμίζεται τὸ στοιχεῖον «σαρκὶ» — τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας τοῦ κατ' ἄνθρωπον εἶναι, αἵτινες, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, προϋποθέτουσι, καὶ κατὰ τὴν ἁπλουστέραν ἔτι ἀνθρωπολογικὴν ἀνάλυσιν, τὸ ψυχικὸν στοιχεῖον.

Ὅτι δὲ ὁ Μ. 'Αθανάσιος, καίτοι θέτει τὸν τόνον τῆς βαρύτητος εἰς τὸν τύπον «σαρκί», ἤ, κατὰ τὴν βιβλικωτέραν ἔκφρασιν, «ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί», ἔχει ὑπ' ὄψιν του ἀμφότερα τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ στοιχεῖα, τὴν ψυχὴν ἅμα καὶ τὸ σῶμα, τοῦτο καταφαίνεται ἐκ δύο κυρίως λόγων. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς τελευταίας φράσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἀποσπάσματος, ἔνθα πάσας τὰς κατ' ἄνθρωπον ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου ἀποδίδων εἰς τὴν «σάρκα», ἣν Οὗτος ἐνεδύσατο, λέγει ὅτι ἦτο «τοῦ Σωτῆρος ἴδιον αὐτὸ τὸ σῶμα», ὅπερ σημαίνει ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο ἐκέκτητο τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρτίας προσωπικότητος, ὡς ἀνῆκον εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος· δεύτερον δὲ καὶ ἐξ ἄλλου παραλλήλου διασαφηνιστικοῦ χωρίου τοῦ Μ. 'Αθανασίου ἐκ τοῦ αὐτοῦ «Κατὰ 'Αρειανῶν» Λόγου του (Γ', § 30), ἔνθα καὶ βιβλικῶς ἀποδεικνύει ὁ ἱ. Πατήρ, ὅτι ὁ ὅρος «σὰρξ» ἐκφράζει τὸν ὅλον ἄνθρωπον. «...Ὁ Λόγος γάρ, ὡς εἶπεν 'Ιωάννης, σὰρξ ἐγένετο· τῆς Γραφῆς ἔθος ἐχούσης λέγειν σάρκα τὸν ἄνθρωπον, ὡς διὰ 'Ιωὴλ τοῦ προφήτου φησίν· «ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» ('Ιωὴλ 2, 28), καὶ ὡς ὁ Δανιὴλ εἴρηκε τῷ 'Αστυάγῃ· «Οὐ σέβομαι εἴδωλα χειροποίητα, ἀλλὰ τὸν ζῶντα Θεόν, τὸν κτίσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ἔχοντα πάσης σαρκὸς κυρείαν» (Δαν. 14, 4)· σάρκα γὰρ καὶ οὗτος καὶ 'Ιωὴλ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος λέγουσι» (3).

(2) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Κατὰ 'Αρειανῶν, Λόγος Γ', 34, PG 26, 396.

(3) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Κατὰ 'Αρειανῶν, Λόγος Γ', 30, PG 26, 388. Πρβλ. καὶ ὅσα λέγει εἰς τὴν 'Επιστολήν του «Πρὸς 'Επίκτητον Κορίνθου» (§ 8): «... Τὸ γὰρ παρὰ 'Ιωάννῃ λεγόμενον· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ταύτην ἔχει τὴν διάνοιαν, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου τοῦτο δυνατὸν εὑρεῖν· γέγραπται γὰρ παρὰ τῷ Παύλῳ· «Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε κατάρα». Καὶ ὥσπερ οὐκ αὐτὸς γέγονε κατάρα, ἀλλ' ὅτι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο κατάραν, εἴρηται κατάραν

Ἄλλωστε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν περίφημον «Πρὸς Ἀντιοχεῖς Τόμον» του ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἀσχολούμενος περὶ τὸ ἴδιον τοῦτο θέμα τῶν κατ' ἄνθρωπον ἐκδηλώσεων παρὰ τῷ Κυρίῳ, τῶν προϋποθετουσῶν τὴν ψυχήν, δὲν ἀναφέρει ταύτην ρητῶς, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ θεωρήσῃ τὴν παρασιώπησιν ταύτην ὡς προδίδουσαν ἄγνοιαν ἢ καὶ ἑκουσίαν ἄρνησιν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου τοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς ἐν τῷ Κυρίῳ. «Ὁ αὐτὸς δὲ ἦν σωματικῶς μὲν ὡς ἄνθρωπος πτύων, λέγει ὁ ἱ. Πατήρ, θεϊκῶς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ· καὶ σαρκὶ μὲν πάσχων, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος, θεϊκῶς δὲ ἀνοίγων τὰ μνημεῖα καὶ ἀνεγείρων νεκρούς· ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ οὕτω νοοῦντες, τὸ αὐτὸ φρονεῖν περὶ τῆς σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου..» (4).

Χαρακτηριστικὰ εἶναι καὶ ὅσα λέγει εἰς τὴν Ἐπιστολήν του «Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου, κατὰ τῶν αἱρετικῶν» (§ 6) : «. . . Καὶ δέδεικται πᾶσιν, ὅτι μὴ τὸ σῶμα ἦν ὁ Λόγος, ἀλλὰ σῶμα ἦν τοῦ Λόγου. Καὶ τοῦτο Θωμᾶς ἀναστὰν ἐκ νεκρῶν ἐψηλάφησε, καὶ εἶδεν ἐν αὐτῷ τοὺς τύπους τῶν ἥλων, οὓς ὑπέμεινεν αὐτὸς ὁ Λόγος, ὁρῶν καθηλουμένους ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, καί, δυνάμενος κωλύειν, οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ ἰδιοποιεῖτο τὰ τοῦ σώματος ἴδια, ὡς ἑαυτοῦ ὁ Λόγος ὁ ἀσώματος. Ἀμέλει τοῦ σώματος τυπτομένου παρὰ τοῦ ὑπηρέτου ὡς αὐτὸς πάσχων ἔλεγε· Τί μὲ δέρεις ; Καὶ ἄψαυστος ὢν ὁ Λόγος τῇ φύσει, ὅμως ἔλεγε· Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, καὶ τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· ἃ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἔπασχε σῶμα τοῦ Λόγου, ταῦτα, συνὼν αὐτῷ ὁ Λόγος, εἰς ἑαυτὸν ἀνέφερεν, ἵνα τῆς τοῦ Λόγου θεότητος μετασχεῖν δυνηθῶμεν. Καὶ ἦν παράδοξον, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ πάσχων καὶ μὴ πάσχων· πάσχων μέν, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔπασχε σῶμα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχοντι ἦν· μὴ πάσχων δέ, ὅτι τῇ φύσει Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀπαθής ἐστι» (5).

γεγονέναι, οὕτω καὶ σὰρξ γέγονεν οὐ τραπεὶς εἰς σάρκα, ἀλλ' ὅτι σάρκα ζῶσαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ τὸ εἰπεῖν· ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἴσον πάλιν ἐστιν εἰπεῖν· ὁ Λόγος ἄνθρωπος γέγονεν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἰωήλ· «ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (Ἰωὴλ 2, 28)· οὐ γὰρ ἕως τῶν ἀλόγων ζώων ἦν ἡ ἐπαγγελία, ἀλλ' εἰς ἀνθρώπους ἐστίν, ὧν ἕνεκα καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ὁ Κύριος». PG 26, 1061)1064.

(4) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς Τόμος, 7, PG 26, 805.

(5) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου Ἐπιστολή, 6, PG 26,

Θεωρητέα, νομίζω, ἀρκετὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἵνα καταδείξωσιν, ὅτι διὰ τὸν Μ. 'Αθανάσιον ἡ πραγματικότης αὕτη τῶν κατ' ἄνθρωπον ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου προϋποθέτει καὶ τὴν τῆς ψυχῆς παρουσίαν ἐν τῷ Θεανθρώπῳ 'Ιησοῦ, ἅτε καὶ ταύτης συμμετεχούσης, ἐν τῷ φυσιολογικῷ ἀνθρώπῳ, εἰς ἁπάσας τὰς βουλητικάς, νοητικὰς καὶ σωματικὰς ἐκδηλώσεις καὶ καταστάσεις αὐτοῦ.

*
* *

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον σημεῖον, τῆς «συγγενείας» ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα πρὸς τὸν Κύριον, αἱ ὑπάρχουσαι ἀθανασιαναὶ μαρτυρίαι εἶναι λίαν ἐκφραστικαί.

Εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ Διονυσίου 'Αλεξανδρείας» (§ 10) λέγει : «... Ἡμεῖς γὰρ τοῦ Κυρίου κατα σῶμα συγγενεῖς ἐσμεν· καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. Καὶ ὥσπερ ἐστὶ τὰ κλήματα ὁμοούσια τῆς ἀμπέλου, καὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμογενῆ τὰ σώματα ἔχοντες, τῷ σώματι τοῦ Κυρίου......» (6). Χαρακτηριστικὴ εἰς τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἶναι ἡ ἀνεπιφύλακτος ἀπὸ μέρους τοῦ ἱ. Πατρὸς χρησιμοποίησις ὡρισμένων ὅρων καὶ παρομοιώσεων, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τῆς ἐκφράσεως «συγγενεῖς κατὰ σῶμα», ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅρου «ὁμοούσιος» ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ παρομοιώσει τῶν κλημάτων τῆς ἀμπέλου, ἵνα ἀποδείξῃ τὸ ταυτόσημον καὶ ὁμοιογενὲς κατὰ πάντα τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου.

Εἰς δύο ἄλλας περιπτώσεις εὐθύτερον, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἅπτεται τοῦ σημείου τῆς ὑπάρξεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξαρτήσει πρὸς τὴν συγγένειαν καὶ ὁμοιότητα ἡμῶν πρὸς 'Εκεῖνον, καὶ δὴ ὅτε ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ 'Ιησοῦ. Οὕτω εἰς τὸ «Περὶ τῆς 'Ενσάρκου 'Επιφανείας» ἔργον του (§ 11) λέγει συνοπτικῶς ὅτι «... ἐπεὶ οὖν πρότερον πλούσιος ὤν, τουτέστι Θεός· ὕστερον δὲ πτωχὸς γέγονε, τουτέστιν ἄνθρωπος, καὶ ὡμοιώθη ἡμῖν κα-

---

1060. Πρβλ. καὶ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὸ ἔργον του «Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς 'Επιφανείας αὐτοῦ» (§ 22) : «Εἰ μὲν ἦν πάλιν νοσῆσαν τὸ σῶμα, καὶ ἐπ' ὄψει πάντων διαλυθεὶς ἀπ' αὐτοῦ ὁ Λόγος, ἀπρεπὲς μὲν ἦν τὸν τῶν ἄλλων τὰς νόσους θεραπεύοντα παρορᾶν τὸ ἴδιον ὄργανον ἐν νόσοις τηκόμενον». PG 25, 136.

(6) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Περὶ Διονυσίου 'Αλεξανδρείας, 10, PG 25, 496.

τ ὰ π ά ν τ α χ ω ρ ὶ ς ἁ μ α ρ τ ί α ς· καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἄ ν θ ρ ω π ο ς λ α μ β ά ν ε ι ζ ω ή ν, ὁ ἔχων ζωήν, αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ζωή» (7). Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ τὸ κέντρον τοῦ βάρους εὑρίσκεται ἐντετοπισμένον οὐχὶ μόνον εἰς τὴν κατὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν, ἣν ἀναφέρει ὁ ἱ. Πατήρ, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κύριος ἔλαβε ζωὴν καὶ ἤρξατο ὑπάρχειν ἐπὶ γῆς ὡς καὶ πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος λαμβάνει ζωὴν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως, ἐν ᾗ ἐγκαινιάζεται, οὕτως εἰπεῖν, μυστηριωδῶς ὅλως ἡ συνύπαρξις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐν ἀδιαλύτῳ μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου ἑνώσει καὶ συναφείᾳ. «Ὡς ἄνθρωπος λαμβάνει ζωήν», καὶ τὸ πρᾶγμα ἀποβαίνει ἐπὶ τοσούτῳ ἀξιοθαύμαστον ἐφ' ὅσον ὁ οὑτωσὶ λαμβάνων ζωὴν εἶναι ὁ «ἔχων ζωὴν» ἐν Ἑαυτῷ, Αὐτὸς Ὅστις «ἐστιν ἡ ζωή». Ἄλλωστε τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐκφράζει ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν, ὅταν ἀναφερόμενος εἰς διατυπωθείσας πλάνας ἀπὸ μέρους τινῶν, ὡς πρὸς τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου, προϋπαρχούσας δῆθεν παρὰ τῷ Υἱῷ καὶ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐν τῇ Μαρίᾳ συλλήψεως Αὐτοῦ, λέγει «... εἰκότως καταγνώσονται ἑαυτῶν πάντες οἱ νομίσαντες πρὸ τῆς Μαρίας εἶναι τὴν ἐξ αὐτῆς σάρκα, καὶ πρὸ ταύτης ἐσχηκέναι ψυχὴν ἀνθρωπίνην τὸν Λόγον, καὶ ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἀεὶ γεγενῆσθαι» (8). Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο κέκτηται ἰδιαιτέραν πως σημασίαν διὰ τὸ ὑπὸ μελέτην ζήτημα, διότι ἀποκλεῖον τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς δυναμένην νὰ προϋπάρχῃ τῆς Ἐνσαρκώσεως, καθιστᾷ τὴν ὕπαρξιν ταύτης βεβαίαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς Θείας Συλλήψεως καὶ ἐφ' ἑξῆς.

Ἐκτενέστερον ἐπανέρχεται εἰς τὸ θέμα αὐτὸ τοῦ τρόπου τῆς κατ' ἄνθρωπον γεννήσεως τοῦ Κυρίου εἰς ἑτέραν παράγραφον τῆς «Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου» Ἐπιστολῆς του (§ 5), ἔνθα λέγει : «... Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, καὶ λαβεῖν ὅμοιον ἡμῖν σῶμα. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὑπόκειται ἀληθῶς ἡ Μαρία, ἵν' ἐξ αὐτῆς τοῦτο λάβῃ, καὶ ὡς ἴδιον ὑπὲρ ἡμῶν αὐτὸ προσενέγκῃ...... Διὸ καὶ τοῦ τίκτειν μνημονεύει ἡ Γραφή, καί φησιν· Ἐσπαργάνωσε· καὶ ἐμακαρίζοντο οἱ μαστοί, οὓς ἐθήλασε, καὶ προσενέχθη θυσία, ὡς διανοίξαντος τοῦ τε-

(7) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Περὶ τῆς ἐνσάρκου Ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ κατὰ Ἀρειανῶν, 11, PG 26, 1004.

(8) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου Ἐπιστολή, 8, PG 26, 1064.

χθέντος τὴν μήτραν, ταῦτα δὲ πάντα, τικτούσης ἦν Παρθένου γνωρίσματα...... Τοῦτό ἐστι τὸ περιτμηθὲν ὀκταήμερον, τοῦτο Συμεὼν εἰς τὰς ἀγκάλας ἐδέξατο· τοῦτο γέγονε παιδίον καὶ ηὔξησε, δωδεκαετὲς γινόμενον καὶ εἰς τὸν τριακοστὸν ἐνιαυτὸν ἦλθεν. Οὐ γάρ, ὥς τινες ὑπενόησαν, ἡ οὐσία αὕτη τοῦ Λόγου τραπεῖσα περιετμήθη, ἀναλλοίωτος οὖσα, καὶ ἄτρεπτος· λέγοντος μὲν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος «Ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι», (Μαλαχ. 3, 6)· τοῦ δὲ Παύλου γράφοντος· «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας»· ἀλλ' ἐν τῷ περιτμηθέντι σώματι καὶ βασταχθέντι καὶ φαγόντι καὶ πιόντι καὶ καμόντι καὶ ἐν ξύλῳ καθηλωθέντι καὶ παθόντι, ἦν ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀσώματος τοῦ Θεοῦ Λόγος. Τοῦτο ἦν τὸ ἐν μνημείῳ τεθέν, ὅτε αὐτὸς ἐπορεύθη, μὴ χωρισθεὶς αὐτοῦ, κηρῦξαι καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος» (9).

Ἡ τόσον πιστὴ ἀπὸ μέρους τοῦ Μ. Ἀθανασίου παρακολούθησις τοῦ σώματος καὶ τῆς κατὰ σῶμα ζωῆς τοῦ Κυρίου διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐκφάνσεων αὐτῆς μέχρι καὶ τοῦ θανάτου, τοῦ τάφου καὶ τῆς εἰς Ἅδου καθόδου Αὐτοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν περὶ τῆς συμπαρουσίας τῆς ψυχῆς ἐν τῇ κατὰ σάρκα καθόλου ζωῇ, ἀποδεικνύουσιν, εἰ καὶ ἐμμέσως, τὴν πίστιν καὶ πεποίθησιν τοῦ ἱ. Πατρὸς εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐν τῷ Κυρίῳ ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι ἄλλωστε καὶ ὅλα ὅσα παραλλήλως λέγει ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐξομοιῶν καὶ ἀποκαλῶν τὸν Κύριον «ἀδελφὸν» ἡμῶν καὶ δὴ καὶ «πρωτότοκον». «.... Ἐπειδὴ τὸ κτιστὸν ἐνδυσάμενος γέγονεν ἡμῖν ὅμοιος κατὰ τὸ σῶμα, διὰ τοῦτο εἰκότως καὶ ἀ δ ε λ φ ὸ ς ἡμῶν καὶ π ρ ω τ ό τ ο κ ο ς ἐκλήθη. Εἰ γὰρ καὶ μεθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἀδελφὸς ἡμῶν διὰ τὴν τοῦ σώματος ὁμοίωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πρωτότοκος λέγεται καὶ ἔστιν ἡμῶν, ἐπειδή...» ἡμεῖς ὡς «σύσσωμοι τυγχάνοντες» σωζόμεθα δι' Αὐτοῦ (10). Ἐν τῷ περιφήμῳ «Πρὸς Ἀντιοχεῖς Τόμῳ» του, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν (§ 7) λέγει : «... καὶ μονογενὴς ὢν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γέγονεν ὁ αὐτὸς καὶ πρωτό-

---

(9) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου Ἐπιστολή, 5, PG 26, 1057. Πρβλ. ὡσαύτως καὶ τὴν «Ἐπιστολὴν πρὸς Μάξιμον Φιλόσοφον», 2 : «... Ἀλλ' ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας, αὐτὸς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου προῆλθεν ἄνθρωπος καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν». PG 26, 1088.

(10) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Κατὰ Ἀρειανῶν, Λόγος Β΄, 61, PG 26, 277.

τοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Διὸ οὐθ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἕτερος δὲ ὁ μετὰ Ἀβραάμ· οὐδ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ τὸν Λάζαρον ἐγείρας, ἕτερος δὲ ὁ πυνθανόμενος περὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἦν ἀνθρωπίνως λέγων «Ποῦ Λάζαρος κεῖται ;» θεϊκῶς δὲ τοῦτον ἀνεγείρων» (11).

***

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον σημεῖον, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου, ὅπερ καὶ συνεπάγεται φυσικῶς καὶ τὴν ἐν τελείᾳ συναφείᾳ καὶ συνυπάρξει μετὰ τοῦ σώματος παρουσίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προσληφθέντι σώματι, δέον νὰ σημειώσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι πάντα τὰ προλαβόντως ἐκτεθέντα ἀθανασιανὰ κείμενα ἀμεσώτερον ἢ ἐμμεσώτερον ἅπτονται τοῦ θέματος τούτου, εἴτε τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς σωτηρίας, ἣν προσεπόρισε τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ὁ Κύριος, εἴτε περὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, εἴτε προσέτι καὶ περὶ τῆς ὁμοίου κατὰ πάντα σαρκὸς Αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν. Ἄλλωστε καὶ γενικώτερον εἰπεῖν ἡ καθόλου περὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου φρασεολογία τοῦ ἱ. Πατρὸς ἀφήνει νὰ νοηθῇ, ὅτι ἡ Θεία Φύσις προσέλαβε οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν σάρκα, ἀλλὰ τὴν πεπροικισμένην δι' ὅλων τῶν ἀληθῶν στοιχείων καὶ τῶν τελειοτήτων, τῶν προσιδιαζουσῶν τῇ ἀνθρωπίνῃ ὀντότητι. Προωθεῖ δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψιν του πρὸς στήριξιν τοῦ σημείου τούτου τῆς ἐπιχειρηματολογίας αὐτοῦ περὶ τοῦ τελείου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου κατὰ πάντα καὶ ἄρα καὶ κατὰ τὴν ἣν ἐκέκτητο ἀνθρωπίνην ψυχήν, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ τονίζῃ ἰδιαζόντως ὄχι μόνον τὸ ὁμοιογενὲς τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ταυτόσημον τῆς γενεαλογίας ἡμῶν πρὸς τὴν τῆς Μητρὸς Αὐτοῦ Μαρίας καὶ τὴν προέλευσιν ταύτης, ὡς καὶ ἡμῶν, ἐκ τοῦ ἑνὸς Ἀδάμ.

Οὕτω εἰς τὴν καὶ πρότερον ἀναφερθεῖσαν Ἐπιστολήν του «Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου» (§ 7) λέγει : «ἀνθρώπινον ἄρα φύσει τὸ ἐκ τῆς Μαρίας κατὰ τὰς θείας Γραφάς, καὶ ἀ λ η θ ι ν ὸ ν ἦ ν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἀληθινὸν δὲ ἦν, ἐπεὶ ταὐτὸν ἦν τῷ ἡμετέρῳ· ἀδελφὴ γὰρ ἡμῶν ἡ Μαρία, ἐπεὶ καὶ πάντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐσμεν» (12). Εἰς δὲ τὸ «Περὶ τῆς Ἐνσάρκου Ἐπιφανείας» ἔργον του (§ 8) λέγει ρητῶς, ὅτι «... ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἑνωθεὶς σαρκί, γέγονε σάρξ, ἄ ν-

(11) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς Τόμος, 7, PG 26, 805.
(12) PG 26, 1061.

θρωπος τέλειος, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἑνωθέντες πνεύματι, γένωνται ἓν Πνεῦμα. Αὐτὸς οὖν ἐστι Θεὸς σαρκοφόρος, καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι πνευματοφόροι» (13).

***

ΚΑΤΑΚΛΕΙΟΝΤΕΣ τὴν παροῦσαν μελέτην ἡμῶν περὶ τοῦ ἐὰν ἐδίδασκεν ὁ μέγας Ἀλεξανδρινὸς Πατήρ, ὅτι εἶχεν ὁ Κύριος ἀνθρωπίνην ψυχήν, συνοψίζομεν τὰς μέχρι τοῦδε σκέψεις ἡμῶν εἰς τὰ κάτωθι τρία κεφαλαιωδέστερα σημεῖα :

α) Τὸ ὅλον θέμα, καίτοι ἐμφανισθὲν καὶ ἀπασχολῆσαν τοὺς συγχρόνους θεολόγους, ὡς ζήτημα περισσότερον χρονολογικὸν καὶ ὀλιγώτερον θεολογικόν, κέκτηται σπουδαιότητα κυρίως θεολογικὴν χριστολογικήν, διότι ἀποτελεῖ κεντρῷον σημεῖον τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅστις, εἴ γε ἐστερεῖτο, εἰς μίαν πρώτην περίοδον τῶν χριστολογικῶν αὐτοῦ ἀγώνων (πρὸ τοῦ 362), σαφοῦς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀντιλήψεως, θὰ ἤθελεν ἀσφαλῶς φωραθῇ πλανώμενος ἐπὶ καιριωτάτου σημείου τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας.

β) Καίτοι τυγχάνει ἀναντίρρητον ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 362 συντεθέντος «Πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς Τόμου» του ὁμιλεῖ σαφέστερον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης παρὰ τῷ Κυρίῳ ψυχῆς, ὅμως καὶ εἰς προγενέστερα τοῦ ἔτους ἐκείνου ἔργα του ἀφήνει νὰ νοηθῇ, ὅτι παραδέχεται τὴν ὕπαρξιν καὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρὰ τῷ σαρκωθέντι Λόγῳ, ὁ δὲ ῥητὸς τονισμὸς τοῦ στοιχείου τούτου εἰς τὰς μετὰ τὸ 362 ἀθανασιανὰς πηγὰς ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι νέαι καὶ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς διατυπωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ τῶν Ἀπολλιναριστῶν πεπλανημέναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δοξασίαι ἤγαγον τὸν ἱ. Πατέρα εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως χρησιμοποιήσῃ γλῶσσαν κατηγορηματικωτέραν.

γ) Τοῦ ὅλου θέματος κριθέντος καὶ ἐξετασθέντος ὑφ' ἡμῶν ὡς ἀναγομένου εἰς τὸ πλαίσιον τῆς καθαρᾶς θεολογίας, ἀπεδείξαμεν δι' ἀναλύσεως τῶν ὑπαρχουσῶν ἀθανασιανῶν μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρινὸς Πατήρ, ἀπό γε σωτηριολογικῆς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐν τῇ θεολογίᾳ ἀντιλήψεως τοῦ θανάτου, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐμμεσωτέρων περὶ τὸ θέμα τοῦτο συλλογισμῶν, οὓς εὐθὺς ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Κύριος ἐκέκτητο ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἀναφαινόμενος οὕτω ὁ ἱερὸς Πατὴρ καὶ κατὰ τοῦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ἀρχῆθεν

(13) PG 26, 996.

ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀμέσως μεταποστολικῆς ἐποχῆς, διαμορφωθεῖσαν γενικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τοῦ Κυρίου, ἣν τόσον χαρακτηριστικῶς ἐκφράζει ἐκ τῶν πρώτων Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ σαρκικὸν ἅμα καὶ πνευματικὸν ἐν τῷ Κυρίῳ στοιχεῖον καὶ λέγων ἐπιγραμματικῶς : «Εἷς ἰατρός ἐστι σαρκικός τε καὶ πνευματικός, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ, πρῶτον παθητὸς καὶ τότε ἀπαθής, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν» (14).

Δ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Καθηγητὴς τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

(14) ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Ἐφεσίους, 7, 2, PG 5, 651.

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
Β'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι.ΜΟΝΗΣ ΑΓ.ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ» *)

(105) ΑΡΙΘΜ. 113.

Ὀνομασία

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι 16

(106) ΑΡΙΘΜ. 114.

Ὀνομασία

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι 16 47)

(107) ΑΡΙΘΜ. 115.

Ὀνομασία

«Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλίαι ΛΒ' εἰς τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν».

---

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 452.

47) Τὸ περιεχόμενον τῶν Κωδίκων 109, 110, 111, 112, 113, 114 εἶναι ὅμοιον τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 16 Χειρογράφου τῆς 'Ι. Μονῆς Παναγίας Καμαριωτίσσης (Βλ. Αἰμιλ. Τσακοπούλου Κατάλογος Χειρογράφων Παναγίας Καμαριωτίσσης Α'., σελ. 37—42).

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,35X0,27. Φύλλα 363. Στίχοι σελ. 33. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ΛΒ΄. ὁμιλίαι εἰς τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν. 48)

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους.

(108) ΑΡΙΘΜ. 116.

Ὀνομασία

«Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν».

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,35X0,27.5. Φύλλα 181. Στίχοι σελ. 36. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει 37 ὁμιλίας 49) Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν Γένεσιν.

48) Εὑρίσκονται ἅπασαι ἐκδεδομέναι ἐν τῇ Πατρολογίᾳ Migne, τόμ. 53 (σελ. 21—374).

49) Εὑρίσκονται ἅπασαι ἐκδιδομέναι ἐν τῇ Πατρολογίᾳ Migne, τόμ. 54 (στήλ. 385—619).

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους. Κάτωθεν δὲ ταύτης διὰ νεωτέρας χειρός :

«1826 τῇ 4 Αὐγούστου ἐνεχειρίσθη παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου κὺρ Χρυσάνθου καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὴν ἁγίαν μονὴν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἥτις εὑρέθη εἰς τὸ κοινόν».

(109) ΑΡΙΘΜ. 117.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν» 50).

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,39Χ0,28. Φύλλα 152. Στίχοι σελίδων 34. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις νεωτέρας ἐποχῆς. Γραφὴ καλή. Διήρηται εἰς 24 τετράδια ἠριθμημένα ε—κη΄.

Περιεχόμενον

Χειρόγραφον ἄναρχον καὶ ἀτελές, οὗτινος τὸ σωζόμενον ἄρχεται ἀπὸ τῶν λέξεων τῆς ἑβδόμης ὁμιλίας : «ἀποκλείσαντες τὰ μετὰ ταῦτα σπουδῇ» καὶ λήγει εἰς τὰς λέξεις τῆς εἰκοστῆς ἕκτης ὁμιλίας : «εἶδες πῶς καθάπερ τὸ φῶς».Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς δύο μέρη ἐλλειπόντων φύλλων, τὸ μὲν σωζόμενον τῆς ἑβδόμης ὁμιλίας διακόπτεται, ἡ δὲ ἐνάτη εἶναι ἀτελὴς καὶ ἡ δεκάτη ἄναρχος».

50) Πατρολ. Migne, τόμ. 53 στήλ. 21 καὶ ἑξ.

(110) ΑΡΙΘΜ. 118.

'Ονομασία

«'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ὁμιλίαι εἴκοσι καὶ ἐννέα» 51).

'Εποχή

XIII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,31Χ0,24. Φύλλα 309. Στίχοι σελίδων 23. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. 'Ο Κῶδιξ διήρηται εἰς τετράδια 31 ἠριθμημένα καὶ σεσημασμένα κάτωθεν.

Περιεχόμενον

'Εν ἀρχῇ 8 φύλλα χάρτινα. Εἰς τὸ 8 β φύλ. ὑπάρχει ἡ γνωστὴ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους μετὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ. 'Ο Κῶδιξ εἶναι ἄναρχος καὶ ἀτελής, τοῦ σωζομένου ἀρχομένου μὲν ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς α΄. ὁμιλίας λέξεων : «καὶ τὰ ὅπλα δὲ τῶν στρατιωτῶν τούτων», λήγοντος δὲ εἰς τὰς ἐκ τῆς κθ΄. λέξεις : «ἐνταῦθα δὲ σαῦλε, σαῦλε, τί μὲ διώκεις».

(111) ΑΡΙΘΜ. 119.

'Ονομασία

«'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τό κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον 'Ομιλίαι τεσσαράκοντα καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς εἰκοστῆς ἕκτης» 52).

51) Πατρολογία Migne, τόμ. 57 στήλ. 13 καὶ ἑξ.

52) Ἔνθα ἀνωτέρω, στήλ. 333 καὶ ἑξ.

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,31Χ0,25. φ. 302. Στίχοι σελ. 31. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις νεωτέρας ἐποχῆς. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Κῶδιξ ἄναρχος, τοῦ σωζομένου ἀρχομένου ἀπὸ τῶν λέξεων «προσεδόκησεν ἄξιόν τι». Ἐν τῷ φ. 297 α—302 τοῦ χειρογράφου δι᾽ ἑτέρας χειρός :

«Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου λόγος εἰς τὴν θεόσωμον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰ. Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἅδη αὐτοῦ παραδόξως κατάβασιν» ἀρχόμενοι «Τί τοῦτο σήμερον» ἀλλ᾽ ἀτελὴς τοῦ σωζομένου λήγοντος εἰς τὰς λέξεις : «ὡς τάχιστα, καὶ οἱ μὲν εἰσερχόμενοι».

(112) ΑΡΙΘΜ. 120.

Ὀνομασία

«Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόνλως τοῦ Χρυσοστόμου, ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστήν».

Ἐποχή

XII αἰῶνος (1123).

Μεμβρ. 0,32Χ0,24. φ. 245. Στίχοι σελ. 30. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἁπλῆ. Γραφὴ στρογγυλόγραμμος καὶ ἀρίστη. Διατήρησις ἀρίστη.

Περιλαμβάνει 46 ὁμιλίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Διήρηται εἰς τετράδια 31 ἠριθμημένα καὶ σεσημειωμένα κάτωθεν.

Ἐν τῷ φ. 245 β ὑπάρχουσι :

1) Τὸ ὄνομα : «Δ α ν ι ή λ» ἐν μονογραφίᾳ καὶ

2) Σημείωσις 53) «Ἐν τούτῳ, ὅπερ ἐστὶ γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρχουσι μαργαριτάρια χοντρά, χρυσόκλαδα ἐνδύματα καὶ ὑάκινθοι τρεῖς καὶ ὁλόχρυσοι εἰκόνες, ἡ ἀνάστασις, ἡ σταύρωσις, ὁ χαιρετισμός, ἡ ταφή, οἱ λειμῶνες τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος, ἔτος στφπδ΄.».

3) Ἑτέρα σημείωσις διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «+ κατὰ Ἀπρίλιον ἰνδ. α΄. ἔτους στχλα΄ ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος παρὰ μοναχοῦ θαδαίου καὶ ἀναξίως διακόνου».

4) Ἑτέρα σημείωσις δι᾽ ἄλλης γραφῆς : «+ μηνὶ Φεβρουαρίου ἰνδ. β΄. ἀναγιγνωσκομένη ἡ παροῦσα βίβλος ἐτελειώθη παρὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Κυρίλλου μοναχοῦ καὶ ἀναξίως διακόνου τοῦ ἁγιοδιμιδήτου, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες λέγετε ὁ Θεὸς σώσει αὐτόν».

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος καὶ ἐπὶ χαρτίνου φύλλου : «Ἐδέθη τὸ παρὸν βιβλίον, δαπάνη τοῦ τιμιωτάτου κὺρ Ἀθανασίου Σαράφη, αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ τε καὶ τῶν γονέων, ὅστις δὲ βουληθείη ἀποξενῶσαι αὐτὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦδε μοναστηρίου τῆς ἁγίας τριάδος, ἔστω ἀσυγχώρητος καὶ ὑπόδικος τοῦ αἰωνίου πυρὸς αψοη΄. ὀκτωβρίου ιστ΄.».

(113) ΑΡΙΘΜ. 121.

Ὀ ν ο μ α σ ί α

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τόν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον» 54).

Ἐ π ο χ ή

XII αἰῶνος.

---

53) Ἡ σημείωσις αὕτη εἶναι λίαν δυσανάγνωστος. Πιθανῶς περιγράφεται ἐγκόλπιον ἢ ἄλλον τι λίαν πολύτιμον, ἴσως δὲ καὶ Ἐκκλησία.

54) Ἔνθ. ἀνωτέρω τόμ. 59, στήλ. 23 καὶ ἑξ.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,31Χ0,22. φ. 365. Στίχοι σελ. 30. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς τελευταίας 42 ὁμιλίας ἀπὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ἑβδόμης μέχρι τῆς ὀγδοηκοστῆς ὀγδόης, τούτων δὲ ἡ τεσσαρακοστὴ ἑβδόμη διακόπτεται ἐλλείποντος ἑνὸς φύλλου. Διήρηται εἰς τετράδια 33.

Ἐν χαρτίνῳ φύλλῳ ἐπὶ τοῦ πώματος κεκολλημένῳ σεσημείωται : «1778 Ἰουλίου ε΄. τὸ παρὸν βιβλίον τὸ χρυσοστομικόν, ἐξήγησις τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου Εὐαγγελίου τόμος β΄. ἐδέθη διὰ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου κὺρ Βασιλείου Βαρλαάμη σαφάφη εἰς μνημόσυνον αἰώνιον, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ τε καὶ τῶν γονέων».

Ἐν τῷ φ. 2 α ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους μετὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ.

Ἐν τέλει ὑπάρχει ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος ἀνορθόγραφος σημείωσις :

«Τὸ παρὸν δεύτερον βιβλίον τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἐδέθη παρ' ἐμοῦ τοῦ μπαλκαράμι καὶ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν μουσοῦρι εἰς τὴν λαύραν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τοῦ καλαμῶνος, ἤτοι τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου π(ατρὸ)ς ἡμῶν γερασίμου τοῦ μεγάλου τοῦ πλησίον τῆς ἐρήμου τοῦ ἐν ποταμοῖς ἁγιωτάτου Ἰορδάνου καὶ ὥςστις αὐτὸ ὑστερήσαι, εἰς τὴν ἁγίαν λαύραν, νὰ ἔχῃ τὰς ἀρὰς τῶν ΤΙΗ΄. θεοφόρων τῶν ἐν νικαίᾳ καὶ τῶν ἁγίων κτιτόρων τῆς αὐτῆς ἁγίας μονῆς».

(114) ΑΡΙΘΜ. 122.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, αἱ πρῶται τεσσαράκοντα καὶ ἓξ Ὁμιλίαι» 55).

55) Ἔνθ. ἀνωτέρω, στήλ. 24—207.

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Μεμβρ. 0,35X0,26. φ. 225. Σίτχοι σελ. 29. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις νεωτάτης ἐποχῆς.

Περιεχόμενον

Διήρηται εἰς 34 τετράδια, ὧν ἐλλείπουσι τὸ πρῶτον καὶ τὸ τέταρτον.

Τὸ σωζόμενον ἄρχεται τῶν λέξεων τῶν ἐκ τῆς δευτέρας ὁμιλίας : «ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα ἔχων οὐδὲν ἀνθρώπων».

Ἐλλείποντος καὶ τοῦ τετάρτου τετραδίου, ἐκ τῆς τετάρτης Ὁμιλίας ἐλάχιστον μέρος σώζεται καὶ τῆς πέμπτης, ἐλλείπει ἡ ἀρχή. Ἐν τῷ φ. 224 β ἡ ἔμμετρος σημείωσις τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Μητροφάνους.

(115) ΑΡΙΘΜ. 123.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον αἱ τελευταῖαι τριάκοντα καὶ ἐννέα Ὁμιλίαι ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς μέχρι τῆς ὀγδοηκοστῆς ὀγδόης» 56),

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,32X0,34. φ. 296. Στίχοι σελ. 35. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

---

56) Ἔνθ. ἀνωτέρω στήλ. 277 καὶ ἑξ.

Περιεχόμενον

Ἐλλειπόντων ἐν τῷ μέσῳ, τῆς μὲν 50ῆς ὁμιλίας σώζεται μόνον ἡ ἀρχή. ἡ δὲ 51η εἶναι ἄναρχος, παρομοίως καὶ ἡ 65η.

Ἐπὶ τμήματος περγαμηνῆς κεκολλημένη τῇ τελευταίᾳ σελίδι, σεσημείωται διὰ χειρὸς ἀγραμμάτου :

«Ἠγωράσα τῶ παρῶν βηβλιών ων εστι κατὰ Ἰω(άννην) εὐ(αγγέλιον) ἀνδριανὸς ἐν μηνὶ δεκεμβρ. α ἰνδ. ΙΓ ἔτους στπμ.γ).

(116) ΑΡΙΘΜ. 124.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β΄. ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίας τριάκοντα» 57).

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,31Χ0,23. φ. 204. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Ἄναρχον καὶ ἀτελὲς ὂν τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀναπεπλήρωται ὑπὸ χειρὸς XVI—XVII αἰῶνος διὰ χαρτίνων φύλλων, τριῶν ἔμπροσθεν καὶ τριῶν ὄπισθεν. Ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς α΄. ὁμιλίας λέξεων : «εἰρημένων καὶ χρόνος πολλὴν δίδωσιν» καὶ λήγει εἰς τὰς ἐκ τῆς κθ΄. ὁμιλίας λέξεις «κατὰ τὰ λυπηρὰ κἂν θάνατον εἴπῃς κἂν πενίαν».

57) Πατρολ. Migne, τόμ. 61, στήλ. 381—610.

(117) ΑΡΙΘΜ. 125.

Ἐποχή

«Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς διαφόρους Ἐπιστολάς».

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης 0,30Χ0,22. φ. 277. Στίχοι σελίδων 27. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Περιεχόμενον

Ὁ Κῶδιξ περιέχει :

1) Ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν. 58)

2) Ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολήν. 59)

3) Ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολήν. 60)

Ἐπὶ τοῦ πώματος ὑπάρχουσι προσκεκολλημένα καὶ πρὸς ἄλληλα συνηρμοσμένα δύο φύλλα. Ἐν τῷ πρώτῳ ὑπάρχει : «Πασχάλιον σὺν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ», ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ σημειοῦνται αἱ ἡμέραι τῶν μηνῶν, καθ' ἃς συμπίπτει ἡ νέα σελήνη ἐν ἑκάστῳ ἔτει τοῦ κύκλου τῆς σελήνης».

---

58) Ἔνθ. ἀνωτέρω τόμ. 63, στήλ. 9 καὶ ἑξ.

59) Ἔνθ. ἀνωτ. τόμ. 61, στήλ. 611 καὶ ἑξ.

60) Ἔνθ. ἀνωτ., τόμ. 62, στήλ. 703 καὶ ἑξ.

(118) ΑΡΙΘΜ. 126.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» 61).

Ἐποχή

XIV αἰῶνος (1354)

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης 0,28Χ0,20. φ. 381. Στίχοι σελίδων 38. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Τὸ περιεχόμενον, ὁ ἀντιγραφεὺς καὶ ἡ ἐποχὴ δείκνυνται ἐκ τῆς σημειώσεως τοῦ γραφέως εὑρισκομένης ἐν τῷ φύλ. 381 β : «Δόξα σοι ὁ Θεὸς δόξασοι καὶ πάλιν τρισσῶς δόξα σοι. Τὰ δ' ἐστὶν ἃ περιέχει ἡ βίβλος αὕτη, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ μακαρίου Παύλου τῶν παρὰ τοῦ Χρυσοστόμου πατρὸς ἐξηγηθεισῶν, τὰς πρὸς Κορινθίους δύο ἐπιστολάς, τὴν προτέραν δι' ὁμιλιῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων, τὴν δευτέραν δι' ὁμιλιῶν τριάκοντα, τὰς πρὸς θεσσαλονικεῖς δύο, τὴν προτέραν δι' ὁμιλιῶν ἕνδεκα, τὴν δευτέραν δι' ὁμιλιῶν πέντε, τὰς πρὸς Τιμόθεον δύο, τὴν προτέραν δι' ὁμιλιῶν ὀκτὼ καὶ δέκα, τὴν δευτέραν δι' ὁμιλιῶν δέκα.

Τὴν πρὸς Τίτον δι' ὁμιλιῶν ἓξ καὶ τὴν πρὸς Φιλήμονα δι' ὁμιλιῶν τριῶν. Ὁμοῦ ἐπιστολαὶ ὀκτώ, Ὁμιλίαι ρκζ΄. Ἐποιήθη δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς ἱερέως καὶ ἁμαρτωλοῦ Δημητρίου τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἐν τῇ θεοδοξάστῳ καὶ θεομεγαλύντῳ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐνταῦθα γενομένου καὶ τῷ πόθῳ τρωθέντος, ἐπεὶ βουληθεὶς διεξιέναι τὴν τῶν ἐπιστολῶν ἐξήγησιν τοῦ Χρυσοστόμου πατρός, ἠρξάμην, καὶ πόθος μοι προσε-

---

61) Ἔνθ. ἀνωτέρω τόμ. 50, στήλ. 473 καὶ ἑξ.

γίνετο, οἷος θερμὸς καὶ οὐ καθεκτός, πρὸς τὸ μὴ ἐπιχειρῆσαι ποιῆσαι γράψαι καὶ δὴ καὶ πεπόνηται Θεοῦ ἐνισχύσαντος, διὰ τῶν πρεσβειῶν τοῦ τε μεγάλου Παύλου καὶ τοῦ Χρυσορρήμονος 'Ιωάννου, μάλιστα διὰ τὸ ἐνδεὲς τῆς ἐμῆς πατρίδος, ὑστερουμένης τῆς τοιαύτης τῶν ἐπιστολῶν ἐξηγήσεως, ἤδη δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται αὐτῇ. "Ολβος ψυχικὸς ἀναφαίρετος, μόνον εἰ μετ' ἐπιμελείας οἱ οἰκήτορες διεξιέναι βούλοιντο, καὶ τὴν ὠφέλειαν καρποῦσθαι, ὃ καὶ εὔχομαι, ποθοῦντας ἐγκύπτειν καὶ τοὺς καρποὺς τρυγᾶν καὶ τῶν ἰαμάτων ἀρύεσθαι τῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλωμένων».

''Ετελειώθη ἐν ἔτει στωξϐ ἰνδ. ζ΄. μηνὶ 'Ιουλίῳ τριακοστῇ, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ».

(119) ΑΡΙΘΜ. 121.

'Ονομασία

«'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγοι διάφοροι».

'Εποχή

XII αἰῶνος.

Μεμβρ. 0,35Χ0,26. Φύλλα 109. Στίχοι σελ. 30. Σελίδες δίστηλοι. Στάχωσις ἁπλῆ. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Χειρόγραφον ἄναρχον καὶ ἀτελές, οὗτινος τὸ σωζόμενον ἄρχεται μὲν τῶν λέξεων : «ψυχὰς σημειομένων», λήγει δὲ εἰς τὰς λέξεις «οὕτω μετὰ παρρησίας».

Περιέχονται :

1) φ. 1—3 α : Λόγος ἀγνώστου τίτλου, ἄναρχος, οὗτινος τὸ σωζόμενον ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῶν λέξεων ἀφ' ὧν καὶ τὸ χειρόγραφον, λήγει δὲ εἰς τὰς λέξεις : «καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀτρώτους ἀπὸ πάσης κατακρίσεως καὶ μνησικακίας ἀξιωθείημεν χάριτι κ.τ.λ.».

2) φ. 3 α—12 β : «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ ὑπομονῆς καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας ἀδιαδόχου τε τῶν δικαίων βασιλείας καὶ ἀτελευτήτου τῶν ἁμαρτωλῶν κολάσεως ὑπόθεσίς τε ἐξομολογήσεως καὶ πρὸς τὴν τῶν θείων γραφῶν μελέτην προτροπή». Ἀρχ. : «Λαμπρὸς βίος τῶν δικαίων». 62)

3) φ. 13 α—31 α : «Βίος τῆς ὁσίας μαρίας τῆς αἰγυπτίας τῆς ἀπὸ ἑταιρίδων ὁσίως ἀσκησάσης κατὰ τὴν ἔρημον».

Ἀρχ. : «Μυστήριον βασιλέως κρύπτειν καλόν».

4) φ. 31 α—40 α : «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας καὶ εἰς τὸ μὴ ὄντως σφοδρῶς θρηνεῖν τοὺς τελευτῶντας».

Ἀρχ. : «Φέρε σήμερον μάλιστα τῶν προτέρων ἡμερῶν».

5) φ. 40 α—46 α : «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ νηστείας καὶ τίνος ἕνεκεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἤρξατο τῆς ἱστορίας ὁ Μωϋσῆς».

Ἀρχ. : «Ἡδὺ μὲν ναύταις τὸ ἔαρ, ἡδὺ καὶ γῇ πόνοις».

6) φ. 46 α—55 β : «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ νηστείας καὶ ἐλεημοσύνης».

Ἀρχ. : «Καλὴ μὲν ἡ νηστεία, καλὴ καὶ ἡ τῶν γραφῶν ἀνάγνωσις».

7) φ. 55 β—68 α : «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ ψευδοπροφητῶν καὶ ψευδοδιδασκάλων καὶ ἀθέων αἱρετικῶν καὶ περὶ σημείων τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐρρέθη δὲ μέλλοντος αὐτοῦ ἐκδημεῖν τοῦ σώματος».

Ἀρχ.: «Ὀδυνηρὸς ὁ λόγος καθ' ὅτι καὶ ἔσχατος, ὥς μοι δεδήλωται».

8) φ. 68 α—70 β : «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ νηστείας».

---

62) Ἐκ τῶν νόθων λόγων τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου. Βλ. Πατρολ. Migne τόμ. 64, στήλ. 937.

Ἀρχ. : «Ἧκεν σήμερον Ἱερεμίας».

9) φ. 71 α—79 β : «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ νηστείας».

Ἀρχ. : «Ἱλασμῶν ὁ καιρὸς καὶ μὴ παρίδωμεν τὸ εὔκαιρον».

10) φ. 79 β—88 β : «Τοῦ αὐτοῦ· ὑφήγησις προσευχῆς καὶ ἀρίστης πολιτείας, ἑρμηνευούσης τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνήρηται ἡ μετάνοια».

Ἀρχ. : «Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ φιλάνθρωπος δεσπότης καὶ κτίστης πάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ποιημάτων»'

11) 88 β—92 β: «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ προσευχῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας».

Ἀρχ. : «Ἀμφοτέρων ἕνεκα προσήκει».

12) φ. 93—100 β : «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παρείσβασιν τῶν ἁγίων νηστειῶν καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην».

Ἀρχ. : «Φαιδρὰ σήμερον ἡμῖν ἡ πανήγυρις καὶ λαμπρότερος τοῦ συνήθους ὁ σύλλογος».

13) φ. 101—104 α : «Τοῦ αὐτοῦ, ὁμιλία τί δήποτε ἐπὶ μὲν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἄλλων, εἶπε Γενηθήτω, ἐπὶ δὲ ἀνθρώπου, ποιήσωμεν καὶ τί ποτὲ ἐστὶν τὸ κατ' εἰκόνα».

Ἀρχ. : «Ἄρα μέμνησθε τῶν ζητημάτων τῶν πρώτων προτεθέντων ὑμῖν».

14) φ. 104 β—107 β : Τοῦ αὐτοῦ, «ὁμιλία τί ἐστὶν τὸ καθ' ὁμοίωσιν καὶ τίνος ἕνεκεν τοῦ Θεοῦ εἰπόντος τῶν θηρίων ἡμᾶς ἄρχειν οὐκ ἄρχωμεν καὶ ὅτι κηδεμονίας τοῦτο πολλῆς».

Ἀρχ. : «Ὥσπερ τῶν σπειρόντων ὄφελος οὐδέν, ὅταν παρὰ τὴν ὁδὸν ρίπτουν τὰ σπέρματα».

15) φ. 107 β—109 β : «Τοῦ αὐτοῦ, ὁμιλία, ὅτι οὐ διὰ τὸν Ἀδὰμ

κολαζόμεθα καὶ ὅτι μείζονα τὸν δι' ἐκείνου εἰσενεχθέντων λυπηρῶν τὰ χρηστότερα, ἐὰν ἐν ἑαυτοῖς προσέχωμεν καὶ περὶ ἐλεημοσύνης».

Ἀρχ. : «Ὑμεῖς μὲν ἴσως νομίζετε». Ἀτελής.

(120) ΑΡΙΘΜ. 128.

Ὀνομασία

«Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως βίβλος, ἡ λεγομένη Μαργαρῖται».

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης βομβύκινος 63) 0.29.50Χ21. φ. 257. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 38.

---

63) Σώζεται ἱκανῶς μέγας ἀριθμὸς ἀρχαίων χειρογράφων ἐπὶ χάρτου (charta). Ἐγινώσκετο δ' ἐν τοῖς μέσοις αἰῶσι καὶ ὡς βομβύκινος χάρτης, ξυλοχάρτιον - ξυλότευκτον (charta bombycina, gossypina, cuttunca). Μέχρι δὲ τῶν νεωτάτων χρόνων ἐνομίζετο χάρτης βαμβάκινος, ἤτοι κατασκευαζόμενος ἐκ τοῦ ἐριοφόρου καρποῦ τοῦ φυτοῦ βάμβακος. Εἶναι δ' ὁ χάρτης οὗτος στερεός, ἀποχρώσεως κιτρινωπῆς καὶ στιλπνὸς τὴν ὄψιν. Ἐκ δὲ τῆς στιλπνότητος αὐτοῦ ταύτης προῆλθε, καθ' ἃ φαίνεται, ἄλλο ὄνομα αὐτοῦ, τὸ τοῦ σηρικοῦ χάρτου (charta serica). Εἰσαχθεὶς δὲ διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Εὐρώπην ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου : (Schedula diversarum artium I. 24 ἔκδοσ. R. Hendrie 1848 σελ. 28), νεολατίνου συγγραφέως τοῦ 12ου αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα ἑλληνικῆς περγαμηνῆς (pergamena graeca), περὶ ἧς ἄλλως προσθέτει, ὅτι κατασκευάζεται ἐκ τοῦ ἐρίου ξύλου (quae fit ex lana ligni). Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρξεν ἡ χρῆσις τοῦ βομβυκίνου χάρτου λίαν διαδεδομένη πρὸ τῶν μέσων τοῦ 13ου αἰῶνος, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἑλληνικῶν χαρτώων τῶν ἐκ τούτων τῶν χρόνων μέχρις ἡμῶν σωζομένων. Ἤδη δὲ ὑπερμεσοῦντος τοῦ 14ου αἰῶνος, ὁ χάρτης ἦτο ἐν κοινοτάτῃ χρήσει καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἤρχισε νὰ ἀντικαθιστᾷ τὴν περγαμηνὴν πρὸς γραφὴν βιβλίων, τέλος δ' ἐξεδίωξεν αὐτὴν βαθμηδὸν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα.

1) φ. 1 β—10 β : «Λόγος α΄. ἐλέχθη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους». 64)

Ἀρχ. : «Ἐβουλόμην ὑμῖν ἀποδοῦναι τὰ λείψανα σήμερον τῆς ὑποθέσεως, περὶ ἧς καὶ πρώην ἡμῖν διελέχθην».

2) φ. 10 β—16 β : «Τοῦ αὐτοῦ. Κατ' Ἰουδαίων εἰς τὰς σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. Ἐλέχθη δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ». 65)

Ἀρχ. : «Πάλιν οἱ δείλαιοι καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀθλιώτεροι».

3) φ. 16 β—30 β : «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰουδαίους λόγος ε΄.».

Ἀρχ. : «Πόθεν ἡμῖν ἄρα πλείων ὁ σύλλογος γέγονε σήμερον ;»

4) φ. 30 β—38 α : «Τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῇ προτεραίᾳ μακρὰν ὁμιλίαν εἰπὼν κατὰ Ἰουδαίων καὶ βράγχῳ κατασχεθείς, ἀπὸ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων, νῦν ταύτην εἶπεν». 66)

Ἀρχ. : «Τὰ θηρία ἕως μὲν ἂν τὰς ὕλας νέμηται, καὶ τῆς πρὸς ἀνθρώπους μάχης ἀμελέτητα ὄντα τυγχάνῃ».

5) 38 β—48 α : «Τοῦ αὐτοῦ κατ' Ἰουδαίων λόγος ε΄.). 67)

Ἀρχ. : «Παρῆλθεν ἡ νηστεία τῶν Ἰουδαίων, μᾶλλον δὲ ἡ μέθη τῶν Ἰουδαίων».

6) 48 β—61 α : «Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὰς Καλάνδας, κατὰ μεθυόντων καὶ περὶ τῶν εἰς καπηλεῖα εἰσιόντων καὶ ὅτι τὸν διδάσκαλον οὐ χρὴ ἀπογινώσκειν τῶν μαθητῶν κἂν πρὸς τὸ παρὸν μὴ πείθωνται καὶ εἰς τὸν Λάζαρον». 68)

Ἀρχ. : «Τὴν χθὲς ἡμέραν ἑορτὴν οὖσαν διαβολικήν, ἐποιήσατε ἑορτὴν πνευματικήν».

(Συνεχίζεται)

64) Πατρολογία Migne τόμ. 48, στήλ. 843—871.

65) Αὐτόθι στήλ. 871.

66) Αὐτόθι στήλ. 883 καὶ ἑξ.

67) Αὐτόθι στήλ. 927 καὶ ἑξ.

68) Αὐτόθι στήλ. 963 καὶ ἑξῆς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Κατωτέρω δημοσιεύεται ἔκθεσις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰκονίου κ. Ἰακώβου περὶ τῆς εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐπισκέψεως τοῦ Μακ. Πατριάρχου Βελιγραδίου κ. Βικεντίου.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Μετασχών, ἐντολῇ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος ὑποδεχθείσης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην τῆς Σερβίας κ. Βικέντιον καὶ τὴν ἀκολουθίαν Αὐτοῦ τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς, ἧς τὸ ἕτερον μέλος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κασσανδρείας κ. Καλλίνικος, εὐλαβῶς ὑποβάλλω τὰ ἀκόλουθα :

Ἀναχωρήσαντες ἐκ Θεσσαλονίκης τὴν πρωΐαν τῆς 3ης Νοεμβρίου 1955 διεπεραιώθημεν μέσῳ Ἱερισσοῦ καὶ Τρυπητῆς εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἔνθα ἐπ' ὀλίγον ἀναπαυθέντες ἀνεχωρήσαμεν διὰ Καρυάς, ἀφικόμενοι περὶ τὴν 6ην ἀπογευματινήν. Ἐν Καρυαῖς, ἐν τῇ γενομένῃ μοι, ὡς ἐπισκεπτομένῳ τὸ πρῶτον μετὰ τὴν εἰς Ἀρχιερέα ἐκλογήν μου τὸν Ἱερὸν Τόπον, ἐπισήμῳ ὑποδοχῇ καὶ τῇ ψαλείσῃ δοξολογίᾳ ἀπὸ μέρους τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος προσεφώνησέ με ὁ Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱ. Μονῆς Μεγίστης Λαύρας Προηγούμενος Νίκανδρος, διατρανώσας τὰ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν υἱϊκὰ αἰσθήματα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων καὶ παρακαλέσας ὅπως ὑποβάλω τῇ Ὑμετέρᾳ Θειοτάτῃ Παναγιότητι καὶ τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ τὴν βαθεῖαν πάντων εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ στοργικὸν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Τόπου ἐνδιαφέρον, ὃν εὐχαριστήσας ἐν ἀντιφωνήσει, διεβίβασα πρὸς πάντας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὸν Ἐντιμότατον κ. Διοικητήν, τοὺς ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι Ἀντιπροσώπους τῶν Ἱ. Μονῶν, τὸν Σχολάρχην καὶ τοὺς μαθητὰς τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, ἐπιδοὺς ἅμα καὶ τὴν ὑπ' ἐμοῦ κομισθεῖσαν ἐπίσημον Πρᾶξιν τῆς ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐντάξεως τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου. Τὸ ἑσπέρας κατελύσαμεν ἐν τῷ Ἀντιπροσω-

πείῳ τῆς Ἱ. Μονῆς Βατοπαιδίου. Τὴν ἑπομένην ἐπεσκέφθημεν τὸν κ. Διοικητήν, εἶτα δὲ προσκληθέντες μετέσχομεν τῆς συνεδρίας τῆς Ἱ. Κοινότητος, καθ' ἣν ἐκανονίσθησαν αἱ λεπτομέρειαι τῆς ὑποδοχῆς καὶ φιλοξενίας τοῦ Μακ. Πατριάρχου Σερβίας καὶ τῆς ἀκολουθίας Αὐτοῦ. Τὸ απόγευμα ἐπεσκέφθησαν τὴν ἐν τῇ Ἱ. Σκήτῃ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Ἀθωνιάδα Σχολὴν γενόμενοι δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου, τῶν Καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς. Παρακολουθήσαντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τῆς Σχολῆς, περιήλθομεν τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς, εἶτα δὲ ἐν εἰδικῇ συγκεντρώσει τῶν Καθηγητῶν καὶ μαθητῶν ὁ Πανοσιολ. Σχολάρχης κ. Ναθαναὴλ ἐξέφρασε πρὸς τὴν Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν τὴν ἰδιαιτέραν χαρὰν τῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ταύτῃ καὶ διετράνωσε τὴν πολλὴν τῆς Σχολῆς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον διὰ τὸ ἐπιδεικνυόμενον στοργικὸν ἐνδιαφέρον, διαβεβαιώσας ἅμα ὅτι ἡ Σχολὴ χάρις εἰς τὴν μέριμναν καὶ τὴν στοργὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τὴν συναντίληψιν καὶ ἀρωγὴν τῶν Ἱ. Μονῶν θέλει πλήρως ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ μέρους τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας ἀπήντησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης εὐχαριστήσας καὶ συγχαρεὶς τὸν Πανοσιολ. Ἅγιον Σχολάρχην καὶ τοὺς Καθηγητὰς διὰ τὸ ἐπιτελούμενον ἐν τῇ Σχολῇ ἔργον, ἀπηύθυνεν ὑποθήκας καὶ συμβουλὰς πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐξάρας τὴν ἱερότητα τοῦ μοναχικοῦ ἰδεώδους καὶ διαβιβάσας πρὸς πάντας τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος.

Τὸ Σάββατον, 5ην Νοεμβρίου, ἀφίκετο εἰς Δάφνην, περὶ ὥραν 9ην πρωϊνήν, τὸ πολεμικὸν σκάφος «Πυρπολητής», οὗτινος ἐπέβαινεν ἡ Α. Μακαριότης μετὰ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς. Ἐν τῷ λιμένι ὑπεδέχθησαν Αὐτὴν ὁ Ἐντιμ. Διοικητὴς τοῦ Ἁγίου Ὄρους κ. Ι. Κωνσταντόπουλος μετὰ τριμελοῦς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καὶ αἱ Ἀρχαὶ τῆς Χωροφυλακῆς. Ἡ Ἀκολουθία τῆς Α. Μακαριότητος ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν Θεοφ. Ἐπισκόπων Βανάτης Βησσαρίωνος καὶ Βουδημίου Γερμανοῦ, τῶν Σταυροφόρων Πρωθιερέων Ἀλεξάνδρου Λαζάρεβιτς καὶ Ντουσὰν Βάσιτς, τῶν Πρωθιερέων Μίλλαν Ραντεκά, τοῦ Ἱερέως Τσβέτκο Κριστέβσκυ, τοῦ Πρωτοδιακόνου καὶ Γραμματέως τῆς Α. Μακαριότητος Γεωργίου Ζούνιτς, τοῦ Πρωτοδιακόνου καὶ Διδάκτορος Θεολογίας Ντσεντομὶρ Ντράσκοβιτς, Καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἠλία Ἀποστολίδου, Προϊσταμένου τῆς ἐν Ἀθήναις Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἐκπροσωποῦντος τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ κ. Πέτρου Καλογερᾶ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐ-

ξωτερικῶν, καὶ τῶν Διερμηνέων, τοῦ Ἑλληνομαθοῦς Σέρβου Τραϊανοῦ Κώστιτς καὶ τοῦ Σερβομαθοῦς Ἕλληνος Γεωργίου Τούλια.

Τὴν Α. Μακαριότητα, ἀφικομένην εἰς Καρυάς, ὑπεδέχθη πρὸ τοῦ Πρωτάτου ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, ἀνταλλάξασα μετ' Αὐτῆς τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν καὶ εὐχηθεῖσα Αὐτῇ ἐκ μέρους τῆς Ὑμ. Παναγιότητος τὸ ὡς εὖ παρέστη. Πρὸ τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Πρωτάτου ὑπεδέχθη τὴν Α. Μακαριότητα ὁ Πρωτοεπιστάτης φέρων τὰ διάσημα αὐτοῦ μετὰ τριμελοῦς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, πρὸ δὲ τοῦ Ἱεροκοινοτικοῦ Μεγάρου οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν Ἱ. Μονῶν μετὰ τοῦ Σχολάρχου καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς. Ἡ Α. Μακαριότης περιβληθεῖσα μανδύαν, ὠμόφορον καὶ πετραχήλιον, ὡδηγήθη ἐν πομπῇ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριῶν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἔνθα, ἀντὶ τοῦ ἐπισκευαζομένου Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, ἐψάλη ἡ νενομισμένη Δοξολογία, μεθ' ἣν ἀπὸ μέρους μὲν τῆς Ὑμ. Θ. Παναγιότητος προσεφώνησεν Αὐτὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων, ἀπὸ μέρους δὲ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὁ Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱ. Μονῆς Μεγίστης Λαύρας Προηγούμενος Νίκανδρος τῆς Α. Μακαριότητος καταλλήλως ἀπαντησάσης.

Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας παρετέθη ἐπίσημον δεῖπνον ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἐν τῷ Ἀντιπροσωπείῳ τῆς Ἱ. Μονῆς Βατοπαιδίου, εἰς ὃ παρεκάθησαν ἡ Α. Μακαριότης μετὰ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, ὁ Διοικητὴς καὶ αἱ Ἀρχαὶ τῆς Χωροφυλακῆς καὶ οἱ εἴκοσιν Ἀντιπρόσωποι τῶν Ἱ. Μονῶν, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἤγειρε πρόποσιν μὲ θερμοὺς λόγους χαιρετήσας τὴν εἰς τὸν Ἱερὸν Τόπον ἐπίσκεψιν τῆς Α. Μακαριότητος καὶ μὲ πολὺν ἐνθουσιασμὸν ἐξάρας τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τοῦ μοναχικοῦ ἰδεώδους, εὐχηθεὶς ἐν τέλει ὑπὲρ ὑγείας τῆς Α. Μακαριότητος καὶ εὐημερίας τοῦ εὐσεβοῦς Ὀρθοδόξου Σερβικοῦ λαοῦ. Ἡ Α. Μακαριότης, ἐν τῇ ἀντιφωνήσει Αὐτῆς, ἐξέφρασε τὴν πολλὴν Αὐτῆς ἐκ τῶν λόγων τοῦ κ. Διοικητοῦ ἱκανοποίησιν, ἐξῆρε καὶ Αὕτη τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ μοναχισμοῦ ὡς καὶ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ Σερβικοῦ Λαοῦ καὶ παρεκάλεσε τὴν Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν ὅπως ὑποβάλῃ τῇ Ὑμ. Θ. Παναγιότητι καὶ τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τὰς θερμὰς Αὐτῆς εὐχαριστίας ὡς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Σερβικοῦ Λαοῦ, διότι, χάρις εἰς τὴν παρασχεθεῖσαν κανονικὴν ἄδειαν, κατέστη δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἱεροῦ τούτου προσκυνήματος, εὐχηθεὶς ἐν τέλει ὑπὲρ ὑγείας τῆς Ὑμετέρας Θ. Παναγιότητος, ὡς καὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ Ἱερῶν Μονῶν.

Τὴν ἑπομένην, Κυριακήν, 6ην Νοεμβρίου, μετὰ τὴν ἐν τῷ Παρεκ-

κλησίῳ τοῦ Ἀντιπροσωπείου τῆς Ἱ. Μονῆς Βατοπαιδίου τελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Θ. Λειτουργίαν, περὶ ὥραν 9ην, ἡ Α. Μακαριότης, ἀποχαιρετήσασα πάντας τοὺς ἐν Καρυαῖς, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Μονὴν Βατοπαιδίου, ἐν συνοδείᾳ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας, τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, τοῦ Διοικητοῦ καὶ τῶν Ἀρχῶν Χωροφυλακῆς καὶ τετραμελοῦς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος. Ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Βατοπαιδίου ἐγένετο ἐπίσημος ὑποδοχὴ καὶ ἐψάλη Δοξολογία, καθ' ἣν προσεφώνησε τὴν Α. Μακαριότητα ὁ ἐκ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἱ. Μονῆς Ἱερομ. Ἀλέξανδρος, ἐκφράσας τὴν ἰδιαιτέραν χαρὰν τῆς Μονῆς ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ταύτῃ καὶ ἐξάρας τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Μονῆς ταύτης δεσμοὺς πρός τε τὴν Ἱ. Μονὴν Χιλιανδαρίου καὶ τὸν Ὀρθόδοξον Σερβικὸν Λαόν. Ἡ Α. Μακαριότης ηὐχαρίστησε διὰ τὴν ἐπιφυλαχθεῖσαν Αὐτῇ θερμὴν ὑποδοχήν, ἰδιαιτέρως ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς του αὕτη δὲν ἀποτελεῖ σερβικὸν προσκύνημα πρὸς τὴν σερβικὴν Μονὴν Χιλιανδαρίου, ἀλλὰ προσκύνημα Ὀρθοδόξου καὶ πιστοῦ τέκνου τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν κιβωτὸν ταύτην τῶν τιμίων τῆς Ἐκκλησίας παραδόσεων καὶ ηὐχήθη εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ ἀσκουμένους πᾶσαν ἄνωθεν ἐνίσχυσιν.

Ἐπηκολούθησε δεξίωσις εἰς τὸ Συνοδικὸν τῆς Μονῆς καὶ εἶτα γεῦμα, μετὰ τὸ ὁποῖον ἡ Α. Μακαριότης ἐπεσκέφθη τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὸ Σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς, εἶτα δέ, περὶ ὥραν 2αν, ἀνεχώρησε διὰ πλοιαρίων, μεθ' ἁπάσης τῆς συνοδείας Αὐτῆς, διὰ τὴν Ἱ. Μονὴν Χιλιανδαρίου. Ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ τῆς Ἱ. Μονῆς ἀνέμενε τὴν Α. Μακαριότητα καὶ ἐχαιρέτησεν Αὐτὴν διμελὴς ἀντιπροσωπεία τῆς Μονῆς, ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ τῆς Μονῆς ὑπεδέχθησαν Αὐτὴν οἱ Ἐπίτροποι καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς, ὡς καὶ πλῆθος μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, ἐπὶ τούτῳ προσελθόντων. Ἐπηκολούθησεν ἐπίσημος ὑποδοχὴ καὶ Δοξολογία, ψαλεῖσα ἑλληνιστί, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας προσεφώνησε τὴν Α. Μακαριότητα σερβιστὶ ὁ ἐκ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἱ. Μονῆς Προηγούμενος Δοσίθεος καὶ ἀπήντησεν ἡ Α. Μακαριότης. Ἐπηκολούθησε δεξίωσις ἐν τῷ Συνοδικῷ τῆς Μονῆς καὶ ἐπίσημον δεῖπνον.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης, 7ης Νοεμβρίου, μετὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν, ἡ μὲν Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία ἐπεσκέφθη τὴν πλησίον κειμένην Ἱ. Μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου, ἡ δὲ Μακαριότης καὶ ἡ Ἀκολουθία Αὐτῆς ἐτέλεσαν Τρισάγια εἰς τοὺς περὶ τὴν Ἱ. Μονὴν τάφους ἐπιφανῶν Σέρβων Μοναχῶν. Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἑορτῆς κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐψάλη ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱ. Μονῆς ὁ Μ. Ἑσπερινὸς καὶ ὁ Ὄρθρος τῆς ἑορτῆς. Ἀμφοτέρας τὰς ἀκολουθίας ἐτέλεσεν ὁ ἐκ τῶν συνοδῶν τῆς Α. Μακαριότητος Ἐπίσκοπος Βουδιμίου

Γερμανός, φέρων μανδύαν καὶ μίτραν, μετὰ πολλοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν δύο ἐκ Βελιγραδίου Διακόνων καὶ ψαλλόντων τῶν λοιπῶν συνοδῶν τῆς Α. Μακαριότητος Ἱερέων, ἐν χορῳδίᾳ, κατὰ τὸ ἰδιότυπον τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας μέλος καὶ τὸ τηρούμενον ἐν Βελιγραδίῳ Τυπικόν, καθ' ὃ ἀμφότεραι αἱ ἀκολουθίαι διήρκεσαν μόνον δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας.

Τὴν ἐπομένην, κυριώνυμον τῆς ἑορτῆς ἡμέραν, ἐτελέσθη ἡ ἐπίσημος Πατριαρχικὴ Λειτουργία, συνιερουργησάντων τῇ Α. Μακαριότητι τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Κασσανδρείας, τῶν Θεοφ. Ἐπισκόπων Βανάτης καὶ Βουδημίου καὶ ὅλων τῶν συνοδῶν Ἱερέων καὶ Διακόνων τῆς Α. Μακαριότητος, τῆς ὅλης ἀκολουθίας τελεσθείσης ἐν πολλῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τάξει. Ἐψάλησαν αἱ φῆμαι τῆς τε Ὑμ. Θ. Παναγιότητος καὶ τῆς Α. Μακαριότητος, εἰς δὲ τὴν περιφορὰν τῶν Ἁγίων, ἡ μὲν Α. Μακαριότης ἐμνημόνευσε τῆς Ὑμ. Παναγιότητος, τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας καὶ τῶν συνοδῶν Αὐτῆς Ἀρχιερέων, ὁ δὲ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τῆς Α. Μακαριότητος.

Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη τὸ ἐπίσημον γεῦμα τῆς Ἱ. Μονῆς, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ὁ ἐκ τῶν Προϊσταμένων τῆς Μονῆς Προηγούμενος Μωϋσῆς ἤγειρε θερμὴν πρόποσιν, τῆς Α. Μακαριότητος ἀντιφωνησάσης καταλλήλως. Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὰ τῆς ἐκεῖ ὑποδοχῆς τῆς Α. Μακαριότητος.

Ἡ ἡμέρα τῆς Τετάρτης, 9ης Νοεμβρίου, διετέθη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Σκευοφυλακίου καὶ τῆς Πινακοθήκης τῆς Μονῆς.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης, Πέμπτης, 10ης Νοεμβρίου, ἐτελέσθη ἡ Θ. Λειτουργία ὑπὸ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Βουδημίου κ. Γερμανοῦ, εἶτα δέ, μετὰ ἀποχαιρετιστήριον ἐν τῷ Συνοδικῷ τῆς Ἱ. Μονῆς συγκέντρωσιν καὶ τὸ ἐπακολουθῆσαν γεῦμα, περὶ ὥραν 12ην, ἐγένετο ἡ ἐκ τῆς Ἱ. Μονῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ Δυτικῇ πλευρᾷ τοῦ Ἁγίου Ὄρους κειμένην ἀποβάθραν τῆς Ἱ. Μονῆς Ζωγράφου ἐκκίνησις. Ἐκ τῆς ἀποβάθρας ταύτης ἐγένετο, περὶ ὥραν 4ην, ἡ ἐπιβίβασις εἰς τὸ ἐκεῖ ἀναμένον σκάφος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ «ὁ Πυρπολητής», ὅπερ ἀποπλεῦσαν περὶ ὥραν 6ην ἀφίκετο εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τὴν 8ην καὶ ἡμίσειαν τῆς ἐπομένης, 11ης Νοεμβρίου.

Εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Λευκοῦ Πύργου, τὴν Α. Μακαριότητα ὑπεδέχθη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐκπρόσωποι τῶν Ἀρχῶν τῆς Πόλεως, ἡ Σύγκλητος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ πλῆθος λαοῦ. Στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἀπέδωκε τὰς τιμάς. Ἡ ὅλη πομπὴ κατηυθύνθη δι' αὐτοκινήτων εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔνθα ἐν μέσῳ ἀσφυκτικοῦ πλήθους ἐψάλη Δοξολογία.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης προσεφώνησε τὴν Α. Μακαριότητα, Ἥτις ἐν πολλῇ συγκινήσει ἀντεφώνησεν αὐτόν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Δοξολογίας ἡ Α. Μακαριότης προσεκύνησεν εἰς διάφορα τμήματα τοῦ Ναοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη τὸν Ἱ. Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Περὶ ὥραν 12ην ὁμοῦ μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ τῶν συνοδῶν Αὐτῆς μετέβη εἰς τὸ ἐν Ζεϊτινλὶκ Σερβικὸν Νεκροταφεῖον καὶ ἀνέγνω Τρισάγιον ἐπὶ τῶν ἐκεῖ σερβικῶν τάφων. Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη ἐπίσημον γεῦμα ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, εἰς ὃ ὁμοῦ μετὰ τῆς Α. Μακαριότητος καὶ τῆς Συνοδείας Αὐτῆς, καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας συμπαρεκάθησαν καὶ οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Νουβίας, Ἐδέσσης καὶ Πέλλης καὶ Κίτρους, ἡ Σύγκλητος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι.

Ἡ ἀναχώρησις τῆς Α. Μακαριότητος καὶ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς ἐγένετο τῇ πρωΐᾳ τοῦ Σαββάτου, 12ης Νοεμβρίου, σιδηροδρομικῶς. Ἐν τῷ σταθμῷ προέπεμψαν Αὐτὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας ἀπὸ μέρους τοῦ εἰς Ἀθήνας ἀναχωρήσαντος Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κασσανδρείας, Ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀρχῶν τῆς Πόλεως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι.

Ὁ εὐλαβῶς ὑποφαινόμενος μετὰ τοῦ ἐκπροσωποῦνοτς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιμ. Ἠλία Ἀποστολίδου, τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Π. Καλογερᾶ καὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Σέρβου Προξένου συνωδεύσαμεν τὴν Α. Μακαριότητα μέχρι Γευγελῆς, ἔνθα ἀποχαιρετήσαντες Αὐτὴν καὶ τὴν συνοδείαν Αὐτῆς, ἐπεστρέψαμεν δι' αὐτοκινήτου εἰς Θεσσαλονίκην.

Οὕτως ἔληξε τὸ εἰς Ἑλλάδα καὶ Ἅγιον Ὄρος ταξείδιον τῆς Α. Μακαριότητος, Ἥτις ἐπανειλημμένως ἐξεδήλωσε τὸν πολὺν Αὐτῆς ἐνθουσιασμὸν ἐκ τῆς γενομένης Αὐτῇ θερμῆς ὑποδοχῆς καὶ ἐγκαρδίου φιλοξενίας.

Κατὰ τὴν μετὰ τῆς Α. Μακαριότητος ἀναστροφήν, ἐδόθη ἡ εὐκαιρία ὅπως Αὕτη πολλαχῶς ἐκδηλώσῃ τὸν πολὺν Αὐτῆς σεβασμὸν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς καὶ τὴν βαθεῖαν Αὐτῆς πρὸς τὴν Ὑμ. Θ. Παναγιότητα εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν Αὐτῇ κανονικὴν ἄδειαν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ προσκυνήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ ἱερὰ Σκηνώματα.

Κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας μετ' Αὐτῆς συνομιλίας, ἡ Α. Μακαριότης ἰδιαιτέρως ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς τακτικῆς καὶ συχνῆς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐπικοινωνίας πρὸς σύσφιγξιν τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἀδελφικῶν σχέσεων καὶ ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων ἐπὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὴν καθόλου Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν γενικωτέρας φύσεως ἐκκλησι-

αστικῶν ζητημάτων, ἰδιαιτέρως δὲ ἀναφερθεὶς εἰς τὸ ζήτημα τῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας σχέσεων, ὑπεγράμμισεν ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Σερβικὴ Ἐκκλησία, μὴ ἀναγνωρίσασα εἰσέτι τὴν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν ἀνύψωσιν τοῦ Προκαθημένου τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, θέλει καὶ ἐν προκειμένῳ ἀκολουθήσει τὴν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου χαραχθησομένην γραμμήν.

Τὰ ὡς ἄνω ὑποβάλλων, διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 12ῃ Μαρτίου 1956.

† Ὁ Μητροπολίτης Ἰκονίου ΙΑΚΩΒΟΣ.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ Α'.
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Τιμόθεος, ὁ Α', κατόπιν μακρᾶς νόσου.

Φυσιογνωμία διακεκριμένη ὁ ἐκλιπὼν Πατριάρχης Τιμόθεος, πεπροικισμένος διὰ πολλῶν ἀρετῶν καὶ προσόντων, βαθείας μορφώσεως, εὐρύτητος ἀντιλήψεων, ἐπὶ πᾶσι δὲ πίστεως ζώσης καὶ βαθείας, ἀντιμετώπισε σθεναρῶς τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος, ὑπερημύνθη τελεσφόρως τῶν Ἁγίων Προσκυνημάτων τῆς Πίστεως ἡμῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσαετοῦς Πατριαρχείας Αὐτοῦ, καὶ ἔθεσεν ἐπὶ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικότητος Αὐτοῦ, ὑπερόχου καὶ ἱστορικῆς.

* * *

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Τιμόθεος Α', κατὰ κόσμον Πυθαγόρας Θέμελης, υἱὸς Ἱερέως, ἐγεννήθη τῷ 1878 ἐν Σάμῳ. Μετὰ τὰς ἐν τῷ Πυθαγορείῳ Γυμνασίῳ τῆς Σάμου σπουδὰς αὐτοῦ, εἰσήχθη, τῷ 1898, εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς, μετὰ ἑπταετῆ εὐδόκιμον φοίτησιν, ἀπεφοίτησεν ἀριστεύσας, τῷ 1905. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ καὶ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ Ὀξφόρδης, μεθ' ὅ, ἐπανακάμψας εἰς Ἱεροσόλυμα, διωρίσθη Βιβλιοφύλαξ τῆς Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου, Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Πρόεδρος τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών».

Ἐχειροτονήθη τῷ 1906 εἰς Διάκονον, τῷ δὲ 1914 εἰς Πρεσβύτερον, λαβὼν τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ τὸ ὀφφίκιον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου. Τῷ 1915 διωρίσθη Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, τῷ 1921 προεχειρίσθη εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Ἰορδάνου, χηρεύσαντος δὲ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ἱεροσολύμων, διὰ τῆς εἰς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Δαμιανοῦ, ἐκλήθη, τῇ 22ᾳ Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1935, ἐπὶ τοὺς δυσκόλους οἴακας τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας.

Πρὶν ἢ ἐκλεγῇ Πατριάρχης, μετέσχε τοῦ Συνεδρίου τῆς Στοκχόλ-

μης, μετὰ τῶν ἀοιδίμων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Φωτίου καὶ Ἱεροσολύμων Δαμιανοῦ, δύο Συνεδρίων τοῦ Λάμπεθ, τοῦ ἐν Πέστῃ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου τῶν Κυριακῶν Σχολείων, καὶ ἄλλων Συνεδρίων. Ἐστάλη παρὰ τῇ Ρουμανικῇ Κυβερνήσει, πρὸς διευθέτησιν τοῦ Μοναστηριακοῦ ζητήματος. Ἵδρυσεν ἐν Ἱεροσολύμοις τὸ Ἐπιμελητήριον Γυναικείας Ἐργασίας, καὶ ἐν Βηθλεὲμ Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ ὁποῖον συνετήρει δι' εἰσφορῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Χειριστὴς τοῦ καλάμου δοκιμώτατος, συνέγραψεν ἱκανὰ ἔργα ἐκκλησιαστικῆς φύσεως καὶ πολυάριθμα ἄρθρα καὶ πραγματείας, κοσμούσας μέχρις ἐσχάτων διάφορα ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ καὶ ἰδίως τὴν «Νέαν Σιών».

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τοῦ ἐκλιπόντος Πατριάρχου ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἐποποιΐα τῆς Πατριαρχείας καὶ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἀποστολικοῦ Θρόνου Ἱεροσολύμων.

Κοιμηθεὶς μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου ἔτους, εἰσῆλθεν εἰς τὴν λαμπροτέραν ζωὴν τῆς αἰωνιότητος.

⁂

Ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Τιμοθέου ἀνηγγέλθη ἐνταῦθα διὰ τοῦ κάτωθι τηλεγραφήματος :

Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Ἀθηναγόραν

Φανάριον

Λύπῃ βαθυτάτῃ, ἀγγέλλομεν Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν πολιοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Τιμοθέου.
Ἱεροσόλυμα, 1 Ἰανουαρίου 1956.

† Ὁ Τοποτηρητής, Ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας
ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας, ἅμα τῇ λήψει τοῦ ὡς ἄνω τηλεγραφήματος, ἔψαλε Τρισάγιον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἀπέστειλε δὲ τὸ κάτωθι τηλεγράφημα συμπαθείας :

Ἱερώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Σεβαστείας κ. Ἀθηναγόραν,
Τοποτηρητὴν Πατριαρχείου

Ἱερουσαλήμ, παλαιὰ πόλις.

Κατώδυνοι ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ σεβαστοῦ ἀδελφοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου, ἐκφράζομεν τὴν βαθυτάτην ἡμῶν συμπάθειαν τῇ ἀπορφανισθείσῃ Σιωνίτιδι Ἐκκλησίᾳ, εὐχόμενοι, ὅπως ὁ Ὕψιστος ἀναπαύσῃ ἐν εἰρήνῃ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχήν, καταπέμψῃ δὲ παραμυθίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ, διὰ τῆς ἀναδείξεως ἀξίου διαδόχου αὐτοῦ.

Φανάριον, 2 Ἰανουαρίου 1956

† Πατριάρχης ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

***

Ἐπὶ τῇ εἰς Κύριον ἐκδημίᾳ τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Τιμοθέου, ἐν τῷ ἐν Βαλατᾷ Μετοχίῳ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐτελέσθη ἐπιμνημόσυνος, Θ. Λειτουργία, ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Ἀντιπροσώπου αὐτοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Ἰωάννου Οἰκονομίδου.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη συμπροσευχόμενος ὁ Πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Συμεών.

Τῇ Κυριακῇ, 12ῃ Φεβρουαρίου ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἱ. Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐτελέσθη Τεσσαρακονθήμερον Μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, χοροστατούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπὸ τοῦ Παραθρονίου.

Τὴν ἀπώλειαν τοῦ πολιοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου, σὺν τῇ Ἁγιοταφιτικῇ Ἀδελφότητι, ἠσθάνθη καὶ σύμπασα ἡ χορεία τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ προσωπικότης καὶ οἱ συνεχεῖς ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Παναγίου Τάφου ἀγῶνες τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθιεράρχου καθιστῶσιν αὐτὸν μορφὴν ἱστορικήν.

Τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Τιμοθέου εἴη ἡ μνήμη αἰωνία !

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Διακοπὴ ἐργασιῶν.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου π. ἔ. συνῆλθεν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτῆς πρὸ τῶν ἑορτῶν τοῦ Ἁγίου Δωδκεαημέρου συνεδρίαν. Κατ' αὐτὴν ἡ Α. Θ. Παναγιότης, κηρύττουσα τὴν λῆξιν τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν, ηὐχήθη τὰ εἰκότα τοῖς Σεβ. Ἁγίοις Συνοδικοῖς, ἐξ ὀνόματος τῶν ὁποίων ἀντεφώνησε καταλλήλως ὁ Α' τῇ τάξει Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς.

Ἐπανάληψις συνοδικῶν ἐργασιῶν.

Ἐπὶ τῇ μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου Δωδεκαημέρου ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Σεβ. Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, ἀντηλλάγησαν αἱ προσήκουσαι εὐχετήριοι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ.

Συνοδικῇ ἀποφάσει, ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐφέτος δὲν ἐγένετο ἡ εἰθισμένη Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Θ. Λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. Ἀντ' αὐτῆς ἐλειτούργησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Πατριάρχης παρέστη συμπροσευχόμενος ἐν τῷ Ἱ. Βήματι, ἐν τέλει δὲ μετέλαβε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Παρέστησαν : Οἱ Ἐντιμ. Γενικοὶ Πρόξενοι, Ἑλλάδος κ. Ἄγις Καψαμπέλης, μετὰ τῆς σεβαστῆς μητρὸς αὐτοῦ, Λιβάνου κ. Γεώργιος Χατζηθωμᾶς, μετὰ τῆς εὐγεν. συζύγου αὐτοῦ, οἱ Ἐντιμολ. Ἄρχοντες Ὀφφικιάλοι τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ.κ. Μ. Ρήτωρ Βλ. Μιρμίρογλου, Μ. Χαρτοφύλαξ Ἀχ. Μόσχος, Μ. Ρεφερενδάριος Γ. Χόλλεμπαχ, Μυρεψὸς κ. Β. Αἰμιλιάδης, Ἀντιπροσωπεῖαι Ἐφοριῶν καὶ Κοινοτήτων καὶ πυκνὸν πλῆθος προσκυνητῶν, προσελθόντων ἐκ πολλῶν σημείων τῆς πόλεως.

Τὴν Πατριαρχικὴν Ἀπόδειξιν ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις ἀνέγνωσεν ἀπὸ τοῦ Ἱ. Ἄμβωνος ὁ Πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Συμεών.

Ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ.

Ὁ Μ. Ἑσπερινὸς ἐτελέσθη τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου, Σαββάτῳ καὶ ὥρᾳ 3ῃ μ.

μ., ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, ὁροστατούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

Παρέστησαν: ὁ Πρόξενος κ. Βύρων Θεοδωρόπουλος, οἱ Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς ἐν σώματι καὶ πολλοὶ Χριστιανοί.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐδέχθη τὸν κ. Θεοδωρόπουλον καὶ τὸ Σῶμα τῶν Κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ὑπαλλήλων τῶν Πατριαρχείων, ἡγουμένου τοῦ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου. Πάντες ἠσπάσθησαν τὴν δεξιὰν τοῦ Πατριάρχου καὶ ἔλαβον τὰς εὐλογίας καὶ τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ.

Συνοδικῇ ἀποφάσει, ἐφέτος δὲν ἐγένετο ὁ εἰθισμένος ἐπίσημος ἑορτασμὸς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, οὔτε ἡ τελετὴ τῆς Ἁγιοβασιλόπηττας.

Τὴν Κυριακὴν 1ην Ἰανουαρίου, ἐτελέσθη ἡ Θ. Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, χοροστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τοῦ Παραθρονίου, ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου.

Παρέστησαν: Ὁ Ἐξοχ. Πρεσβευτὴς τῶν Ἡγωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς κ. Ἄβρα Γουῶρεν, μετὰ τῆς Εὐγεν. Πρεσβείρας, οἱ Ἄρχοντες Ὀφφικιάλοι, ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Μειζόνων Ἱδρυμάτων καὶ τῶν Κοινοτήτων καὶ πλῆθος λαοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Πατριάρχης διένειμεν εἰς πάντας τὸ ἀντίδωρον, εὐχηθεὶς τὸ νέον ἔτος εὐλογημένον παρὰ Κυρίου καὶ πλῆρες τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χάριτος Αὐτοῦ.

Εἶτα ἐδέχθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ τὸν Ἐξοχ. Πρεσβευτὴν τῆς Ἀμερικῆς μετὰ τῆς Πρεσβείρας καὶ συνωμίλησεν ἐπ' ἀρκετὸν μετ' αὐτῶν. Τόσον κατὰ τὴν προσέλευσιν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἀπενεμήθησαν αὐτοῖς αἱ ὑπὸ τοῦ Πρωτοκόλλου προβλεπόμεναι τιμαί.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη τὰς Ἀντιπροσωπείας πρὸς τὰς ὁποίας ὡμίλησε καταλλήλως.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοί.

Ἐπὶ ταῖς διαγενομέναις ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου Ἔτους, ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συγχαρητήρια τηλεγραφήματα καὶ γράμματα: τῶν Μακ. Πατριαρχῶν, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Πορφυρίου, τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Προεδρείας τῆς Δημοκρατίας κ. Φικρὲτ Μπελμπὲζ ἀπὸ μέρους τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ Προέδρου τῆς Μ. Ἐθνοσυνελεύσεως κ. Ρεφὶκ Κοραλτάν, Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀδνὰν Μενδερές, Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Ἐέτμ Μενδερές, τῆς Σεβ. Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου, τοῦ Ἐξοχ. Νομάρχου τῆς Πόλεως Δρος Φαχρεττὶν Κ. Γκιοκάϋ, τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας κ. Κεμὰλ Ἀϊγκιούν, τοῦ παρὰ τῷ Ο. Η. Ε. Ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας κ. Σελὴμ Σαρπὲρ καὶ ἄλλων ἐγκρίτων προσώπων, εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι εὐχαριστήριοι ἀπαντήσεις.

Ὡσαύτως συγχαρητήριοι καὶ ἑόρτιοι εὐχαὶ ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς, Ἐπισκοπελιανῆς ἐν Ἀμερικῇ καὶ τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῆς.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ.

Μὲ σεμνὴν λιτότητα ἐτελέσθη ἐφέτος, κατὰ τὴν μακραίωνα παράδοσιν, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ ἡμέρα τῶν Γραμμάτων καὶ τὸ καθιερωμένον Μνημόσυνον, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν μακαρίων ψυχῶν τῶν ἀειμνήστων Ἰ-

δρυτῶν, Εὐεργετῶν, Δωρητῶν, Ἐφόρων, Διευθυντῶν, Καθηγητῶν, Διδασκάλων, Παιδαγωγῶν καὶ Μαθητῶν τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν Ὁμογενείας.

Τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Μάξιμος, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος συμπροσευχομένης μετὰ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος καὶ Φιλαδελφείας ἐν τῷ Ἱ. Βήματι.

Παρίσταντο : Ὁ κ. Ἀλέξ. Χατζόπουλος, Βουλευτὴς Σταμπούλ, Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Ἐφοριῶν τῆς Μεγάλης Σχολῆς, τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου, οἱ Ἑλλογ. Διευθυνταὶ Μ. Σχολῆς κ. Γ. Δικταμπάνης καὶ Ἰωακειμείου κ. Ἀ. Ἰατρόπουλος, μετὰ τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων ἐν ταῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θ. Λειτουργίας, ἐτελέσθη τὸ καθιερωμένον Μνημόσυνον.

Μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν καὶ ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων.

Ἡ Ἐκκλησία ἐσυνέχισεν ἐντόνως καὶ κατὰ τὴν διαρρεύσασαν τριμηνίαν τὴν ὀφειλετικὴν προσπάθειαν καὶ μέριμναν αὐτῆς πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην ἀμέσου βοηθείας πτωχῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀνέργων.

Ἐντὸς βραχέος διαστήματος, ἐπερατώθη ἡ μερίμνη καὶ χορηγείᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιδιόρθωσις τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων τῶν οἰκιῶν διαφόρων ἀπόρων οἰκογενειῶν.

Τὸ ἔργον τῆς βοηθείας τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν πρὸς ἀπόκτησιν τῶν χρειωδῶν τῆς οἰκογενειακῆς αὐτῶν ἑστίας συνεχίζεται ἐπὶ τῇ βάσει εὐρέος προγράμματος. Αἱ Φιλόπτωχοι Ἀδελφότητες καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὰς θερμὰς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας συστάσεις προσεφέρθησαν μετὰ πολλῆς προθυμίας ἵνα ἐξοικονομήσωσι τὰ ἀπαραίτητα πρὸς πτωχὰς οἰκογενείας, γέροντας καὶ ἀσθενεῖς.

Ὡσαύτως ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου θέλει χρησιμοποιηθῇ ἡ οἰκονομικὴ βοήθεια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἧς τὸ πρῶτον μέρος ἤδη ἐλήφθη. Ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, ἀφίχθη ἐκ νέου ἐνταῦθα ὁ Αἰδεσ. κ. Μάξγουελ, Γραμματεὺς τοῦ Τμήματος Βοηθείας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλοίυ τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἐπιτόπιον μελέτην τῶν ἀναγκῶν.

Ἐν θλίψει δὲ διατελοῦσα ἡ Ἐκκλησία, εὑρισκομένη πρὸ τῶν ἐρειπίων τῶν καταστραφέντων Ἱ. Ναῶν, βαθεῖαν ἐδοκίμασεν ἱκανοποίησιν, πληροφορηθεῖσα ἐγκαίρως παρὰ τοῦ Βουλευτοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Χατζοπούλου, ὅτι τὸ περὶ ἀποζημιώσεως πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν καταστραφέντων Νομοσχέδιον, ἀποτελεῖ κύριον μέλημα τῆς Ἐντίμου Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, συμφώνως ἄλλωστε πρὸς τὴν παρασχεθεῖσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κυβερνητικὴν διαβεβαίωσιν. Πράγματι ἡ Μ. Ἐθνοσυνέλευσις ἀπεδέχθη τὸ ὑποβληθὲν σχετικὸν Νομοσχέδιον, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου μετ' ἐμπιστοσύνης ἀναμένεται λίαν προσεχῶς.

Ἐλήφθησαν νεώτερα γράμματα συμπαθείας τῆς Μεθοδιστικῆς Ἐκκλησίας Ἀμερικῆς, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Ἀντωνίου Μπασίρ, Ἀντιπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἐν Ἀμερικῇ, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ρόδου κ. Σπυρίδωνος, τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Ἰνδονησίας, τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κύκλου Σικάγου, καὶ πολλῶν ἄλλων ὀργανώσεων καὶ προσώπων.

Μητροπολίτης Ἰκονίου Ἰάκωβος.

Τῇ 3η Φεβρουαρίου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος, ἐπανέκαμψεν ἀεροπορικῶς ἐξ Ἑλλάδος, ἔνθα μετέβη ἐξαρχικῶς διὰ τὴν ἐπὶ τόπου μελέτην τῶν ζητημάτων τῆς ἐν Χαλκιδικῇ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας καὶ ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων.

Μητροπολίτης Ροδοπόλεως Ἱερώνυμος.

Κατόπιν γράμματος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου, παρεσχέθη συνοδικῶς τῇ Α. Σεβασμιότητι ἡ κανονικὴ ἄδεια ἀπουσίας, ἵνα, κατὰ τὸ προσεχὲς Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος, μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν χάριν μελετῶν.

Κανονικαὶ ἄδειαι.

— Κατόπιν ἐπὶ τούτῳ γραμμάτων, παρεσχέθη συνοδικῶς ἄδεια διμήνου ἀπουσίας τοῖς Σεβ. Μητροπολίταις Περγάμου καὶ Χαλδίας, διὰ λόγους προσωπικούς. Αἱ αὐτῶν Σεβασμιότητες ἀνεχώρησαν σιδηροδρομικῶς τῇ 18η Δεκεμβρίου.

— Ὡσαύτως κανονικῇ ἀδείᾳ τῆς Ἐκκλησίας μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Προικοννήσου κ. Φιλόθεος.

Μετάκλησις Ἐξομολόγου ἐξ Ἁγίου Ὄρους.

Ληφθέντος ὑπ' ὄψιν, ὅτι μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ψυχικὴ ὠφέλεια τῶν Χριστιανῶν ἐκ τῆς παρυσίας, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, πνευματικῶν ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἐξομολόγων, καὶ ὅτι τοῦτο τυγχάνει ἐν ταὐτῷ εὐκαιρία ἐπικοινωνίας τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων μετὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐνεκρίθη ὅπως ζητηθῇ παρὰ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἡ ἀποστολὴ πνευματικοῦ κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν.

Ἡ Ἱ. Κοινότης ἀπαντῶσα ἐδήλωσεν, ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς τοῦτο ὁ Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου Ἀρχιμ. κ. Γαβριήλ.

Χειροτονία Ἱερέως.

Αἰτήσει τοῦ Ἱερομονάχου Νίκωνος, Ἱεροεπιστάτου τοῦ ἐν Γαλατᾷ Μετοχίου τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Μονῆς Παντελεήμονος, ἐνεκρίθη ἡ εἰς Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ Διακόνου Λέοντος Ραγκατσώφ, προοριζομένου ὡς βοηθοῦ ἐφημερίου ἐν τῷ εἰρημένῳ Μετοχίῳ, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐκκλησιαζομένων ἐν αὐτῷ Ρώσσων Ὀρθοδόξων.

Ἡ χειροτονία τοῦ διαληφθέντος ἐγένετο ἐν τῷ π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, τῇ 22ᾳ Ἰανουαρίου, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Ἰακώβου.

Χειροτονίαι Διακόνων.

Εἰσηγήσει τῆς Ἐφορίας τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐνέκρινε τὴν εἰς Διάκονον χειροτονίαν τῶν ἐκ τῶν σπουδαστῶν τῆς Β´ τάξεως τοῦ Θεολογικοῦ Τμήματος Κωνσταντίνου Κανδύλη καὶ Γεωργίου Μαβιᾶ.

Ἡ χειροτονία τοῦ μὲν πρώτου ἐτελέσθη τῇ 27η Δεκεμβρίου π. ἔ. ἐν τῷ Ναϋδρίῳ τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Μελίτης κ. Ἰακώβου, εἰς Σεραφεὶμ κατὰ τὴν χειροτονίαν μετονομασθέντος, τοῦ δ' ἑτέρου ἐν τῷ αὐτῷ Ναϋδρίῳ, τῇ 14η Ἰανουαρίου, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου, Προέδρου τῆς Ἐφορίας τῆς Σχολῆς, εἰς Τιμόθεον κατὰ τὴν χειροτονίαν μετονομασθέντος.

Ὀργάνωσις Ἱ. Μητροπόλεων Δωδεκανήσου.

Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μελετηθῇ ἐπιτοπίως τὸ ζήτημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐν Δωδεκανήσῳ Ἱ. Μητροπόλεων τοῦ Θρόνου, ἀποφάσει τῆς Ἐκκλησίας, μετέβη εἰς Δωδεκάνησον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως.

Συνοδικὴ ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπή, μελετήσασα τὰς ἐκθέσεις, τόσον τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου, ὅσον καὶ τῶν συσταθεισῶν ἐν Δωδεκανήσῳ δύο Ἐπιτροπῶν, δι' ἐκθέσεως εἰσηγήσατο τὸν καταρτισμὸν ἐπὶ τούτῳ Καταστατικοῦ τῶν ἐν Δωδεκανήσῳ Ἱ. Μητροπόλεων, οὗτινος ὁ καταρτισμὸς ἐν σχεδίῳ, ἐζητήθη διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος, ἵνα ὑποβληθῇ παρὰ τῶν Μητροπολιτῶν Δωδεκανήσου συνερχομένων πρὸς τοῦτο εἰς συνεδρίαν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Λέρου καὶ Καλύμνου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λέρου καὶ Καλύμνου, δι' ἐκθέσεως, ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ περὶ τῆς γενομένης πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ὀρφανοτροφεῖον Καλύμνου δωρεᾶς τοῦ ἐκ τῶν ἐπ χιωτῶν αὐτοῦ Ἀρχιμ. Γερβασίου Σκώτη, πρὸς ὃν διεβιβάσθη διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ γράμματος, μέσῳ τῆς Α. Σεβασμιότητος, ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κώου κ. Ἐμμανουὴλ δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν τελευταῖον τρίμηνον τοῦ παρελθόντος ἔτους πεπραγμένα ἐν τῇ ἐμπεπιστευμένῃ αὐτῷ Ἐπαρχίᾳ. Τῇ Α. Σεβασμιότητι ἐγένετο τὸ προσῆκον συγχαρητήριον γράμμα.

Ἱερὰ Μητρόπολις Σισανίου καὶ Σιατίστης.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἰάκωβος ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ πεπραγμένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Τῇ Α. Σεβασμιότητι ἐγένετο τὸ προσῆκον συγχαρητήριον γράμμα.

Ἅγιον Ὄρος.

Κατόπιν αἰτήσεως τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου, διαβιβασθείσης κατὰ τὴν τάξιν διὰ τῆς Ἱ. Κοινότητος, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς Διάκονον χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς ὡς ἄνω Ἱ. Μονῆς Μοναχοῦ Ἀθανασίου.

Ὡσαύτως, κατόπιν αἰτήσεως τῆς Ἱ. Μονῆς Παντοκράτορος, ἐνεκρίθη, κατ' οἰκονομίαν, ἡ εἰς Διάκονον χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Μοναχοῦ Θεοφίλου.

— Αἰτήσει τῆς Ἱ. Μονῆς Βατοπεδίου, ἐνεκρίθη ἡ εἰς Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Διακόνου Ματθαίου.

— Τῆς Ἱ. Κοινότητος Ἁγίου Ὄρους ὑποβαλλούσης τὰ ἐξαγγελτήρια τῶν ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει γενομένων ἀρχαιρεσιῶν ἐν ταῖς Ἱ. Μοναῖς, πλὴν τῆς Ἱ. Μονῆς Κουτλουμουσίου, ἐνεκρίθη ὅπως γένωνται τὰ προσήκοντα ἀποκαταστατικὰ γράμματα, ζητηθῇ δὲ παρὰ τῆς Ἱ. Κοινότητος ἡ ἀποστολὴ καὶ τοῦ τῆς Ἱ. Μονῆς Κουτλουμουσίου ἐξαγγελτηρίου γράμματος.

— Κατόπιν ἐπὶ τούτῳ αἰτήσεως, παρεσχέθη ἄδεια μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος :

α) τῷ Ἐξοχ. Προέδρῳ τῆς Βελγικῆς Γερουσίας κ. Ρομπέρτῳ Γκιγιόν,

β) τῷ κ. Νικολάῳ Ἰωσηφίδῃ, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας.

Ὁ ἐπὶ τούτῳ μεταβὰς εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας Πατριαρχικὸς Ἔξαρχος Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος διεπίστωσεν, ὅτι, ἀτυχῶς, δὲν κατέστη εἰσέτι δυνατὴ ἡ λειτουργία τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ψηφισθέντος Νόμου Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς διευθέτησιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων τρεχούσης ἀνάγκης ζητημάτων τῆς Ἱ. ταύτης Μονῆς. Τούτου ἕνεκα, ἐπὶ σχετικῇ εἰσηγήσει τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου, κατηρτίσθη συνοδικῶς εἰδικὴ συμβουλευτικὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἡγουμένου τῆς διαληφθείσης Ἱ. Μονῆς Ἐπιτροπὴ ἐκ προβ:λπομένων ὑπὸ τοῦ Νόμου προσώπων, ἤτοι τοῦ Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Βασιλείου Ἐξάρχου, τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας κ. Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινίδου, καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης κ. Ἀλεξάνδρου Κουσκουλέκα.

Πρὸς τοὺς ὡς ἄνω ἀπελύθησαν τὰ σχετικὰ σεπτὰ Πατριαρχικὰ διοριστήρια Γράμματα.

Ἀποστολὴ Ἐπισκόπου Μελίτης.

Τῷ Θεοφιλ. Ἐπισκόπῳ Μελίτης κ. Ἰακώβῳ, μεταβάντι εἰς Αὐστραλίαν πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμοίυ Συμβουλίοου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνετέθη, ὅπως κομίσῃ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ ἐν ταῖς Κοινότησιν Αὐστραλίας καὶ Ν. Ζηλανδίας τέκνα αὐτῆς, ἐπισκεφθῇ δ' ἀκολούθως τὰ Ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τὴν ἐν Κοτταγιὰμ τῶν Ἰνδιῶν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ τὴν Αἰθιοπικὴν Ἐκκλησίαν, κομίζων τοῖς προκαθημένοις αὐτῶν τὸν χαιρετισμὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Α. Θεοφιλία ἐγένετο δεκτὴ μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αὐστραλίας κ. Θεοφυλάκτου, ὅστις καὶ ἐπαρουσίασε τὸν Ἐπίσκοπον εἰς τὰς Κοινότητας τῆς Αὐστραλίας.

Ἡ Α. Θεοφιλία εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν διεβίβαζε πρὸς πάντας τὸν χαιρετισμὸν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τὰς πατρικὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπισκεφθεῖσα τὴν Ν. Ζηλανδίαν, ἐκόμισε τοῖς ἐκεῖ ἐγκατεστημένοις Ὀρθοδόξοις τὴν εὐλογίαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συνῆλθεν ἐφέτος ἐν Γκιλμπούλᾳ τῆς Αὐστραλίας τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν Ὀρθοδόξων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἠδύνατο νὰ συμμετάσχῃ αὐτῆς, ὡρίσθη ὡς ἀντικαταστάτης ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μελίτης κ. Ἰάκωβος, ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῇ ἐν Γενεύῃ Ἕδρᾳ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὡς ἀνεγράφη ἐν τῷ Τύπῳ, ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιρτοπὴ ἠσχολήθη εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν προσεχῶν συνεδριῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνακυπτόντων ἑκάστοτε θεμάτων τῶν διαφόρων Τμημάτων.

Οὕτως ὡρίσθη, ὅπως ἡ μὲν προσεχὴς συνεδρία τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς συνέλθῃ ἐν Βιέννῃ ἀπὸ 26ης—28ης προσεχοῦς Ἰουλίου, τῆς δὲ Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν τῇ παρὰ τὴν Βουδαπέστην πολίχνῃ Ματραχάζα, ἀπὸ 28ης Ἰουλίου μέχρι 5ης Αὐγούστου.

Ὡς θέματα τῆς προσεχοῦς συνεδρίας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ὡρίσθησαν τὰ ἀκόλουθα δύο : α) ὁ προσηλυτισμὸς καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ 6) αἱ Ἐκκλησίαι καὶ ἡ δημιουργία μιᾶς ὑπευθύνου διεθνοῦς κοινωνίας.

Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξήτασε τὰς ἐκθέσεις ἐπὶ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων Τμημάτων καὶ ἀνέγνωσε τὴν ἀπάντησιν τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἀποσταλέν, ἀποφάσει τῆς ἐν Νταβὸς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, Γράμμα. Τὸ Γράμμα τοῦτο τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζει τὴν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν αὐτῆς πρὸς στενωτέρας μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν σχέσεις, δὲν ἀναφέρει ὅμως οὐδεμίαν πρόσκλησιν ἢ εἰσήγησιν. Ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ γράμματος τούτου ὁ ἐξ Ἀμερικῆς Δρ Μπλὰκ ἀνεκοίνωσε περὶ τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεως εἰς Ρωσσίαν ἐννεαμελοῦς Ἀντιπροσωπείας Ἀμερικανῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀντιπροσώπων.

Ὡσαύτως ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπή, λαβοῦσα γνῶσιν, τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπισκεφθείσης τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Ἐπιτροπῆς Ἀλληλεγγύης, ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας τῆς Γενικῆς Γραμματείας καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως ἀποστείλῃ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μήνυμα συμπαθείας. Ἐνεκρίθη δέ, ὅπως τὸ μήνυμα κομίσῃ ὁ Γερμανὸς Ἐπίσκοπος Ὄθων Διμπέλιους, Πρόεδρος τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, εἷς τῶν ἓξ Προέδρων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἐπίσκοπος Διμπέλιους ἀφίκετο ἐνταῦθα πρὸς τοῦτο τῷ Σαββάτῳ, 26ῃ Φεβρουαρίου.

Τὴν ἐπομένην παρέστη εἰς τελετήν, ἐν τῇ ἐν Ἀϊναλῆ Τσεσμὲ Εὐαγγελικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Πατριάρχου, παρέστη ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος, μετὰ τοῦ Ἐντιμ. Ἄρχοντος Μ. Ρεφερενδαρίου κ. Γ. Χόλλεμπαχ.

Περὶ ὥραν 12.30′ τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὁ Σεβ. Δρ. Διμπέλιους, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κ. Ὄθωνος Διμπέλιους, τοῦ Αἰδεσ. κ. Χέρμαν Χέμπερλε, Γερμανοῦ Πάστορος ἐνταῦθα, καὶ τοῦ Ἐντιμολ. κ. Γ. Χόλλεμπαχ, Ἄρχ. Μ. Ρεφερενδαρίου, ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, γενόμενος δεκτὸς μετὰ τιμῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, παρὰ δὲ τοῦ Πατριάρχου μετ' ἀγάπης ἐν Χριστῷ.

Ὁ Δρ. Διμπέλιους ἐκόμισε τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ τὸ μήνυμα συμπαθείας αὐτῆς πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, πλέξας ἅμα καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Μελίτης κ. Ἰακώβου, δι' ὅπερ ἔργον ἐπιτελεῖ ἐν τῷ Π. Σ. Ε. ὡς μόνιμος ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τὸν Δρα Διμπέλιους ἀντεπεσκέφθη ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος μετὰ τοῦ κ. Γ. Χόλλεμπαχ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Ὁ Μακ. Πατριάρχης Ρουμανίας κ. Ἰουστινιανὸς διὰ γράμματος αὐτοῦ παρεκάλεσεν ὅπως ἀποσταλῶσιν αὐτῷ ὡρισμένα λειτουργικὰ βιβλία, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῆς συσταθείσης ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπῆς, πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς ὁμοιομορφίας ἐν τῇ τελέσει τῶν ἱ. ἀκολουθιῶν παρὰ τῇ Ρουμανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὰ αἰτηθέντα βιβλία ἀπεστάλησαν ἐγκαίρως τῇ Α. Μακαριότητι.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΣ

Διὰ γράμματος αὐτοῦ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Φιλλανδίας κ. Γερμανὸς ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι ἡ συνελθοῦσα κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον Κληρικολαϊκὴ Συνέλευσις δι' ἀποφάσεως αὐτῆς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ὁμοφώνως ἀπορρίψασα τὰς γενομένας ἐν αὐτῇ προτάσεις περὶ ἀλλαγῆς τῆς κανονικῆς θέσεως τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς.

***

Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ, ὅστις ἐν καιρῷ εἶχε ζητήσει τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, διὰ γράμματος διεβιβάσθησαν αἱ εὐχαὶ αὐτῆς περὶ τῆς ἐν Κυρίῳ προκοπῆς τῆς ἐν Φιλλανδίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

(†) ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Τὴν νύκτα τῆς 14ης πρὸς τὴν 15ην Μαρτίου, ὥραν 11ην, ἀπέθανεν ἐν τῷ ἐνταῦθα Γαλλικῷ Νοσοκομείῳ ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος, μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης συνεκάλεσε τὴν πρωΐαν εἰς ἔκτακτον σύσκεψιν τοὺς Ἁγίους Συνοδικοὺς Ἀρχιερεῖς, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον, ηὐχήθη μετ' αὐτῶν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου, καὶ ὥρισε τὰ τῆς κηδείας διὰ τὸ Σάββατον, 17 τοῦ μηνός. Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ σορὸς ἐκομίσθη εἰς τὸν πάνσεπτον πατριαρχικὸν Ναόν, καὶ ἐγένετο ἐπιμνημόσυνος Λειτουργία ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Εἰρηνουπόλεως. Καὶ μετὰ τὴν Λειτουργίαν οἱ Ἱερεῖς ἀνεγίνωσκον κατὰ τὴν τάξιν μέχρι τῆς ὥρας τῆς κηδείας διαφόρους Ψαλμούς. Τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας προέστη, ὥραν 11ην, ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης μετὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Τὸ πένθος τῆς Ἐκκλησίας ἔφερεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος, ἱστάμενος παρὰ τὸ φέρετρον, κυκλούμενον ὑπὸ μαθητῶν τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἡ θέσις τοῦ κηδευομένου ἐν τοῖς ἀρχιερατικοῖς στασιδίοις ἔμεινε κενή. Τὰ παράσημα αὐτοῦ ἐκράτει ὁ Ὁσιολογιώτατος ἱεροσπουδαστὴς Ἀπόστολος Διμέλης. Παρέστησαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται Αἴνου, Νεοκαισαρείας καὶ Λαοδικείας, ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐξοχωτάτου Νομάρχου Σταμποὺλ κ. Τεβφὶκ Μπορλοῦ, Νομικὸς Σύμβουλος τῆς Νομαρχίας, ὁ Ἐντιμότατος Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ἄγις Καψαμπέλης, ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος κ. Κιρκὸρ Καραμπιπγιὰν μετὰ τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου κ. Καρνὶκ Χαμσιγιάν, οἱ Κληρικοὶ καὶ Λαϊκοὶ τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, ὁ Πανοσιολογιώτατος Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀρχιμανδρίτης κ. Μάξιμος Ρεπανέλλης μετὰ Καθηγητῶν αὐτῆς, Κληρικοὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν παρακειμένων Μητροπόλεων, ἀντιπρόσωποι τοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος ὑποδιοικήσεως Μπεσίκτας καὶ Κοινότητος Μεγάλου Ρεύματος, ὁ Ἐντιμολογιώτατος κ. Ἀ. Χατζόπουλος Βουλευτὴς Σταμπούλ, οἱ Ἐντιμολογιώτατοι Ὀφφικιάλοι καὶ Νομικοὶ Σύμβουλοι τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Κοινοτικῶν μας Ἱδρυμάτων, Ἐφοριῶν, Ἐπιτροπῶν καὶ λοιπῶν Ὀργανώσεων, ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἰατρικοῦ, νομικοῦ καὶ λοιποῦ ἐκκλησιαστικοῦ κόσμου, καὶ πλῆθος εὐλαβῶν Χριστιανῶν. Τὸν ἐπικήδειον Λόγον ἐξεφώνησε, κατὰ τὴν τάξιν, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Συμεὼν Ἀμαρύλλιος.

Ἡ σορὸς ἐκομίσθη εἰς Μέγα Ρεῦμα, συνοδευόντων τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Εἰρηνουπόλεως καὶ Ροδοπόλεως καὶ τῶν Πανοσιολογιωτάτων Μ. Πρωτοσυγκέλλου, Τριτεύοντος καὶ Διακόνου τῆς Σειρᾶς. Καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ κοινοτικὸν Νεκροταφεῖον τοῦ Προφήτου Ἠλιού, ἐν τῷ τάφῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μαζαράκη Ἀραμπατζόγλου.

Ὁ ἀείμνηστος διεκρίνετο διὰ τὴν εὐρεῖαν μάθησίν του καὶ φιλοπονίαν, διατηρήσας ἀκμαίας τὰς φυσικὰς καὶ πνευματικάς του δυνάμεις μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν του. Ἡ ἀγάπη του διὰ τὸν κόσμον τῶν Βιβλίων ἦτο μεγάλη, καὶ χάριν τῶν μελετῶν του ἔκαμεν ἀρκετὰ ταξείδια, γνωρίζων καλῶς τὴν Γαλλικὴν καὶ τὴν Τουρκικήν. Κέντρον τῶν ἐρευνῶν του ὑπῆρξεν ἡ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσε πληθὺν μελετῶν, ἄρθρων καὶ σημειωμάτων. Τὸ 1953 ἐξέδωκε τὸν πρῶτον τόμον «Τῆς Ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», ἔργον ἀξιόλογον, τυχὸν βαθείας ἐκτιμήσεως παρά τε τοῖς ἡμετέροις σοφοῖς καὶ τοῖς ξένοις. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐτιμήθη, ὁ ἀείμνηστος ὑπό τε τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς ἐπίτιμος Διδάκτωρ τῆς Θεολογικῆς τούτου Σχολῆς, καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὀργανωσάσης ἰδιαιτέραν ὑπὲρ αὐτοῦ Ἑορτήν.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπώλεσεν ἐκλεκτὸν καὶ ἄξιον ἐργάτην της, πιστεύοντα βαθύτατα εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀποστολήν της, καὶ ἕτοιμον πάντοτε νὰ καταβάλῃ τὴν πολύτιμον συμβολήν του. Τὸ ἔργον του καὶ τὸ ὄνομά του ἦτο τιμὴ διὰ τὴν Ἱεραρχίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Εἴη ἡ μνήμη αὐτοῦ αἰωνία!

Βιογραφικὸν σημείωμα

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος, κατὰ κόσμον Ὀδυσσεὺς Μαζαράκη Ἀραμπατζόγλους, ἐγεννήθη τὸ 1883 ἐν Σαμακοβίῳ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὴν Σχολὴν τῆς πατρίδος του, ἐνεγράφη τὸ 1898 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, καὶ ἀπεφοίτησε τὸ 1905, ἀριστοῦχος, μὲ ἐναίσιμον διατριβήν : «Ἡ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου». Ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Λήμνου Γενναδίου, βραδύτερον ὑπηρέτησεν ὡς Ἀρχιδιάκονος εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως. Παρηκολούθησεν ἀργότερον σπουδὰς ἐν Λωζάννῃ. Ἐπανελθὼν ἐχειροτονήθη εἰς Πρεσβύτερον καὶ διωρίσθη ἱερατικὸς Προϊστάμενος Κοντοσκαλίου, καὶ εἶτα Μεγάλου Ρεύματος, καὶ Πατριαρχικὸς Ἔξαρχος ἐν Γαλατᾷ. Τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1925, προήχθη εἰς Μητροπολίτην Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Στ΄. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διετέλεσε μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

(†) ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΛΑΜΠΗΣ ΚΑΙ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου, ἐν Σπῆλι, Κρήτης, ὁ Ἐπίσκοπος Λάμπης καὶ Σφακίων κυρὸς Εὐμένιος, ποιμάνας τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1936.

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διὰ τηλεγραφήματος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κρήτης κ. Εὐγενίου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπέστειλε τούτῳ τηλεγράφημα συμπαθείας.

Ὁ ἀείμνηστος Λάμπης καὶ Σφακίων Εὐμένιος, κατὰ κόσμον Ἰωάννης Ἐμμ. Φανουράκης, ἐγεννήθη τῷ 1886, ἐν Λουτρακίῳ, Μαλεβιζίου, Κρήτης. Εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Ἱ. Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης τῷ 1906, ἀπεφοίτησεν αὐτῆς τῷ 1912, δοὺς ἐναίσιμον διατριβὴν ἐπὶ τοῦ θέματος «τὸ φυσικὸν καὶ ἐγκωμικὸν θέλημα τοῦ Χριστοῦ.»

Ἐχειροτονήθη τῷ 1912 Διάκονος, ἐν

Ἡρακλείῳ, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Πρεσβύτερον, ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κρήτης Εὐμενίου. Ὑπηρέτησεν ἀπὸ τοῦ 13—1936 ὡς Πρωτοσύγκελλος αὐτῆς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἡρακλείου. Τῷ 1936 ἐχειροτονήθη εἰς Ἐπίσκοπον Λάμπης καὶ Σφακίων. Διεκρίθη διὰ τὴν θερμήν του πίστιν, τὸν ἀνώτερον χαρακτῆρα, τὴν πατρικότητα, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν γόνιμον συγγραφικήν του δρᾶσιν. Γνώστης τῆς Λατινικῆς καὶ Γαλλικῆς, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς διάφορα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἰδίως ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἦτο Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν». Κατὰ τὸ διάστημα τῆς χηρείας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κρήτης, ἐχρημάτισε Τοποτηρητὴς αὐτῆς.

Τοῦ ἀοιδίμου Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων κυροῦ Εὐμενίου ἡ μνήμη εἴη αἰωνία.

(†) ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΗΛΙΤΟΥΠΟΛΕΩΣ

Μετὰ λύπης πολλῆς ἐγνώσθη τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τηλεγραφημάτων τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος καὶ τῆς Ἱ. Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὁ θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Μηλιτουπόλεως Ἱεροθέου, κοιμηθέντος ἐν Κυρίῳ τῇ 31ῃ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔνθα ἐνοσηλεύετο.

Ἐκ Πρεμετῆς τῆς Βορείου Ἠπείρου καταγόμενος ὁ ἀείμνηστος Ἐπίσκοπος μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰσήχθη ἐν ἔτει 1900 εἰς τὴν Ἱ. Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μακαριστοῦ Ἡγουμένου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Σκήτης τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Ἀρχιμ. Ἀρσενίου παρ' οὗ δαψιλῶς μετέλαβε εὐσέβειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν μοναχισμὸν καὶ τὴν ἄσκησιν.

***

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1907 ἀποφοίτησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς Σχολῆς, διωρίσθη κατ' ἀρχὰς μὲν Ἱερ. Προϊστάμενος ἐν τῇ Κοινότητι Χαλκηδόνος, εἶτα δὲ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Στ', ὃν ἠκολούθησε καὶ εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Κυζίκου, ἔνθα προήχθη εἰς Βοηθὸν Ἐπίσκοπον. Βραδύτερον διωρίσθη Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἐν Κορυτσᾷ, μετ' οὗ πολὺ ὅμως περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Ἀλβανικῶν ἀρχῶν κατεδικάσθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἔζησεν ἡμέρας πονηράς. Δι' ὃ ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀλβανίαν, κατέφυγεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ἐμόνασεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ ἱστορικῷ Μυλοποτάμῳ, τῷ ἐρημητηρίῳ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' (1899—1901), εἶτα δὲ ἐν τῇ Ἱ. Σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ἐκ τῶν γεραρῶν ἁγιορειτικῶν φυσιογνωμιῶν, ἀπήλαυσε πολλῆς ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ παρὰ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Πατέρων. Ζηλωτὴς καὶ ἐνθουσιώδης λάτρης τοῦ μοναχισμοῦ, ἰδιαιτέραν ᾐσθάνετο ψυχικὴν ἀγαλλίασιν ἐν τῷ μονήρει βίῳ τοῦ Ἱεροῦ Τόπου.

Εἶχε δὲ πολλὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν. Δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀναστροφῆς καὶ πολιτείας, ὁ ἀείμνηστος συνέβαλεν εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐπιδιωκομένου θεαρέστου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σκοποῦ.

Κύριος ὁ Θεὸς ἀναπαύσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν σκηναῖς δικαίων.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Χ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Τὴν 25ην μηνὸς Ἰανουαρίου, ἡμέραν τῆς ὀνομαστικῆς του ἑορτῆς, ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Διευθυντὴς τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησία», ἀείμνηστος Γρηγόριος Χ. Παπαμιχαήλ. Ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ κόσμου τῶν Γραμμάτων, εἰς τὴν κηδείαν του, ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἐκδηλώσεις καὶ τιμαί. Διεκρίθη διὰ τὴν πολυμάθειάν του καὶ πολυγραφότητα, διὰ τὴν ἀρετήν του καὶ τὸν ζῆλόν του. Ἀνέλαβε καὶ ἐστήριξε τὴν ἔκδοσιν καὶ ζωὴν ἀξιολόγων περιοδικῶν, ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» καὶ ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ «Πανταίνου» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἀκολούθως τῆς «Ἐκκλησίας» ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τῆς «Θεολογίας» θεολογικοῦ τῶν Ἀθηνῶν.. Ἡ σειρὰ τῶν ἄρθρων του ἐπεκτείνεται ἐπὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων. Τὸ πνεῦμά του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του τὸν ἀνέδειξαν ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα.

Τὰς ἀνωτέρας του σπουδὰς τὰς ἔκαμεν εἰς τὰς Ρωσσικὰς Θεολογικὰς Ἀκαδημίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ πίστις του καὶ ἡ κλίσις του πρὸς ἔντονον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐργασίαν. Προσελήφθη ἀκολούθως ὡς Καθηγητὴς εἰς τὴν Σχολὴν Σταυροῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου καὶ συνανεστράφη μὲ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ καταλάβουν εἶτα ὑψηλὰς τῆς Ἐκκλησίας θέσεις, ὅπως ὁ Μελέτιος Μεταξάκης, καὶ ὁ Χρυσόστομος ὁ Παπαδόπουλος. Μετὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἦλθε καὶ εἰργάσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀκολούθως εἰς Ἀθήνας. Πανταχοῦ, μὲ τὴν ζύμην ἐκκλησιαστικῆς ἀναπλάσεως. Ὅ,τι ἔκαμνε τὸ ἔκαμνε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του καὶ μὲ ὅλον τὸν ἑαυτόν του. Ἔγραφε μὲ εὐκολίαν, μὲ χάριν καὶ πνοήν. Ἀπὸ τοῦ 1918 εἶχε διορισθῇ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῆς Ἀπολογητικῆς καὶ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας. Ἐδίδαξε καὶ εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολήν. Μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος.

Ἡ συγγραφική του παραγωγὴ εἶναι πολύτιμος. Διακρίνονται τὰ ἑξῆς ἔργα του: «Ἐκκλησία καὶ Θέατρον», «Ἡ Ἀπολογητική», τῆς ὁποίας ἐξεδόθη δυστυχῶς μόνον ὁ πρῶτος τόμος, «Ὁ Ἰησοῦς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον», «Μάξιμος ὁ Γραικός», «Ἀπολογητικὴ τῶν Πατέρων». Τὰ ἔργα ταῦτα τὸν κατέστησαν μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Τέκνον μέγα τῆς Λέσβου, ἐγεννήθη τὸ 1874, ἀνὴρ ἔξοχος, πολίτης χρηστός, ἐπιστήμων σοφός, θεολόγος ἄριστος, ἀκάματος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, ἐραστὴς τοῦ ὡραίου, ὑπέρμαχος δορυφόρος τῆς Ἐκκλησίας, γαλήνιος, ἀφήνει ὄνομα λαμπρὸν «ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον», καὶ μνήμην ἀγαθὴν καὶ ἀθάνατον.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Τὴν 22αν Ἰανουαρίου ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὁ διακεκριμένος Βυζαντινολόγος Φαίδων Κουκουλές, Καθηγητὴς τῆς τακτικῆς ἕδρας τοῦ Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, καὶ Ἀκαδημαϊκός. Εἶχε κατακτήσῃ ὑπέροχον θέσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν Γραμμάτων

καὶ ἰδίᾳ τῶν Βυζαντινολογικῶν ἐρευνῶν. Ἡ φήμη του εἶναι διεθνής, λόγῳ τῶν σπουδαίων καὶ πολλῶν συγγραμμάτων του, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους γλώσσας. Ἡ εὐγένεια τοῦ ἤθους του, ἡ σεμνότης καὶ ὁ ἀδαμάντινος χαρακτὴρ κατέστησαν τὴν προσωπικότητά του τὰ μάλιστα συμπαθῆ καὶ σεβαστήν. Πανταχοῦ ἀπήλαυεν ἐξαιρετικῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς. Εἴη ἡ μνήμη αὐτοῦ αἰωνία !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΛΕΤΣΚΟΣ

Κατόπιν πολυμήνου νόσου, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Ἀντώνιος Μαλέτσκος, Ταμίας τῶν Πατριαρχείων, τῇ 25ῃ Φεβρουαρίου, ἐν τῇ ἐν Κουρτουλοὺς κατοικίᾳ αὐτοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος, χιακῆς καταγωγῆς, ἐγεννήθη τῷ 1894 ἐν Κουσγουντζουκίῳ τοῦ Βοσπόρου, Ἐργασθεὶς ὡς ἀνώτερος τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος τῆς ἐνταῦθα Γερμανοανατολικῆς Τραπέζης, διωρίσθη, τῇ 1-1-1947, Ταμίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὑπηρετῶν μετὰ παραδειγματικοῦ ζήλου, ἄκρας ἐντιμότητος καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον, ἔχαιρε τῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου, τῶν συναδέλφων του καὶ πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτὸν καὶ ἐκτιμησάντων τὴν βαθυτάτην θρησκευτικότητα, τὸν γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ ἀνθρωπισμὸν καὶ τὸν ἀδαμάντινον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Μελετητὴς δὲ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τῆς ἀρχαιολογίας αὐτῆς, προσέφερε καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης πολυτίμους ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, Ἣν ἀντεπροσώπευσε κατὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ συνελθὸν τῷ 1953 Θ´ Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον.

Ἅμα τῷ θανάτῳ, ὁ Πατριάρχης διεβίβασε διὰ τοῦ Πανοσ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου τὴν συμπάθειαν Αὐτοῦ τῇ χήρᾳ τοῦ μεταστάντος καὶ τοῖς λοιποῖς οἰκείοις.

Ἡ κηδεία τοῦ ἀποιχομένου ἐγένετο, δαπάνῃ τῶν Πατριαρχείων, ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, τῇ Κυριακῇ 26ῃ Φεβρουαρίου. Ταύτης προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος, μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Ἰακώβου καὶ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Δαφνουσίας κ. Γρηγορίου, συμπαραστατουμένων ὑπὸ Κληρικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς.

Ἡ μνήμη αὐτοῦ εἴη αἰωνία !

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας. Ἔκδοσις Ἀριθμὸς 3. Τὰ Παραλειπόμενα, Ἀλεξάνδρεια, Τυπογραφεῖον τοῦ Ἐμπορίου, 1954, σελ. 146.

Τὸ παρὸν «Τεῦχος περιέχον ὅσα διὰ τεχνικοὺς λόγους δὲν ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Ἀναμνηστικὸν τόμον τῆς Χιλιετηρίδος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης», ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Θεοδώρου Μοσχονᾶ, Διευθυντοῦ τῆς ὡς ἄνω Βιβλιοθήκης.

Περιλαμβάνει τὰ Χρονικὰ τοῦ Ἰνστιτούτου, Κριτικὴν ὑπὸ διαφόρων τοῦ Ἀναμνηστικοῦ Τόμου, τὸν ὁποῖον παρουσιάσαμεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, ΚΘ΄ (1954) 118—9, καὶ Ἄρθρα ὑπὸ Ἐπιστημόνων ἡμετέρων τε καὶ ξένων. Μεταξὺ τῶν ἄρθρων τούτων διακρίνομεν τοῦ κ. Ἰ. Ν. Ψύλλα, ἰατροῦ, Ἡ Ἀτλαντίς, τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Φαίδωνος Κουκουλέ, Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Διδασκαλεῖον, τοῦ Μητροπ. Νουβίας κ. Ἀνθίμου, Ἡ Χειροτονία ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας, τοῦ Μητροπ. Κορυτσᾶς κ. Εὐλογίου, Ὁ Διοσκορίδης τοῦ Βέλλμαν κ. ἄ., τοῦ Καθηγητοῦ κ. Εὐγ. Μιχαηλίδου, Τὰ θεμέλια τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τοῦ Καθηγ. κ. Γ. Κονιδάρη, Ἡ θεωρία τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχείων καὶ τοῦ Πρωτείου τιμῆς αὐτῶν ἐκ τῆς «Notitias Episcopatum».

Εὐχόμεθα ὅπως συνεχισθοῦν αἱ ἐκδόσεις καὶ συμπληρωθῇ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὸ ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου τούτου, ὅπερ ὄντως τιμᾷ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως αὐτοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής.

Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου, Τὰ Αἴτια τοῦ Σχίσματος μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (1054—1954), Ἀμβέρσα, 1954, σ. 53 (Γαλλιστί).

Μεταξὺ τῶν ἀπὸ Ὀρθοδόξου σκοπιᾶς ἐπὶ τῇ 900ῇ ἐπετείῳ τοῦ Σχίσματος γραφέντων συγκαταλέγεται καὶ ἡ παροῦσα ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου, Ἱερατικῶς Προϊσταμέ-

γου τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Ἀμβέρσης ἐν Βελγίῳ.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸ Ὀρθόδοξον ἀναγνωστικὸν κοινὸν καὶ ἐκθέτει τὰς ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων συγγραφέων ὑποστηριζομένας καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν ἀνταποκρινομένας ἀπόψεις περὶ τῆς ὀρθῆς καταλήψεως καὶ ἑρμηνείας τῶν χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία στηρίζει τὰς περὶ Πρωτείου βλέψεις αὐτῆς, τὰς αὐτὰς ἀπόψεις τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἱ. Φωτίου Σχίσματος, περὶ τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τέλος τῶν καινοτομιῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΑ΄, αἰῶνα. Ἐπὶ πλέον συνιστᾷ καὶ μίαν συνοπτικὴν ἔκθεσιν ἑνὸς Ὀρθοδόξου συγγραφέως, χρήσιμον καὶ διὰ τὸν μὴ Ὀρθόδοξον ἀναγνώστην τῆς Δύσεως.

Ὡς κυριώτερον αἴτιον διὰ τὴν γένεσιν τοῦ Σχίσματος, θεωρεῖται ἡ περὶ Πρωτείου τοῦ Πάπα διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, πέριξ τῆς ὁποίας βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἄλλα αἴτια, ἀναγόμενα εἰς διαφόρους τομεῖς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἡ Χριστιανικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρὸν ἀντίδοτον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν, ἅτινα προέκυψαν ἐκ τοῦ τραγικοῦ ἐκείνου Σχίσματος καὶ τὸ μέσον διὰ τὴν ἐκ νέου ἕνωσιν τῶν διεστώτων. Ἡ παρουσία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ κλίμα τῆς Δύσεως, αἱ ἑκατέρωθεν συνομιλίαι καὶ ἐπαφαὶ ὡς καὶ ἡ συγγραφὴ τοιούτων ἐργασιῶν μὲ πνεῦμα φιλειρηνικὸν ἀσφαλῶς θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀλληλογνωριμίας καὶ ἀλληλοκατανοήσεως μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ὁ Πανοσιολογιώτατος συγγραφεὺς εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων διὰ τὴν προσπάθειάν του ταύτην.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής.

«ORTODOKSİA» — Ahlâkî ve Dinî Resale
XXXI YIL. Birinci sayı. OCAK—ŞUBAT—MART 1956.
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Mahal İdare : Büyükada, Çinar Caddesi, 62
Basıldığı yer ve tarih : 5 Nisan 1956.
Rum Patrikhanesi adına, Vasil Vasiliadis Matbaası.

«ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ»
Τριμηνιαῖον ἠθικοθρησκευτικὸν περιοδικόν.
Ἰδιοκτήτης — Διευθυντής :
Ὁ Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων Δωρόθεος.